

Magisterexamen söker identitet

Högskoleverket 1997

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-453 70 00 • fax 08-453 70 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Magisterexamen söker identitet

Producerad av Högskoleverket i november 1997

Högskoleverkets rapportserie 1997:45 R

ISSN 1400-948X

ISRN HSV-R--97/45--SE

Innehåll: Avdelningen för utvärdering och kvalitetsarbete

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Printgraf, Stockholm, december 1997

Innehållsförteckning

Förord	7
Summary	9
Sammanfattning	11
1 Inledning	13
1.1 Bakgrund	13
1.2 Utvärderingens syfte	15
1.3 Uppläggning	16
Projektorganisation	16
Arbetsgång	17
2 Engelska	19
2.1 Göteborgs universitet	19
<i>Förutsättningar</i>	19
<i>Utbildning och undervisning</i>	20
<i>Resultat</i>	23
<i>Rekommendationer</i>	24
2.2 Mälardalens högskola	24
<i>Förutsättningar</i>	24
<i>Utbildning och undervisning</i>	25
<i>Resultat</i>	28
<i>Rekommendationer</i>	28
2.3 Högskolan i Örebro	29
<i>Förutsättningar</i>	29
<i>Utbildning och undervisning</i>	30
<i>Resultat</i>	31
<i>Rekommendationer</i>	31
2.4 Högskolan i Växjö	32
<i>Förutsättningar</i>	32
<i>Utbildning och undervisning</i>	33
<i>Resultat</i>	35
<i>Rekommendationer</i>	35
<i>Några allmänna synpunkter på magisterexamen i engelska</i>	36
<i>Magisterexamen i ett internationellt perspektiv</i>	39
3 Franska	41
3.1 Stockholms universitet	42

<i>Förutsättningar</i>	42
<i>Utbildning och undervisning</i>	45
<i>Resultat</i>	48
<i>Rekommendationer</i>	50
3.2 Lunds universitet	51
<i>Förutsättningar</i>	51
<i>Utbildning och undervisning</i>	54
<i>Resultat</i>	55
<i>Rekommendationer</i>	58
3.3 Högskolan i Växjö	58
<i>Förutsättningar</i>	58
<i>Utbildning och undervisning</i>	61
<i>Resultat</i>	63
<i>Rekommendationer</i>	65
3.4 Högskolan i Karlstad	65
<i>Förutsättningar</i>	65
<i>Utbildning och undervisning</i>	67
<i>Resultat</i>	68
<i>Rekommendationer</i>	70
3.5 Magisterexamen i ett internationellt perspektiv	71
3.6 Några allmänna synpunkter på magisterexamen i franska	74
4 Pedagogik	81
4.1 Magisterprogrammets konstruktion	81
4.2 De lokala programmen	82
4.3 Fördjupning eller breddning?	86
4.4 Undervisningstid	88
4.5 Magisteruppsatserna	88
4.6 Examinationen	90
4.7 Rekrytering och utfall	91
4.8 Lärarsituationen	92
4.9 Bibliotek, lokaler och utrustning	93
4.10 Internationellt utbyte	93
4.11 Magisterutbildningarnas framtidsutsikter	94
5 Företagsekonomi	96
5.1 Sammanfattning	96
5.2 Inledning	97
5.3 Företagsekonomi som ämne i högskolan	97
5.4 Master of science och MBA	99
5.5 Kriterier	100
5.6 Antalet magisterstudenter	102
5.7 Lärarkompetens och resurser i övrigt	104

5.8	Magisterutbildningens uppläggnig	106
5.9	De självständiga arbetena	109
5.10	Några slutsatser	112
6	Statsvetenskap	116
6.1	Uppdraget	116
6.2	Magisterutbildningens konstruktion och profil	117
6.3	Förebilder	119
6.4	Vilken roll spelar magisterexamen för olika lärosäten?	120
6.5	Rekrytering och urval	121
6.6	Magisterexamens identitet	123
6.7	Lärarsituationen	124
6.8	Den vetenskapliga litteraturens tillgänglighet	125
6.9	Utbildning och undervisning	129
	<i>Uppsala</i>	<i>129</i>
	<i>Karlstad</i>	<i>130</i>
	<i>Mitthögskolan</i>	<i>132</i>
	<i>Stockholm</i>	<i>134</i>
	<i>Växjö</i>	<i>136</i>
6.10	Resultat	138
6.11	Internationella jämförelser och internationellt utbyte	142
6.12	Slutsatser	145
7	Magisterexamen i sammanfattning	149
7.1	Magisterexamen – en jämförande betraktelse	150
7.2	Hur står sig magisterexamen internationellt?	152
7.3	Några slutsatser	153
Bilaga 1		155
	Basuppgifter per ämne	155
Bilaga 2		157
	Självvärdering som underlag för utvärderingen	157

Förord

När magisterexamen infördes 1993 som en ny examen, var det med intentionen att höja kvaliteten i grundutbildningen och anpassa svensk utbildning till ett visst internationellt mönster. Kvalitetskraven uttrycktes som fördjupning i ämnet och preciserades till minst två års studier inklusive ett självständigt arbete om 20 poäng eller två om vardera 10 poäng.

Syftet med utvärderingen har varit att studera om och på vilket sätt magisterexamen motsvarar förväntningarna samt om det finns skillnader mellan lärosäten som fått rätten prövad respektive erhållit generell rätt.

Det är glädjande att konstatera att magisterexamen har fungerat kvalitetshöjande ute på lärosätena och att den ses som en viktig symbol för att säkra och utveckla grundutbildningens kvalitet. Samtidigt påtalas att kvaliteten i vissa avseenden inte är fullt tillräcklig vare sig på universitet eller högskolor. Med tanke på att magisterexamen är en ny examen, är det förståeligt. Högskoleverket förutsätter i det sammanhanget att de många konstruktiva förslag till förbättringar som ges i utvärderingen tas tillvara, så att magisterexamen kan fortsätta att utvecklas i positiv riktning.

Utvärderingen väcker viktiga frågor om magisterexamens status och fortsatta utformning. Ett förslag till att införa differentierade examensbenämningar förs fram, som ett resultat av att magisterexamen har utvecklats i två olika riktningar. Ett annat förslag är att magisterexamen skall bli ett krav för antagning till forskarutbildning. Det är Högskoleverkets mening att förslagen behöver analyseras mer ingående och resultaten från etapp två inväntas, innan några förslag om eventuella förändringar läggs fram.

Utvärderingsarbetet har letts av förre universitetskanslern, professor Carl-Gustav Andrén, Lund tillsammans med en expertgrupp bestående av professor emeritus Jan Svartvik, Lund, universitetslektor Ingegerd Bäcklund, Uppsala universitet, docent Christina Heldner, Göteborgs universitet, professor emeritus Karl-Georg Ahlström, Uppsala, professor emeritus David Magnusson, Stockholms universitet, professor emeritus Lars Persson, Stockholm, professor Lars Söderström, Lunds universitet, professor Ulf

Olsson Göteborgs universitet och docent Gullan Gidlund, Umeå universitet. Ansvarig för arbetet inom Högskoleverket har varit fil. dr Ragnhild Nitzler.

Det är min förhoppning att rapporten ska stimulera till debatt och diskussion om magisterexamens fortsatta utformning och innehåll.

Agneta Bladh
generaldirektör

Summary

Master's degrees in English, French, Education, Business Administration and Political Science were evaluated during the academic year of 1996–1997. Eleven institutions of higher education and twenty-three departments at both universities and university colleges were covered by the evaluation, a second stage of which will be carried out during the academic year of 1997–1998, focusing on five other subjects.

The purpose of the evaluation was in part to perform a quality assessment of the standard and quality of the Master's degree, and in part to clarify how well the Master's degree stands up in comparison with similar degrees in some other countries.

Each subject was assessed by a subject specialist and a specialist in the field to which the subject belongs. In the case of French, moreover, an international specialist participated. International perspectives were also utilized in the other subjects.

The results indicate that the Master's degree is regarded as a beneficial reform that appears to both raise and assure standards and quality. However, it has not yet made any great impact on the awareness of teaching staff, students or potential employers, as can be seen from the shortfall in relation to satisfying quantitative objectives. The low throughput, due to students either failing to complete their special degree assignments on time or not finishing the course and taking their degrees, is a problem for many institutions of higher education with the current system of resource allocation.

On the whole students are satisfied with the education they receive, and an argument frequently cited by students for commencing studies for a Master's degree is a desire to increase their competitiveness in the labour market. Certain shortcomings were noted at both universities and university colleges with respect to certain courses and term papers. The standard in the cases in question was too low to satisfy demands appropriate to D-level studies (fourth term of full-time studies in a subject). In addition, the standards met by the research environment, including library resources, teaching competence

and staff-student ratios, were considered to be distinctly better at the universities than at the university colleges in question.

Inferior facilities at university colleges do not automatically mean poorer standards of tuition, however. Their significance is mainly that they constrain the students to choose from a narrower range of courses and thereby restrict their freedom of choice.

The Master's degree has developed in different directions. On the one hand there is a type of degree characterized by subject identity and ties to research, on the other there is a type characterized by cross-discipline, vocationally oriented Master's programmes. The research-linked Master's degrees with a strong subject identity correspond better to the original intentions underlying the Master's degree than do the cross-disciplinary, vocationally oriented degrees.

Comparing the standards of a Swedish Master's degree internationally indicates that, even if comparisons are difficult to make, the degree gives a good account of itself in certain cases while it falls short in others, reaching lower standards than international equivalents. One suggestion for solving the problem of the various orientations of different Master's degrees is to establish differentiated programmes with different titles for the degrees awarded. One way of raising the status of the Master's degrees would be to make it a requirement or a valuable qualification for certain professions or to make it a prerequisite for postgraduate studies.

Sammanfattning

Magisterexamen i engelska, franska, pedagogik, företagsekonomi och statsvetenskap har utvärderats under läsåret 1996–1997. Elva lärosäten och tjugotre institutioner vid såväl universitet som högskolor har ingått i utvärderingen, som fortsätter i en andra etapp under läsåret 1997–1998 med ytterligare fem ämnen.

Syftet med utvärderingen var att göra dels en granskning av nivån och kvaliteten på magisterexamen, dels klargöra hur magisterexamen står sig i jämförelse med liknande examina i några andra länder.

Varje ämne har bedömts av en ämnesexpert och en områdeexpert. I ämnet franska har dessutom en internationell expert medverkat. Internationella utblickar har även gjorts i övriga ämnen.

Av resultaten framgår att magisterexamen betraktas som en positiv reform, som verkar kvalitetshöjande och -säkrande. Den har dock ännu inte fått något ordentligt genomslag vare sig bland lärare, studenter eller avnämare, vilket bl.a. visar sig i att det är långt till kvantitativ måluppfyllelse.

Den låga genomströmningen, som hänger samman med att studenter inte blir färdiga med sitt examensarbete i tid eller inte tar ut sin examen, är ett problem för många institutioner med nuvarande resurstilldelningssystem.

Studenterna är i huvudsak positiva till sin utbildning och ett vanligt förekommande argument för att påbörja magisterstudierna, är att man vill göra sig mer konkurrenskraftig på arbetsmarknaden.

Vissa kvalitetsbrister har konstaterats på både universitet och högskolor, när det gäller en del kurser och uppsatser. Nivån har i förekommande fall ansetts vara för låg för att motsvara de krav som kan ställas på D-nivå. Vidare har kvaliteten beträffande forskningsmiljö inklusive biblioteksresurser, lärarkompetens och lärartäthet, ansetts vara klart bättre vid universiteten än vid högskolorna.

Högskolornas sämre förutsättningar, behöver dock inte alltid betyda lägre kvalitet i undervisningen. Betydelsen ligger främst i att studenten möts av ett mindre varierat kursutbud och får därigenom färre valmöjligheter.

Magisterexamen har utvecklats i olika riktningar. Å ena sidan finns en typ som kännetecknas av ämnesidentitet och forskningsanknytning, å andra sidan en typ som kännetecknas av tvärvetenskapliga och yrkesinriktade magisterprogram. Den forskningsanknutna magisterexamen med identitet i ämnet svarar bättre mot magisterexamens ursprungliga intentioner än den tvärvetenskapliga, yrkesinriktade.

Jämförelsen av hur svensk magisterexamen står sig internationellt visar att även om jämförelser är problematiska att göra, så står sig magisterexamen i vissa fall bra för att i andra fall ligga på en lägre nivå än sin internationella motsvarighet.

Ett förslag till lösning på problemet med magisterexamens olika inriktningar är att inrätta differentierade utbildningar med skilda examensbeteckningar. Ett sätt att höja magisterexamens status, är att den blir ett krav eller en merit för vissa anställningar på arbetsmarknaden eller ett krav för tillträde på forskarutbildningen.

I Inledning

Våren 1996 initierade Högskoleverket en utvärdering av magisterexamen. Frågan om utvärdering diskuterades mot bakgrund av att magisterexamen är en 'ny' examen. Det ansågs därför viktigt att få kännedom om hur den fungerade, för att kunna föreslå förbättringar och eventuella förändringar innan den har funnit sina former. Det finns också en förväntan från statsmakternas sida att antalet avlagda magisterexamina ska öka, vilket kan avläsas i de senaste budgetpropositionerna.¹

Magisterexamen är dessutom omgärdad av särskilda kvalitetskrav, vilket föranleder någon form av granskning av hur högskolorna lever upp till dessa krav. Magisterexamen ges i ett ämne, det är således ämnet och dess inramning på institutionsnivå som står i fokus i utvärderingen.

Utvärderingen genomförs i två etapper. Nedan redovisas etapp ett, som är genomförd under läsåret 1996/1997. Etapp två pågår för att avslutas vårterminen 1998. Utvärderingen bör dock ses som en helhet, vilket betyder att frågor av övergripande och principiell natur även bör invänta resultaten från etapp två, innan ställning tas till förslag om eventuella åtgärder.

I.1 Bakgrund

Alltsedan universitetens tillkomst har dokumenterade bevis på att man genomgått en utbildning utgjort en betydelsefull del av studierna. Ett examensbevis ses som en garanti för att utbildningen ger kunskap och kompetens och på en viss nivå. Examenstitlarna har dock varierat under årens lopp för att helt avskaffas i 1977 års högskolereform, då vi fick den generella benämningen högskoleexamen följt av en närmare precisering av inriktning och innehåll. Det visade sig dock senare att det fanns osäkerhet om de svenska examina som avvek från det internationella systemet.

¹ Statsliggaren för år 1997; Budgetpropositionen för 1998, 1997–98:1. Under treårsperioden 1993–1996 har totalt i landet 5 551 magisterexamina avlagts.

Filosofie kandidatexamen återinfördes 1986 och i propositionen 1992/93:1 föreslogs dels yrkesexamina, dels generella examina. De generella examina är: högskoleexamen, kandidatexamen och magisterexamen.²

Frågan om hur svensk utbildning står sig internationellt är fortsatt aktuell. Med allt fler som söker och genomgår högre utbildning har också frågan om utbildningens kvalitet blivit en viktig fråga. När magisterexamen, som har funnits i det svenska systemet tidigare, återinfördes 1993 var det med syfte att förbättra utbildningens kvalitet. Särskilt markerades behovet av ämnesför djupning liksom av en anpassning till ett visst internationellt mönster. Enligt internationell förebild ställdes särskilda kvalitetskrav för magisterexamen. Kraven preciserades i minst två års studier inom ämnet, inklusive ett självständigt arbete om 20 poäng eller två om vardera 10 poäng.

Universitet och forskningshögskolor fick rätt att själva utfärda magisterexamen i de ämnen som de ger forskarutbildning i. Övriga högskolor kan få rätten först efter prövning i särskild ordning. Rätten ges dessutom inte en gång för alla, utan en omprövning förutsätts ske, vare sig de prövats eller ej.

Magisterexamensprövningarna inleddes av regeringen redan innan examensförordningen trädde i kraft³ och genomförs numera av Högskoleverket. När utvärderingen inleddes hade examensrätten prövats vid drygt 80 institutioner, varav 15 högskolor hade erhållit rätten i cirka 35 ämnen. Arbetet har bedrivits med utgångspunkt i att prövningarna utgör ett led i en utvecklingsprocess. En uppföljning sker efter 3–5 år i form av en förnyad prövning.

Uppföljning och utvärdering har i det här fallet skett parallellt, vilket innebär att de bedömningskriterier som prövningen utgår ifrån, även i tillämpliga delar har funnits med i utvärderingen. Kriterierna utgör sammantagna en definition på begreppet 'högskolemässighet', dvs. vad som förväntas av en utbildning på högskolenivå och högskolemiljön som sådan. För att förstå hur utvärderingen är upplagd ges först en kort beskrivning av hur prövningen går till samt de bedömningskriterier som används. Uppföljningen finns för övrigt redovisad i en särskild rapport.⁴

² Prop 1992/93:1 Universitet och högskolor – Frihet för kvalitet.

³ Ds 1992:127 Magisterexamen vid vissa högskolor.

⁴ Uppföljningsgruppen: Tillväxt och växtvärk. Uppföljning av magisterexamensrätt på medelstora högskolor. (Högskoleverkets rapportserie 1997:40 R)

Den högskola som ansöker om examensrätt sänder in sin ansökan till Högskoleverket. Syftet med prövningen är undersöka om högskolan har tillräckliga förutsättningar för att kunna genomföra utbildning på aktuell nivå. Själva bedömningen går till så att en expertgrupp eller enskild expert besöker varje lärosäte och prövar utbildningen mot ett antal kriterier och avger sedan ett yttrande som ligger till grund för Högskoleverkets beslut. De kriterier som tillämpas kan indelas i tre kategorier.

Kompetenskriterier (lärarkompetens, kompetensutveckling, forskningsanknytning, internationalisering, utvärdering och kvalitetssäkring, kritisk och kreativ miljö), rör förhållanden som utgör den intellektuella miljön vid en högskola, alltifrån lärarnas kompetens till hur arbetet vid högskolan bedrivs då det gäller att främja forskningsanknytning samt utveckling av verksamheten.

Infrastrukturella kriterier (bibliotek och litteraturförsörjning, verksamhetsstödjande funktioner, lokaler och utrustning) omfattar sådant som tillgång till adekvata materiella resurser samt olika stödjande servicefunktioner.

Utbildningsorganisatoriska kriterier (utbildningens organisation och omfattning, behörighet och antagning, ämnesdjup och ämnesbredd, övergångsmöjligheter till forskarutbildning, stabilitet i verksamheten), är relaterade till utbildningens innehåll och organisation, dvs. allt från formerna för utbildningsplaneringen, avvägningen mellan olika ämnesområden och relationen mellan teori och praktik till hur utbildningen omprövas och förnyas.

1.2 Utvärderingens syfte

Syftet med utvärderingen är att studera dels hur nivå och kvalitet på magisterexamen förhåller sig mellan de som fått rätten prövad respektive erhållit generell rätt, dels klargöra hur magisterexamen står sig som fördjupad examen på grundutbildningsnivå relaterat till liknande examina i några andra länder. Viss tonvikt läggs också på själva genomförandet av utbildningen, dess betydelse för institutionen samt något om vilka resultat som uppnåtts.

I.3 Uppläggnig

Utvärderingen är ett komplement till den obligatoriska uppföljningen av tidigare beslutade examensrätter, men skiljer sig från uppföljningen genom att inrikta sig på ett urval av ämnen och genom att även inbegripa några universitet.

I den första omgången valdes två humanistiska ämnen: engelska och franska och tre samhällsvetenskapliga: företagsekonomi, pedagogik och statsvetenskap.

Varje ämne har bedömts av en ämnesexpert och en expert från uppföljningsgruppen. På så vis har de senares erfarenheter kunnat tas tillvara på ett fruktbart sätt i utvärderingen. I franska har dessutom en internationell expert medverkat. Internationella utblickar har även gjorts i övriga ämnen.

Bedömarna har haft tillgång till relevanta basdata (formulär, bilaga ett), en institutionell självvärdering (formulär, bilaga två) samt tre magisteruppsatser från respektive institution. En del institutioner har skickat in fler uppsatser än vad som efterfrågats. Urvalet stod institutionerna själva för.

Val av lärosäten har styrts huvudsakligen av möjligheten att pussla ihop experter och lärosäten inom givna tidsramar.

Självvärderingen kunde utformas delvis som en kommentar till de ovan nämnda kriterierna för att avslutas med en betraktelse över institutionens starka och svaga sidor vad gäller magisterexamen.

Utvärderingen har karaktär av fallstudie, vilket innebär att vi inte har anspråk på att fånga 'hela sanningen' om magisterexamen. Däremot kan vi säga att så här ser det ut på ett antal institutioner. Det hindrar emellertid inte att resultaten kan vara giltiga för andra institutioner med likartade förutsättningar och erfarenheter.

Projektorganisation

Utvärderingen har organiserats på följande sätt:

- F.d. universitetskanslern, professor Carl-Gustaf Andrén, ordförande, tillika ordförande för uppföljningen,

- professor emeritus Jan Svartvik, Lund, ämnesexpert engelska och universitetslektor Ingegerd Bäcklund, Uppsala, engelska (uppföljningsgruppen),
- docent Christina Heldner, Göteborg, ämnesexpert franska och universitetslektor Ingegerd Bäcklund, Uppsala, engelska (uppföljningsgruppen),
- professor emeritus Karl-Georg Ahlström, Uppsala, ämnesexpert pedagogik och professor emeritus David Magnusson, Stockholm, psykologi (uppföljningsgruppen),
- professor emeritus Lars Persson, Stockholm, ämnesexpert företagsekonomi och professor Lars Söderström, Göteborg (numera Lund), nationalekonomi (uppföljningsgruppen),
- docent Gullan Gidlund, Umeå, ämnesexpert statskunskap och professor Ulf Olsson, Göteborg, ekonomisk historia (uppföljningsgruppen),
- fil. dr Ragnhild Nitzler, Högskoleverket, projektansvarig.

Följande lärosäten och ämnen omfattas av utvärderingen:

- Högskolan i Halmstad: företagsekonomi
- Högskolan i Karlstad: franska, pedagogik, statsvetenskap
- Högskolan i Växjö: engelska, franska, statsvetenskap
- Högskolan i Örebro: engelska, pedagogik, företagsekonomi
- Lärarhögskolan i Stockholm: pedagogik
- Mithögskolan: företagsekonomi, statsvetenskap
- Mälardalens högskola: engelska
- Göteborgs universitet: engelska, pedagogik
- Lunds universitet: franska, företagsekonomi, pedagogik
- Stockholms universitet: franska, statsvetenskap
- Uppsala universitet: företagsekonomi, statsvetenskap

Arbetsgång

Utvärderingen har genomförts i samråd med berörda lärosäten. Representer har inbjudits till upptaktsmöte, då genomgång av basdata, självvärdering och utvärderingens arbetsgång har diskuterats och vissa uppgifter och frågor modifierats och vidareutvecklats. Högskoleverket har också erbjudit lärosätena stöd i självvärderingsfasen och har också för avsikt att följa upp magisterexamensutvärderingen i någon form, när den är avslutad.

Insamlande av basdata och självvärdering har skett under höstterminen 1996 och institutionsbesöken under vårterminen 1997. Utvärderingsgruppen har däremellan träffats och samrått vid ett antal tillfällen.

Rapporten består av fem delrapporter, fördelade på kapitel ämnesvis. För innehållet i dessa svarar författarna. Delrapporterna är något olika till sin karaktär, men innehållet i huvudsak detsamma. Så har t.ex. bedömarna i franska och engelska valt att avsluta redovisningen för varje lärosäte med att ge ett antal rekommendationer och förslag på förbättringar. Vissa av dessa rekommendationer är gemensamma för de båda ämnena och markerade med asterix i det kapitel som behandlar franska.

Övriga bedömare har avstått från att ge förslag till enskilda lärosäten, vilket inte utesluter möjligheten att enskilda institutioner och lärare kan få idéer och tips om sådant som behöver förbättras.

2 Engelska

Professor emeritus Jan Svartvik
Universitetslektor Ingegerd Bäcklund

På Höskoleverkets uppdrag har vi under läsåret 1996–1997 genomfört en utvärdering av magisterkurser i engelska vid fyra olika utbildningsorter:

- Göteborgs universitet,
- Mälardalens högskola,
- Högskolan i Örebro och
- Högskolan i Växjö.

I denna utvärdering ingår Göteborgs universitet som enda större lärosäte. De allmänna förutsättningarna vid en stor universitetsinstitution är givetvis helt annorlunda jämfört med de mindre och medelstora högskolorna där ämnet engelska ingår som ett av flera ämnen inom en institution för språk eller humaniora. Utvärderingen har dock genomförts på likartat sätt och samma aspekter av magisterutbildningen i engelska har satts i fokus vid samtliga institutioner.

Utvärderingen är baserad dels på ett skriftligt material som institutionerna tillställde oss under hösten 1996, dels på institutionsbesök under våren 1997 omfattande en dag vid var och en av de fyra orterna. Vi vill tacka lärare och studenter för deras positiva medverkan vid våra institutionsbesök och framför allt institutionsledningarna för det arbete de lagt ner på att sammanställa det skriftliga underlaget.

Vi avslutar utvärderingen med några allmänna rekommendationer och reflexioner om magisterexamen.

2.1 Göteborgs universitet

Förutsättningar

Magisterkursen ges på hel- och halvfart samt som distanskurs. Kursen ges också vissa terminer i Brighton i samarbete med universitetet i Sussex. Den

senare varianten omfattas ej av föreliggande utvärdering. Magisterkursen rekryterar ett förhållandevis stort antal studenter. Innevarande termin har 69 studenter registrerats. I denna siffra inkluderas ett antal studenter inom gymnasieläroprogrammet. Flertalet av de studenter vi mötte som deltog i 80-poängskursen angav att de avser att bli gymnasielärare.

Det i kursplanen angivna förkunskapskravet på fullbordad 60-poängskurs före registrering på D-kursen upprätthålls fullt ut.

Från fakulteten får institutionen 10 procent mer i grundtilldelning för C- och D-kurser än för underliggande nivåer. Vidare ger studenternas resultat på C- och D-nivå högre utdelning i form av prestationsersättning till institutionen än motsvarande resultat på A- och B-nivå.

Vid institutionen finns 19 personer med forskarutbildning, varav tre professorer och två forskarassistenter. Flera av lektorerna har docentkompetens. Förutom professorerna och forskarassistenter har f.n. fyra lektorer forskning i tjänsten omfattande 50 procent. Forskningsmiljön vid institutionen är alltså mycket god.

Magisterkursen ges med litteraturvetenskaplig och med språkvetenskaplig inriktning. Den senare har fram till innevarande läsår givits med viss periodisering, men institutionen har nu fattat ett principbeslut att ge båda kurserna varje termin med möjlighet att välja mellan hel- och halvfart. Denna tidigare skillnad i frekvens kan vara en orsak till att det språkvetenskapliga alternativet vid en utomstående bedömning förefaller mindre strukturerat än det litteraturvetenskapliga. Att erbjuda det språkvetenskapliga alternativet varje termin kommer säkert att gagna kursen som helhet.

Utbildning och undervisning

För magisterkursen är målet för de respektive inriktningarna att ge fördjupade kunskaper om den engelskspråkiga litteraturen eller om det engelska språket. Därefter skiljer sig de allmänna målen mellan de båda inriktningarna. För den litterära varianten omfattar det allmänna målet att ge en introduktion till litteraturvetenskapliga metoder och problem samt att lösa en begränsad forskningsuppgift i form av ett specialarbete. Som mål för den språkvetenskapliga varianten anges endast att ge en viss förtrogenhet med språkvetenskapliga metoder och problem. Detta förfaller i knapphändigaste

laget även om kursplanen också innehåller målbeskrivningar för de olika delkurserna.

Vad gäller kursvärderingar finns en blankett benämnd Kursutvärdering D, men vi har inte tagit del av några resultat från kursvärderingar. De studenter vi träffade, även de som registrerats föregående termin, hade ännu inte haft tillfälle att fylla i någon utvärderingsblankett; det var oklart när kursutvärderingen rutinmässigt genomfördes. Studenterna upplevde generellt att informationen kring magisterkursen var bristfällig och att kommunikationen mellan ledningen/lärarna och studenterna behövde bli bättre.

Ett annat generellt problem som studenterna drog fram var att ”det känns som det är vattentäta skott mellan kurserna”; man saknade alltså integration och helhetssyn; ”kurserna drar åt olika håll”. Vi uppfattade att detta kanske inte gällde specifikt för D-nivån utan för hela utbildningen. Även om man naturligtvis måste ta åsikter framförda av en relativt liten grupp studenter med stor försiktighet, anser vi ändå att de förtjänar att återges här. Vi övergår nu till att diskutera de olika delkurserna separat.

Delkurser med litteraturvetenskaplig inriktning

I magisterkursen med litterär inriktning ingår två 5-poängskurser; den ena behandlar litteratur och litteraturkritik, den andra litteraturvetenskapliga metoder. De två kurserna integreras med varandra så att studenterna enligt institutionens beskrivning ”dels lär sig tillämpa avancerade metoder i analysen av olika typer av litterära texter, dels erhåller den kompetens som krävs för att ta del av modern litteraturvetenskaplig forskning. ... Betoningen förflyttar sig från analysobjektet som sådant till det vetenskapliga förfarings-sättet”. Examinationen sker genom en slutskrivning inom respektive delkurs eller genom hemtentamen.

Den beskrivning av kursernas integrerade målsättning och innehåll som vi fick ta del av gav ett mycket gediget intryck och fördjupningskravet är uppenbarligen till fullo uppfyllt. En student gav omdömet ”very good course, very hard, very rewarding, very useful”. En annan däremot karakteriserade den som ”onyttig, svår, obegriplig”, vilket naturligtvis framför allt visar på stor spännvidd vad gäller studenternas kapacitet. Studenterna var emellertid eniga om att gapet mellan C- och D-nivå var mycket stort och att lektionerna, med en gruppstorlek på 35 personer, oftast utvecklade sig till en dialog mellan toppstudenterna och läraren.

Delkurser med språkvetenskaplig inriktning

Även den språkvetenskapliga varianten består av två delkurser, en kurs i engelsk lingvistik om 7 poäng och en metodkurs om 3 poäng. Av de två studenter med denna inriktning som vi träffade ansåg den ena att kursen var mycket bra och utmärkt lämplig för lärare, medan den andre ansåg den tämligen svår. De språkvetenskapliga delkurserna ger emellertid ett mer splittrat intryck än de litteraturvetenskapliga. I lingvistikkursen ingår en kärna av grammatik (3 poäng); för övrigt är målsättningen enligt institutionens beskrivning att ”ge en spegling av den aktuella forskningsfronten, om än inom ett begränsat antal områden”. Vilka dessa områden är bestäms termin för termin beroende på specialiseringen hos de två lärare som engageras för kursen (i år semantik och sociolingvistik), och varje delmoment ger 2 poäng. Metodkursen (3 poäng) ägnas åt träning i korpusanvändning, datoriserad litteratursökning samt orientering om facktidskrifter och ordböcker. Vi vill gärna särskilt nämna den förtjänstfulla genomgång av tidskrifter som ingick i kursen, där studenterna hade i uppgift att skriva något om olika tidskrifters inriktning. Denna genomgång kompletterades med en lista över aktuella tidskrifter, där det framgick vilka av institutionens lärare som publicerat sig var. Motsvarande information om sina lärares forskning var något som studenterna på den litteraturvetenskapliga grenen efterlyste.

De språkvetenskapliga delkurserna examineras dels genom referat och sammanfattningar, dels genom ”traditionella kontrollerade redovisningar av inläst material”.

Det allmänna intrycket av alla de ovan beskrivna ingående momenten blir att det föreligger en risk att de två delkurserna delvis ger tämligen ytliga kunskaper inom olika områden av lingvistik. Det enda område som här blir föremål för en fördjupning är grammatiken. Övriga inslag innebär en säkert mycket nyttig breddning av studenternas allmänna kunskaper i lingvistik men utan djupare teoretisk förankring. Institutionen säger i sin beskrivning att ”bristen på enhetlighet i studenternas förkunskaper begränsar valet av ämnesinnehåll och kurslitteratur.” Denna brist på enhetlighet är förmodligen ett resultat av att man på C-nivå erbjuder ett val mellan två delkurser i lingvistik. Vi är medvetna om att båda dessa kurser har hög kvalitet, men kanske vore det ändå värt att överväga att enbart ge en kurs i lingvistik på C-nivå. Då kunde kursen på D-nivå omformas till att innebära en fördjupning av den underliggande kursen, och i examinationen kunde

tyngdpunkten förskjutas från referat och redogörelser till mer analyserande uppgifter.

Specialarbetet

För varje specialarbete ges en schablon tilldelning om 20 lärararbetstimmar. Vid terminsstarten presenterar handledarna sina ”profiler”, dvs. sina specialområden, och ger samtidigt förslag på ämnen inom dessa. På grundval av dessa förslag väljer studenterna sitt ämne och anvisas en handledare. Studenterna på den litteraturvetenskapliga grenen fick enligt uppgift dessa profilpresentationer före terminsstarten och hade vid vårt besök i slutet av februari fått sina skrivna projektplaner godkända av respektive handledare och en tidsplan för arbetet fastställd. En av handledarna tillämpade även metoden att skriva ett kontrakt med studenten där skyldigheter och rättigheter för båda parter preciseras.

Studenterna på den språkvetenskapliga grenen hade uppenbarligen inte hunnit lika långt i sitt uppsatsarbete. Här kan dock tilläggas att de studenter med litterär inriktning som vi träffade angav att det innebar en obehaglig stress att avkrävas en projektplan innan de ”riktigt visste vad de egentligen ville”.

Inom den litteraturvetenskapliga varianten ges fyra gruppseminarier gemensamma för alla där krav på den kommande uppsatsen tas upp, tidigare uppsatser studeras och man diskuterar vilka litteraturteoretiska grepp som är lämpliga för ett visst ämne. De studenter vi träffade uppgav dock att de visste mycket litet om efter vilka kriterier deras uppsatser hade bedömts eller skulle bedömas. Inom den språkvetenskapliga varianten ges inga gemensamma seminarier, då man anser att studenternas skiftande ämnesval gör detta meningslöst.

Resultat

Av de institutioner som ingår i denna utvärdering har Göteborgsinstitutionen de klart bästa resultaten med en genomströmning på ca 50 procent bland de studenter som registrerats på magisterkursen mellan ht 1994 och vt 1996. Dessutom kan noteras att av de 59 studenter som avslutat magisterkursen fullbordade 27 kursen inom ramen för en termin, vilket måste anses vara ett synnerligen gott resultat för institutionen. Ett närmare studium av den aktuella statistiken ger dock vid handen att de två inriktningarna uppvisar mycket olika resultat. Genomströmningen inom den språkvetenskapliga

varianten är 26 procent, inom den litteraturvetenskapliga 67 procent. Visserligen rör det sig i det förra fallet om färre individer, men siffrorna förtjänar ändå att uppmärksammas. En av förklaringarna till denna variation kan ligga i den tydliga skillnad i uppläggning och genomförande mellan de två kurserna som vi tycker oss ha konstaterat. Det förefaller som om studenterna på den litteraturvetenskapliga varianten är bättre rustade för sitt uppsatsarbete och därför i högre grad lyckas avsluta detta inom rimlig tid.

Rekommendationer

- Vi vill rekommendera institutionen vid Göteborgs universitet att i magisterkursen med språkvetenskaplig inriktning göra det metodiska inslaget tydligare och mer ägnat att stödja studenterna i deras uppsatsarbete. Att där införa metodseminarier av samma typ som inom den litteraturvetenskapliga inriktningen skulle troligen stärka studenternas teoretiska och metodologiska medvetenhet och öka deras förmåga till kritisk granskning. Att även införa en starkare tidsmässig styrning i form av en strikt tidsplan vore säkert också en åtgärd som skulle hjälpa studenterna att avsluta specialarbetet tidigare.
- Med hänvisning till vad som tidigare sagts om de språkvetenskapliga läskurserna vill vi vidare rekommendera att progressionen mellan kurserna i lingvistik på olika nivåer görs tydligare, så att delkurserna på D-nivå innebär en reell fördjupning av tidigare kunskaper. Den tillträdande prefekten har redan förklarat att institutionen är helt inställd på att genomföra flera förändringar för att förbättra nuvarande kursplaner.
- Institutionen har förvisso en kvalitetsmässigt mycket god magisterutbildning med tillfredsställande resultat, men vi tror att resultatet skulle kunna bli ännu bättre om kommunikationen och samspelet med studenterna stärktes.

2.2 Mälardalens högskola

Förutsättningar

Magisterkurs i engelska har givits vid Mälardalens högskola sedan ht 1993. Till en början gavs kursen på heltid med undervisning dagtid och på halvtid med kvällsundervisning. På grund av dåliga studieresultat inom den senare varianten erbjuds nu kursen endast som heltidskurs dagtid. Detta förefaller

vara ett klokt hushållande med resurserna. Institutionen tilldelas inte någon extra resurs för magisterutbildningen. Enligt uppgift har A-nivån hittills subventionerat den resurskrävande utbildningen på D-nivå.

Kursen ges endast vårterminer men har trots detta hittills rekryterat ett tämligen litet antal studenter. För att bredda basen för C- och D-kurserna fördubblades intaget på A-nivå ht 1995. Detta har uppenbarligen givit resultat eftersom innevarande termin innebär ett rekord med 14 registrerade på D-nivån. Flertalet av de studerande vi mötte uppgav att de läser kursen för att bli gymnasielärare.

Undervisningen på D-nivå sköts i huvudsak av två lektorer som har goda kontakter med utländska universitet med anknytning till de områden magisterskursen är inriktad mot. Framför allt har samarbetet gällt kursuppläggning, pedagogiskt utvecklingsarbete och dylikt.

Inom ämnet finns fem forskarutbildade lärare, varav en med språkvetenskaplig inriktning. Tre av dessa har 25 procent forskning i tjänsten, men endast två har hittills publicerat något utöver doktorsavhandlingen. Vårt allmänna intryck är att forskningsaktiviteten inom ämnet borde stärkas. Vad beträffar kompetensutveckling har hittills merparten av denna bekostats internt inom institutionen. Av självvärderingen framgår att man på grund av krympande resurser hyser starka farhågor vad gäller institutionens möjligheter att bekosta fortsatta möjligheter till vetenskaplig och pedagogisk utveckling.

Studenterna har god tillgång till datorstöd med ett 20-tal internetanslutna datorer försedda med olika typer av programvara. Även lärarna är väl försörjda med datorer, och ett antal bärbara datorer med modem finns tillgängliga för att underlätta kommunikationen med studenterna, men det är oklart i vilken utsträckning denna möjlighet används.

Utbildning och undervisning

Målet för magisterkursen vid Mälardalens högskola är mycket speciellt: enligt kursplanen är det att ”ge en bred kunskap om Kanadas och Australiens kultur och samhälle samt en djupare förståelse av en avgränsad aspekt på ett av länderna”. Om speciella skäl föreligger är det också möjligt att genomföra ett ”individuellt program baserat på specialarbete omfattande 20 poäng, som kan behandla även andra ämnen än Australien och Kanada”. Magisterkursen består i normalfallet av ett examensarbete om 10 poäng samt två delkurser

om vardera 5 poäng, varav den ena omfattar Kanadas, den andra Australiens kultur och samhällsliv.

Enligt uppgift har utbildningen lagts upp framför alltför att passa blivande gymnasielärare och den har utformats i samråd med Institutionen för lärarutbildning vid Uppsala universitet. Utbildningens innehåll var mycket uppskattat av de studenter vi träffade och utgör säkert en nyttig kunskap för lärare. Man måste dock starkt ifrågasätta om den är förenlig med de krav som Högskoleverket har ställt upp för magisterutbildning, nämligen att sådan utbildning ska innebära inte bara en breddning utan en klar fördjupning i förhållande till tidigare kunskaper inom ämnet. Några kunskaper från underliggande nivåer om Australiens och Kanadas kultur och samhälle har inte studenterna. Vid diskussion om detta i samband med utvärderarnas besök framfördes att D-kursen var att betraktas som en metodologisk fördjupning. De kulturstudier inriktade mot andra engelsktalande områden som studenterna tidigare genomfört rörde sig på ett ytligare plan. Kursens uppläggning torde dock knappast vara förenlig med vad Högskoleverket avser med fördjupning inom ämnet.

Det måste vidare konstateras att D-kursen vid de flesta universitetsinstitutioner numera är ett krav för tillträde till forskarutbildning i engelska. Detta innebär att studenter med D-kurs med inriktning mot kultur och samhälle i engelsktalande länder riskerar att inte vara kvalificerade att antas, eftersom forskarutbildning med denna inriktning för närvarande inte ges vid landets universitet.

De ovan anförda allmänna betänkligheterna innebär inte någon kritik av de enskilda delkurserna på D-nivå utan hänför sig till lämpligheten av en kurs med denna utformning inom ramen för ett magisterprogram. Vi övergår nu till att diskutera de ingående delkurserna.

Delkursen i Kanadas kultur och samhälle

Kursen täcker ett antal olika delområden som rör historia, geografi, religion, relationerna till USA, immigration, minoriteter m.m. Den är baserad på en läskurs bestående av dels facklitteratur, dels ca. 1 000 sidor skönlitteratur som studenterna väljer själva från en fyllig lista. Undervisning ges i form av 8–10 tretimmars seminarier. Examinationen består dels av fortlöpande bedömning av seminarieuppgifter, dels en skriftlig redogörelse över läst litteratur samt en skriftlig tentamen. Tidigare förekom endast muntlig

examination, men nu har man individuell skriftlig examinationen, vilket förmodligen innebär en höjning av kvaliteten. Seminarieuppgifterna kräver omfattande läsning (även utanför den obligatoriska läskursen) och aktivt deltagande från studenterna, t.ex. genom att fungera som ledare för ett seminarium. Sammanfattningsvis tycks detta vara en väl sammansatt kurs som studenterna enligt egen utsago finner mycket intressant.

Delkursen i Australiens kultur och samhälle

Detta är en andra översiktscurs rörande kultur, samhälle, historia och litteratur med i princip samma uppbyggnad som kursen om Kanada, och även mycket uppskattad av studenterna. Examinationen består av fortlöpande bedömning av muntliga seminarieuppgifter samt skriftliga analyser av två romaner. Till skillnad från Kanadakursen avslutas Australienkursen med en muntlig tentamen där studenterna examineras två och två. Det har därför inte varit möjligt för oss att få en uppfattning om kravnivån.

Specialarbetet

Studenterna uppmanas att i första hand välja ämnen för sina specialarbeten inom australiensisk eller kanadensisk litteratur och kultur. Därigenom uppnås kursplanens målsättning att studenterna ska uppnå ”en djupare förståelse av en avgränsad aspekt av ett av länderna”. Möjlighet att skriva uppsats med språkvetenskaplig inriktning finns, enligt uppgift till bedömarerna, trots att detta inte explicit anges i kursplanen, såvida det inte avses ingå i det individuella 20-poängsprogrammet som ”kan behandla även andra ämnen än Australien och Kanada”. Ingen färdig uppsats med språkvetenskaplig inriktning föreligger dock.

För varje uppsats avsätts 4–5 lektorstimmar för handledning i tjänstefördelningen. Enligt egen utsago handleder lärarna emellertid mycket mer – till och med ”för mycket” – för att hjälpa studenterna att bli klara. Ehuru handledarna uppgav att större krav på självständighet ställs i samband med D-uppsatsen jämfört med C-uppsatsen, fick vi ett intryck av att självständighetskravet inte alltid upprätthölls och att studenterna kunde få i det närmaste obegränsat med handledning.

Några egentliga metodseminarier ges inte på D-nivå, däremot förekommer sådana i samband med examensarbetet på C-nivå. Uppsatserna ventileras dock obligatoriskt vid ett seminarium, som alltså är en del av examinationen. Detta står dock inte nämnt i kursplanen.

Studenternas förkunskaper är enligt självvärderingen tillräckliga för de båda läskurserna, men otillräckliga för specialarbetet. För att råda bot för detta lägger man nu större vikt vid skrivande på B-nivå och har där infört en mindre uppsats. Detta synes vara en klok åtgärd under förutsättning att de formella kraven på denna B-uppsats har likheter med vad som gäller för de kommande specialarbetena.

Resultat

Endast tre av studenterna har blivit klara med 20 poäng i ämnet inom en termin, och av totalt 45 registrerade har hittills 17 blivit färdiga. Av dessa är två 20-poängsarbeten. Här liksom annorstädes är det specialarbetet som drar ut på tiden och i många fall aldrig avslutas. En bidragande orsak till detta kan vara att många av studenterna inte avslutat sin C-uppsats när de registreras på D-kursen. Enligt ledningen krävs ett ”positivt intyg” från handledaren för att någon med oavslutad C-uppsats ska registreras. Studenternas uppfattning var att tillträde till D-nivån krävde att halva arbetet med C-uppsatsen skulle vara klart.

Beträffande de tre 10-poängsuppsatser vi tagit del av hade två åsatts betyget VG och en betyget G. Den senare uppvisade vissa metodologiska brister, medan de två övriga 10-poängsuppsatserna som ingår i underlaget, liksom en uppsats om 20 poäng, håller god kvalitet.

Rekommendationer

- Vi rekommenderar Mälardalens högskola att stärka forskningsmiljön och kompetensutvecklingen inom ämnet.
- Vi föreslår att institutionen förtydligar kursplanen för magisterkursen i engelska samt inför ett alternativ till den nuvarande kursen som är tydligt utformat och kan leda vidare till en forskarutbildning.
- Vi föreslår också att möjligheten att skriva en 20-poängsuppsats endast erbjuds i mycket speciella fall. Erfarenhetsmässigt är en sådan uppsats synnerligen krävande ur handledningssynpunkt. Dessutom är det få studenter som har förmåga att självständigt genomföra ett så stort arbete på denna nivå.

- Vi rekommenderar att det införs krav på avslutad C-uppsats vid registreringen till D-kursen. Uppsatsen bör minst föreligga i en komplett version som endast behöver smärre justeringar innan den kan godkännas.
- Slutligen föreslår vi att institutionen begränsar studenternas rätt till handledning till de 20 klocktimmar, inklusive bedömning och ventilation, som avsätts i tjänstefördelningen. Detta skulle dels förbättra lärarnas arbetssituation, dels främja en större självständighet hos studenterna. En lista med förslag till litteratur om vetenskaplig metodik och ett kompendium i uppsatsskrivande kan även avlasta handledaren. Att införa gemensamma metodseminarier även på D-kursen skulle också verka i samma riktning.

2.3 Högskolan i Örebro

Högskolan i Örebro fick år 1992 rättighet att utfärda magisterexamen i engelska. Denna utvärdering kommer att ha flera beröringspunkter med uppföljningsrapporten, även om föreliggande rapport är mer utförlig och tar upp aspekter som ej berörs i uppföljningen.

Förutsättningar

Undervisning på 80-poängsnivå har givits varje termin sedan 1991, och rekryteringen har varit god. Under perioden 1993–1996 har 49 studenter antagits till utbildningen och 30 under innevarande läsår. Institutionen aviserar nu att kursen från och med nästa läsår endast ska ges varannan termin. Detta är beklagligt eftersom C-kursen rekryterar ca 20 studenter per termin och intresset att fortsätta till magisternivå är stort.

En försvårande omständighet är dock tillgången på kvalificerad undervisning. I ämnet finns för närvarande endast två disputerade lärare, en med litteraturvetenskaplig och en med språkvetenskaplig inriktning. En förstärkning på lärarsidan är mycket angelägen med hänsyn till det stora antalet studenter på samtliga nivåer. Skillnaden i inriktning mellan lärarna är en nödvändig förutsättning för full magisterexamensrätt, men innebär att var och en av de två lärarna i praktiken är ensam inom sitt område och att något egentligt samarbete kring handledning och bedömning av C- och D-uppsatser inte är möjligt. För att kompensera detta har man planer på samarbete i form av medbedömning med någon annan utbildningsanstalt. Detta är något som i nuläget varmt rekommenderas.

Någon forskning inom tjänsten bedrivs inte av de två forskarutbildade lärarna, trots att de uttalade intresse för detta. De är båda medvetna om behovet att vid institutionen skapa en forskningsmiljö som magisterkursens studenter kunde bli delaktiga av.

Ett annat problemområde rör internationaliseringen. De internationella kontakterna består huvudsakligen i att några studenter studerat vid utländska universitet. Utländska gästföreläsare förekommer inte, och inte heller kontakter med utländska universitet. Magisterkursens studenter befinner sig alltså vad gäller forskningsanknytning och internationalisering i en torftig miljö.

Däremot har studenterna god tillgång till datorer, och man använder dessa inte bara för ordbehandling utan även för korpushantering. Man planerar en valfri kurs i korpuslingvistik att ges på C- och D-nivå, vilket måste ses som ett mycket intressant och lovvärt initiativ. Vårt förslag att institutionen i inledningsskedet borde utnyttja specialistkompetens på området från Uppsala mottogs välvilligt.

Utbildning och undervisning

Magisterutbildningen är ambitiöst upplagd och innebär en tydlig ämnesfördjupning. Det finns en kursplan för litteraturvetenskaplig och en för språkvetenskaplig inriktning, båda med målet att ge såväl fördjupning som övning i att skriva en vetenskaplig uppsats inskrivet i planen. Ämnesfördjupningen återspeglas också i planens beskrivning av de två delkurserna inom respektive inriktning. Den ena 10-poängskursen syftar till att ge fördjupade kunskaper i litteratur och litteraturkritik, respektive språkvetenskap och språkvetenskaplig metod, den andra har som mål att ge övning i att skriva en vetenskaplig uppsats. Litteraturlistorna för dessa delkurser gör ett gediget intryck och de skriftliga prov och inlämningsuppgifter vi tagit del av ställer adekvata krav på studenterna.

Den språkvetenskapliga delkursen tar upp såväl synkrona som diakrona aspekter och språkets utveckling speglas i forn- och medeltida texter. Den moderna delen tar upp relativt komplicerade frågeställningar och examinationen ställer krav på goda teoretiska insikter.

Inom motsvarande litterära delkurs paras de i kursen ingående litterära verken med kritiska uppsatser som belyser verken ur olika aspekter. Även här

får man intrycket att studenternas förmåga till kritisk analys tränas på ett gott sätt.

Inom den andra delkursen, examensarbete 10 poäng, finns för båda inriktningarna i kursplanen angiven obligatorisk metodlitteratur. Detta ser vi som positivt. De insikter studenterna får från denna litteratur tränas också genom avgränsade uppgifter inom metodseminarierna, som genomförs som träning till det egentliga uppsatsskrivandet. Vårt intryck är att studenterna förbereds väl för uppgiften att skriva examensarbete.

De studenter vi träffade var överlag mycket nöjda med magisterkursen, och framför allt lovordades den inspirerande delkursen i lingvistik. De var dock klart medvetna om de brister vad gäller internationalisering och forskningsmiljö som ovan påtalats, och de efterlyste ett starkare internationellt inslag i utbildningen.

Resultat

Trots ovan nämnda goda insatser för att underlätta uppsatsskrivandet är genomströmningen inte tillfredsställande. Endast en student har avslutat magisterkursen inom loppet av en termin, och av totalt 49 registrerade har hittills bara 15 blivit färdiga. De examensarbeten vi tagit del av uppvisar god kvalitet, även om man kan konstatera att spännvidden inom betyget Godkänd är avsevärd.

I sin självvärdering konstaterar studierektor att ”vi är en liten avdelning med begränsade resurser ... men det har inte tillåtits att medverka till sämre kvalitet på undervisning och examensarbeten”. Detta är också det intryck vi fått vid vår utvärdering och just detta, med rätta bibehållna krav på kvalitet i resultaten, kan vara en förklaring till den låga genomströmningen.

Rekommendationer

- Det är angeläget att Högskolan i Örebro utökar antalet disputerade lärare i engelska. Det är svårt för de två lärarna, som är ensamma inom sina respektive områden, att skapa en forskningsmiljö som studenterna kan bli delaktiga av.
- Vi finner det angeläget att betona att forskningsmiljön och de internationella kontakterna måste stärkas. Det är önskvärt att anslag ges till

gästföreläsningar, lärares deltagande i internationella vetenskapliga sammankomster och internationellt studentutbyte, liksom utökade nationella nätkontakter för uppsatsbedömning och forskningssamverkan.

- För att förbättra studenternas möjlighet att avsluta studierna inom avsedd tid rekommenderar vi en starkare styrning av den tidsmässiga planeringen av uppsatsarbetet. Vi ser det som positivt att man infört en kurs i uppsatsskrivning på B-nivå i syfte att förbereda studenterna för examensarbetet, och vi rekommenderar att man där lägger in uppgifter som ställer likartade krav som inom examensarbetet, fast givetvis på en lägre nivå i fråga om akribi och teorianknytning.
- Vidare bör kravet på avslutad C-uppsats vid registrering till magisterkursen strikt upprätthållas.
- Likaså rekommenderar vi, här liksom annorstädes, att examensarbete om 20 poäng undviks.

2.4 Högskolan i Växjö

Högskolan i Växjö fick 1992 rättighet att utfärda magisterexamen i engelska. Föreliggande utvärderingsrapport kommer att ha vissa punkter gemensamma med uppföljningsrapporten, men diskussionen i utvärderingsrapporten är av naturliga skäl mer utförlig och tar även upp förhållanden som inte berörs i samband med uppföljningen.

Förutsättningar

Vid institutionen finns för närvarande två forskarutbildade lärare i engelska. Magisterkursen ges med litteraturvetenskaplig och språkvetenskaplig inriktning motsvarande de två lärarnas inriktningar. Båda lärarna är relativt nyligen anställda, och de har under sina tre terminer vid högskolan byggt upp magisterkursens två inriktningar i sin nuvarande form. Kursen ges varje termin och rekryteringen bedöms nu som tillfredsställande med 10–15 studenter per termin. Den litteraturvetenskapliga inriktningen lockar som regel fler studenter. För registrering håller man strikt på kravet med avslutad 60-poängskurs, vilket gör att många sökande måste avvisas.

Tre lärare deltar i undervisningen på D-nivå, de två lektorer samt en adjunkt som bedriver forskarutbildning med 50 procent inom sin tjänst.

Lektorn i språkvetenskap har 50 procent nedsättning i tjänsten för forskning inom ett av honom lett externfinansierat forskningsprojekt. Förutvarande läsår hade även lektorn i engelsk litteratur forskning i tjänsten. De tre lärarna har samtliga ett antal publikationer varav några nyligen tillkomna. Forskningsmiljön inom ämnet motsvarar alltså de kriterier som ställts upp för magisterutbildning. Det finns ett flertal internationella förbindelser av olika slag liksom ett etablerat studentutbyte.

En lovvärd verksamhet inom institutionen för humaniora som berör magisterkursen i engelska är den kurs i litteraturteori på D-nivå som ges för första gången innevarande termin. Den är gemensam för ämnena engelska, franska, tyska och litteraturvetenskap. Eftersom endast engelska erbjuder D-kurs varje termin ges den gemensamma kursen endast under den termin när övriga ämnen också har en D-kurs. Inom kursens ram undervisar lärare från de fyra ämnena och man tar på så sätt tillvara den samlade litteraturvetenskapliga kompetensen inom institutionen, samtidigt som man något reducerar undervisningskravet för de medverkande ämnena. Dessutom har kursen säkerligen bidragit till att utveckla samarbetet över ämnesgränserna inom institutionen.

Utbildning och undervisning

Kursplanen anger att magisterkursens mål är att ”ge väsentligt fördjupade kunskaper om det engelska språket”, respektive ”en väsentligt fördjupad beläsenhet i den engelskspråkiga litteraturen”. I målbeskrivningen nämns inte den förmåga som manifesteras i det obligatoriska examensarbetet, vilket är en brist. Inte heller ger kursplanens beskrivning av de ingående delkurserna en helt adekvat bild av vad kurserna innehåller, enligt de uppgifter vi fått.

Delkurser med litteraturvetenskaplig inriktning

Litteraturteori integrerad med textstudium introduceras på C-nivå, medan abstraktionsnivån och svårighetsgraden är betydligt högre på D-nivå enligt institutionens självvärdering. Den gemensamma 10-poängskursen i litteraturteori och forskningsmetodik omfattar en för alla ingående ämnen gemensam del, varvad med en ämnesspecifik del, där de behandlade aspekterna närmare belyses bl.a. genom analys av litteratur på det enskilda språket. Studenternas reaktioner vid vårt besök var blandade, men även om kursen troligen behöver några terminer för att finna sin optimala form, förefaller initiativet mycket gott och väl värt att satsa på.

Den reguljära kursen, som alltså i framtiden kommer att ges varannan termin, omfattar en teorikurs om 5 poäng, där man delvis använder samma material som i 10-poängskursen, samt en 5-poängs temakurs. Höstens tema var "Kulturmöten och kulturkonfrontationer inom den engelskspråkiga världen". Båda delkurserna får genomgående positiva kommentarer i de skriftliga kursvärderingarna, även om studenterna tycker att det är för mycket att läsa. Examinationen i delkurserna består av seminarieuppgifter och ett avslutande skriftligt prov på teoridelen.

Delkurser med språkvetenskaplig inriktning

Två 5-poängskurser ges inom den språkvetenskapliga varianten. De är tydligt integrerade med varandra, vilket de studenter vi talade med uppskattade och fann fruktbart. Inom den ena kursen ges fördjupade kunskaper i engelsk språkvetenskap. Att döma av kursplanerna föreligger en tydlig progression från B- och C-kursernas språkvetenskapliga delkurser fram till denna kurs inriktad på såväl teori som tillämpad språkvetenskap. Examinationen består av seminarie- och inlämningsuppgifter vilka förefaller krävande och väl anpassade till D-nivån.

Den andra delkursen har som mål att "ge fördjupade kunskaper inom något centralt och aktuellt tema inom engelsk språkvetenskap". Årets tema är "Change in modern English". Kurslitteraturen består av en kursbok och ett betydande antal vetenskapliga artiklar. Dessa läses och diskuteras ur innehållslig aspekt men bildar också grunden för en inskolning i språkvetenskaplig metod. Studenterna ska kunna redogöra för hur författarna lagt upp sina undersökningar, hur dessa redovisas och hur argumentationen läggs upp. Detta förefaller vara ett utmärkt sätt att hos studenterna skapa en metodologisk medvetenhet, som blir till nytta i samband med uppsatsarbetet. Detta omvittnades också av studenterna: "Man fick verkligen lära sig något". Examinationen består av bedömning av muntliga och skriftliga seminarieuppgifter.

Specialarbetet

Uppsatsarbetet är förlagt till senare hälften av terminen för att studenterna ska kunna dra nytta av de metodiska kunskaper de tillägnat sig i delkurserna. Inom varje inriktning ges ett antal uppsatsseminarier utöver den individuella handledningen. Studenterna har även tillgång till kortfattade manualer för uppsatsskrivande. Institutionens handledarkollegium var vid tidpunkten för vårt besök i färd med att utarbeta gemensamma kriterier för bedömning av specialarbeten inom de olika ämnena. Att formulera explicita

kriterier som även delges studenterna inför deras uppsatsarbete är något som vi varmt rekommenderar för alla institutioner, eftersom det säkerligen är till nytta för både handledare och studenter. Växjös studentrepresentanter visade sig helt okunniga om bedömningskriterier och sade sig heller inte ha fått någon information i frågan.

Ett problem i samband med specialarbetet tycks vara att andelen studenter som väljer den språkvetenskapliga varianten genomgående är betydligt mindre än de som väljer litteraturvetenskap. Detta innebär en orimlig belastning på den ena handledaren.

Resultat

Inom den språkvetenskapliga varianten upprätthålls en strikt tidsplan för varje uppsats och detta har haft till resultat att flertalet studenter också avslutat arbetet i tid. Studenterna sade sig uppskatta denna ”stränghet”.

Inom den litteraturvetenskapliga grenen är läget inte fullt så gott. Här tycktes bibliotekets bristande resurser och den långa tid det tog att skaffa fram litteratur åt studenterna vara en flaskhals. En annan starkt bidragande orsak till den sämre genomströmningen är säkert den ojämna fördelningen mellan de båda varianterna samt den enda litteraturvetenskapliga lektorns svåra arbetsituation med stora grupper studenter att undervisa och handleda även på B- och C-nivå. Den språkvetenskapliga sidans omfattande metodologiska träning och starka betoning på tidsplanen är säkert av stor betydelse för de genomgående bättre resultaten inom den inriktningen. Av 24 registrerade under tre terminer fram till ht 1996 har 11 personer avslutat magisterkursen, av vilka 8 är språkvetare.

Rekommendationer

- Vi anser att den goda utbildning som ges på magisternivå i engelska vid Högskolan i Växjö i längden inte kommer att kunna upprätthållas om det inte inrättas ytterligare en lektorstjänst med litteraturvetenskaplig inriktning. Den nya professur med språkvetenskaplig inriktning som håller på att tillsättas kommer att innebära en klar förstärkning på den språkliga sidan.
- Vi rekommenderar vidare att man inför viss styrning av studenternas val av inriktning så att befintliga resurser utnyttjas jämnare.

- Vidare rekommenderar vi högskolan att förstärka biblioteksresurserna för språkens del.
- Vad beträffar själva kursen i engelska rekommenderar vi att man fortsätter på den inslagna vägen och konsoliderar de kurser som nyligen utvecklats. En viktig åtgärd för att förbättra genomströmningen inom den litteraturvetenskapliga inriktningen anser vi vore dels att stärka de metodiska inslagen på C-nivå för de studenter som skriver uppsats i litteratur, dels att endast i undantagsfall tillåta byte av inriktning på specialarbetet mellan C- och D-nivå.
- Slutligen rekommenderar vi en fastare tidsplan för uppsatsarbetet för studenter med litterär inriktning. Ett problem i sammanhanget är dock att, enligt uppgift, flera av framför allt de äldre studenterna sagt sig inte ha någon brådska med att avsluta uppsatsen.

Några allmänna synpunkter på magisterexamen i engelska

Efter ovanstående rapport från vår utvärdering av magisterexamen i engelska på fyra orter vill vi avslutningsvis anföra några allmänna synpunkter på denna examen.

En positiv utbildningsreform.

Vi anser att det finns många skäl till att se införandet av en svensk magisterexamen som en **positiv utbildningsreform**, bl.a. genom

- att den ger de deltagande läroanstalterna högre status och hjälper till att klargöra en av den svenska högskolans viktigaste uppgifter, nämligen att slå vakt om en kvalitativt hög utbildning;
- att den har lett till att högskolor tydligare inser betydelsen av att rekrytera akademiskt högt kvalificerade, disputerade lärare och att förbättra lärarnas möjligheter att bedriva fortsatt forskning;
- att många högskoleadjunkter har inspirerats att påbörja eller slutföra en forskarutbildning;
- att många högskolelärare nu har stimulerats att börja forska på nytt: ”Magisternivån har gjort jobbet roligare och fått mig att återuppta forskningen”;

- att det har uppstått ökat samarbete mellan lärare inom olika ämnen, framförallt vid mindre högskolor;
- att examensarbetets centrala ställning har medfört att skriftlig kompetens uppmärksammas mer på alla nivåer;
- att fler studenter går D-kursen och därmed får en viss vetenskaplig skolning att ta med sig ut i livet – framför allt tillförs nu gymnasieskolan engelsklärare som har minst dubbelt så omfattande studier i engelska som tidigare när det endast fordrades 40 poäng, vilket i ett internationellt perspektiv är en unikt kort lärarutbildning för detta stadium.

Forskningsmiljö

Vid de fyra engelska institutioner vi har granskat är förhållandena delvis mycket varierande, framför allt i fråga om forskningsmiljö, lärarkompetens och lärartäthet: vid en institution finns exempelvis 19 disputerade lärare, vid en annan två inom ämnet. Det är uppenbart att det under sådana förhållanden föreligger helt olika förutsättningar att bedriva magisterutbildning vid dessa institutioner. Bland de fyra orter vi besökte visade det sig också att Göteborg har en, generellt sett, klart bättre miljö och högre kvalitet än övriga orter. En lägre lärartäthet behöver i sig inte innebära lägre kvalitet i undervisningen men däremot ett mindre varierat kursutbud och färre valmöjligheter i fråga om ämnesområden för examensarbetet. Färre valmöjligheter till fördjupningsstudier på D-nivå kan även begränsa valet av ämnesinriktning för dem som vill fortsätta med en forskarutbildning. Vi anser det därför angeläget att högskolor med mycket få disputerade lärare i engelska tar sitt ansvar för att förbättra situationen i detta avseende.

Behovet av kontinuerlig forskning

En doktorexamen innebär ingen automatisk garanti för god undervisning – därutöver krävs, förutom pedagogisk och administrativ skicklighet, en fortsatt egen vetenskaplig verksamhet, eller i varje fall kontinuerlig kontakt med aktuell forskning. Vi anser det synnerligen viktigt att lärare vid alla institutioner som ger magisterutbildningar ges möjligheter till kontinuerlig vetenskaplig verksamhet, utan vilken framför allt examensarbetet riskerar att få reducerad kvalitet. Det finns också uppenbarligen ett behov av information om forskning och forskarutbildning – många av de studenter vi träffade ville veta mer om institutionens forskning och lärarnas forskningsinriktningar.

Internationella kontakter

Ett viktigt inslag i en god forsknings- och studiemiljö är internationella kontakter. Det är önskvärt att anslag ges till gästföreläsningar, lärares deltagande i internationella vetenskapliga sammankomster, internationellt studentutbyte, men även till utökade nationella nätkontakter för uppsatsbedömning och forskningssamverkan.

Examensarbetet

Det största problemet i D-kursen är examensarbetet (specialarbetet) som ofta tar längre tid än vad som förutsägs i kursplanen och alltid kräver avsevärda insatser av både studenter och handledare. Många av de studenter vi talade med uppgav att de helt enkelt inte känner sig förberedda att genomföra en självständig forskningsuppgift och författa ett större skriftligt arbete, dessutom på engelska. Ett skäl till att examensarbetet utgör ett problem, som förmodligen är särskilt stort i främmande språk, är att de grundläggande studierna i dessa ämnen kräver avsevärd tid för träning i språkfärdighet till förfång för träning i vetenskaplig metodik. Vi vill dock betona behovet av att i möjligaste mån införa tidig träning i uppsatsskrivning, så att det skapas en naturlig progression fram till examensarbetet. Framför allt är det steget mellan C- och D-nivån vilket studenter upplever som alltför stort. I skrivträningen kan ingå uppgifter som ställer likartade krav som examensarbetet, fast givetvis på en lägre nivå i fråga om akribi och teorianknytning. Studenterna bör redan från studiernas början få arbeta med en enkel *style sheet* som kan hjälpa till att öka den formella kvaliteten på skriftlig presentation.

Antagning

Det förekommer nu varierande praxis i fråga om antagningskraven till D-kurs. Med hänsyn till studenternas svårigheter att klara av D-studierna på stipulerad tid vill vi rekommendera institutionerna att tillämpa förkunskapskravet fullt ut, dvs. kräva att samtliga underliggande 60 poäng i engelska ska vara helt avklarade.

Kursplaner

Vi vill även rekommendera att institutionerna ser över hur magisterexamen presenteras i deras kursplaner. Det bör tydligt framgå att det är fråga om en examen som ställer särskilda kvalitetskrav där studierna ska innebära ”en klart identifierbar fördjupning och inte bara en breddning”.

Handledningskontrakt och modelluppsatser

Vi vill betona nyttan av gemensamma seminarier på D-nivå med träning i vetenskaplig metodik, diskussion av pågående arbeten och ventilerings av färdiga uppsatser. Två lokala ”modeller” som nämnts ovan kan vara värda en större spridning: Vid en institution har man infört ett individuellt ”handledningskontrakt” som torde vara värdefullt genom att det klart och tydligt fastställer vad som åligger både student och handledare; för att skapa metodologisk medvetenhet hos studenterna ingår det i kurslitteraturen vid en annan institution ett antal vetenskapliga artiklar som fungerar som ”modelluppsatser”.

Kriterier

Studenterna känner sig oftast okunniga om hur examensarbeten bedöms. Vi vill rekommendera att lärare gemensamt utarbetar fastare former för bedömningskriterier av sådana arbeten och även delger studenterna dessa kriterier. Framför allt vid mindre institutioner kan det vara lämpligt att initiera samarbete med någon systerinstitution.

Magisterexamen i ett internationellt perspektiv

Vi har fått intrycket att magisterexamen inte har fått ordentligt genomslag bland vare sig lärare eller studenter. Delvis kan detta bero på att det är fråga om en ny examen i vårt land. Vi baserar vår uppfattning på våra erfarenheter från engelska – uppenbarligen är situationen en annan i ett ämne som ekonomi. Utomlands är emellertid en M.A. i engelska en eftersökt akademisk examen med hög prestige. Det är förmodligen symptomatiskt att det var en filippinsk student som på vår fråga om varför hon ville ha en magisterexamen svarade att det var ett sätt att få ”a good job”. Det är önskvärt att magisterexamen får högre status även i Sverige och blir en attraktiv examen. Det kan endast ske om den, liksom i utlandet, blir ett krav eller en klar merit för vissa anställningar på arbetsmarknaden, tillträde till forskarutbildning etc.

Ett problem är att den svenska magisterexamen inte har internationell status, dels därför att den är ny, dels därför att den knappast motsvarar internationella M.A.-examina. Vi har inte möjlighet att göra en omfattande internationell jämförelse, men vill dock anföra två exempel.

I Tyskland är magisterexamen i engelska en första akademisk examen men ämnesstudierna är betydligt mer omfattande (5–7 år) än för den svenska magisterexamen.

I Storbritannien, USA och många andra länder är en *Master's degree (M.A.) in English* en *postgraduate degree*, vilket förutsätter att studenten har avlagt sin grundexamen (B.A.) för att kunna bli antagen till M.A.-programmet. Dessutom krävs att denna B.A. är av god kvalitet. M.A.-studierna bedrivs under 1–2 kalenderår och består dels av val bland ett stort antal terminslånga kurser (ofta krävs sammanlagt sex godkända kurser) som avslutas med prov eller uppsatser, dels av en ofta ganska omfattande M.A.-avhandling.

Bilden kompliceras ytterligare av att det i vårt eget land finns en annan *Master's degree* än magisterexamen, nämligen den examen som erbjuds utländska studerande vid svenska läroanstalter, t.ex. tandläkarhögskolor. Så vitt vi förstår motsvarar denna examen snarare den internationella än den svenska M.A.-varianten.

Dessa jämförelser innebär inte att det behöver vara något fel att ha en svensk modell för magisterexamen, men vi vill tydliggöra att den avviker från det internationella mönstret, och att denna diskrepans kan komma att orsaka problem när svensk magisterexamen, översatt som *M.A.*, ska användas i vidare akademiska sammanhang och på en internationell arbetsmarknad.

Förslag

Vi tror att det skulle vara en fördel att anpassa den svenska magisterexamen till ett internationellt mönster, föreslagsvis genom

- att avlagda 120 högskolepoäng blir förkunskapskrav för tillträde till magisterutbildning,
- att till magisterutbildning endast den antas som på grundval av sina resultat på närmast underliggande nivå i ämnet bedöms ha reella förutsättningar att genomföra en fördjupningskurs,
- att magisterexamen blir allmänt förkunskapskrav till forskarutbildning, men
- att relevanta delar av kursdelen i magisterutbildningen kan tillgodoräknas i forskarutbildningen, samt
- att magisterexamen utformas så att den blir konkurrenskraftig, eftersökt och statustyngd på arbetsmarknaden.

3 Franska

Docent Christina Heldner
Universitetslektor Ingegerd Bäcklund

Under hösten 1996 inledde Högskoleverket den första etappen i en allmän utvärdering av magisterutbildningen. Som ett led i denna fick vi i uppdrag att utvärdera magisterkurserna i franska vid högskolorna i Karlstad och Växjö samt vid universiteten i Lund och Stockholm.

En internationell expert har knutits till gruppen: professor emeritus Philippe Bouquet från universitetet i Caen. Professor Bouquet, som deltagit i utvärderingen av den franska magisterkursen vid Stockholms universitet och som läst ett urval av de tolv magisteruppsatser som inkommit till verket, har tillfört gruppen en viktig och unik kompetens i sin egenskap av ämnesexpert med erfarenhet av liknande utbildningar i fransktalande länder och eminent skandinavist med ingående kunskap om Sverige och svenska förhållanden.

Vår utvärdering bygger dels på den skriftliga dokumentation som institutionerna under hösten 1996 sammanställde efter Högskoleverkets önskemål, dels på kompletterande uppgifter som gruppen inhämtat i samband med besök på de fyra utbildningsorterna under våren 1997. Vid dessa besök, som samtliga omfattade en heldag, fördes många givande samtal med lärare, studenter och institutionsledning. I Stockholm och Växjö deltog även prorektor. Vi vill passa på att tacka alla medverkande för deras positiva inställning till denna utvärdering, för allt arbete man lagt ned på att göra den meningsfull och för det vänliga mottagandet.

Professor Bouquets utlåtande ingår som ett separat avsnitt i denna utvärdering, som avslutas med några allmänna synpunkter på magisterexamen i franska. Dessa sammanfaller delvis med synpunkter som Jan Svartvik och undertecknad, Ingegerd Bäcklund, framför i samband med utvärderingen av magisterutbildningen i engelska.

3.1 Stockholms universitet

Förutsättningar

Institutionen erbjuder tre olika magisterkurser: Magisterkurs 1 (61–80 poäng), Magisterkurs 2 (81–100 poäng) och Magisterkurs 3 (101–120 poäng). Endast den förstnämnda ingår i utvärderingen. För tillträde till Magisterkurs 1 i franska krävs normalt godkänt resultat på Påbyggnadskurs i franska avseende kandidatexamen.

Tillströmningen till Magisterkurs 1 har stadigt ökat under perioden vt 93 – ht 96. Antalet förstagångsregistrerade uppgick till 48 under läsåret 1995/96 och det totala antalet registrerade till 89. Av totalt 151 nyregistrerade under den aktuella perioden var knappt hälften över 30 år och drygt hälften mellan 20 och 29 år. Antalet män uppgick till 17. Alla som förhandsanmäler sig och uppfyller behörighetskraven får börja på kursen, men man håller strikt på förkunskapskravet fullbordad Påbyggnadskurs i franska avseende kandidatexamen (41–60 poäng).

Två delkurser är obligatoriska i Magisterkurs 1: ”Specialarbete, 10 poäng”, och ”Språkfärdighet och modern franska, 5 poäng”. Som tredje delkurs kan studenterna välja mellan ”Fransk lingvistik och språkinläring – begrepp, metoder och teorier, 5 poäng” och ”Fransk litteraturvetenskap – begrepp, metoder och teorier, 5 poäng”.

Studenter som valt den språkvetenskapliga inriktningen erbjuds vt 1997 54 timmars schemalagd undervisning och de som valt den litteraturvetenskapliga får 60. Till detta kommer ett översättningsseminarium om 10 timmar samt tid för handledning och examination. Detta utbud innebär en viss ökning i förhållande till ht 1996, men institutionen bedömer undervisningsvolymen som otillräcklig och skulle vilja öka den. En ökning framstår dock inte som realistisk för närvarande med tanke på att intäkterna för Magisterkurs 1 under läsåret 1995/96 (dvs ersättningen per producerade 40 poäng) underskred kostnaderna för handledning, undervisning, examination, administration och lokalhyror med över en halv miljon kronor. Detta innebär att Magisterutbildningen vid Stockholms universitet redan nu kraftigt subventioneras av de lägre nivåerna inom grundutbildningen.

Sedan ht 1996 ersätts handledning på magisterkurserna med 10 klocktimmar, vilket är en förbättring jämfört med tidigare 8, men väsentligt mindre än vid

övriga utbildningsorter vi besökt: 20 à 25 klocktimmar verkar vara regel. Den reella handledningsinsatsen uppskattas av handledarna till 12–20 timmar. En konsekvens blir att lärarna måste använda sin egen tid – inklusive tid som är avsatt för forskning – för detta ändamål. En mera rimlig ersättning för handledning vore därför påkallad, inte minst av kvalitetsskäl.

Mot denna bakgrund är det beklagligt att budgetsituationen under perioden 94/95 och 95/96 var sådan att den ledde till omfattande nedskärningar av undervisningsvolymen, främst på grundkursen. Men även övriga nivåer drabbades. Nedskärningarna sammanföll med en kraftigt ökande tillströmning av studenter, varför vissa kvalitetsförluster gjordes. Ht 96 medförde dock ett utökat uppdrag och därmed en något bättre resurstilldelning.

Vid institutionen fanns under läsåret 1995/96 en professor och två biträdande professorer (varav en på vikariat 50 procent). Av fyra disputerade lektorer hade en docentkompetens. Fyra lektorer var licentiater (tre av dessa har delpension) och av timlärarna hade tre doktorsexamen och tre licentiatexamen (två av dessa är pensionerade).

Under samma läsår uppgick andelen undervisning, examination och handledning till 4,8 heltidsekvivalenter, andelen forskning till 2,6 och andelen administration inklusive externa uppdrag till 1,3. (Professorn är prorektor, den biträdande professorn är prefekt och en lektor är studierektor).

I institutionens måldokument anges att samtliga svenska lektorer bör ha både forskning och undervisning i sin tjänst. Lärarna har därför uppmuntrats att söka externa anslag. Flera lärare har på senare tid fått sådana anslag, men i realiteten har de haft svårt att få tid att ägna sig åt egen forskning, därför att studenternas behov måste prioriterats på bekostnad av lärarnas kompetensutveckling. Om ingenting görs åt situationen, kan detta på sikt leda till problem med upprätthållande av kvaliteten, särskilt inom magisterutbildningen och forskarutbildningen.

Sammantaget framträder dock bilden av en mycket dynamisk institution som kännetecknas av hög kompetens och ambitionsnivå och ett gott samarbetsklimat. Dessutom är institutionen engagerad i ett livligt lärar- och forskarutbyte. I åtskilliga avseenden förefaller alltså förutsättningarna både för magisterutbildning och övrig utbildning mycket gynnsamma, inte minst på grund av det omfattande reform- och utvecklingsarbete inom fortsättnings- och

påbyggnadskurserna som genomförts under de senaste åren och som lett till att dessa kurser nu anses fungera bra.

Bilden är dock inte enbart ljus. Ett växande problem som snart blir akut är återväxten av akademiska lärare i franska. Problemet berör kanske främst forskarutbildningen, men även magisterutbildningen påverkas, eftersom det främst är studenter därifrån som rekryteras till högre studier.

Till år 2010 har en stor del av nuvarande lektorer (inklusive professorer) gått i pension. I institutionens kvalitetsutvecklingsprogram för grund- och forskarutbildningen för franska och italienska 1997–1999 understryks att ämnet franska är i akut behov av fler svenska lektorer liksom av fler lektorer med docentkompetens och att man omgående skulle behöva konkret hjälp med att få fram sina nuvarande doktorander till doktorsexamen genom att åtminstone tillfälligt få fler doktorandtjänster. För närvarande har man trots ett starkt ansökningstryck bara tre studiestödsrum (varav två utbildningsbidrag). Betydande insatser görs redan, men personresurserna och de ekonomiska ramarna förhindrar att de blir tillräckligt kraftfulla ens för att examinera det antal doktorer som skulle behövas för att täcka väntade pensionsavgångar.

Det handlar inte om någon tillfällig svacka utan förefaller snarare vara ett strukturproblem. Vad gäller antalet professorer, forskarassistenttjänster och studiestödsrum i relation till utbildningsuppdraget inom grundutbildningen är utgångsläget extremt dåligt för alla de stora språken vid SU jämfört med de historisk-filosofiska ämnena. Sämst är situationen för franskämmet, som enligt institutionens beräkningar levererar hela 299,00 helårsprestationer per professor. Som en jämförelse kan nämnas att historia, vars utbildningsuppdrag är någorlunda jämförbart med franskans (370 mot 299), levererar 92,50 helårsprestationer per professor. Förhållandet är likartat vad gäller studiestöd: franska har 99,67 helårsprestationer per doktorandtjänst medan historia har 30,83. Med bibehållen resursfördelning blir konsekvensen att större språkämnen som franska vid SU – trots hög aktivitet – får svårt att bryta den negativa spiral som uppstod vid mitten av 1980-talet.

Institutionsledningen har agerat kraftfullt för att påverka fakultetens och universitetets utbildnings- och forskningspolitik i denna fråga, vilket är lovvärt även ur nationell synvinkel, eftersom liknande problem förekommer på andra håll. Vissa tecken tyder på att man börjat vinna ett visst gehör för sina synpunkter.

I institutionens kvalitetsutvecklingsprogram prioriteras sålunda följande åtgärder under perioden 1997–1999:

- Försöka förmå fakultets- och universitetsledning att ge ökat stöd till forskning och forskarutbildning i våra ämnen.
- Uppnå balans mellan institutionens samlade arbetsbörda och tillgång på kompetent personal.
- Ge handledarna rimliga arbetsvillkor.

Vad gäller resurser i övrigt uppges att det är svårt att få lokal av rätt storlek vid lämplig tidpunkt och man framhåller att studenterna ofta har anledning att vara missnöjda. Universitetsbibliotekets resurser är man däremot nöjd med. Dessutom har Stockholms universitet satsat på en lärostudio som utgör ett viktigt resurscentrum för studenter vid språkinstitutionerna. Den är bl.a. utrustad med 150 avskärmade arbetsplatser med konventionella ljudbandsspelare och 39 TV-monitörer. I datorväg finns f.n. 22 PC och 6 Macintosh. Till detta kommer ett rikhaltigt sortiment av programvara, videofilmer och ljudband och en utmärkt fungerande personal som hjälper studenterna till rätta.

Utbildning och undervisning

Enligt studieplanen syftar Magisterkurs 1 till att ”vidareutveckla den studerandes språkliga kompetens, i synnerhet med avseende på skriftlig framställning samt att fördjupa de kunskaper som inhämtats inom Påbyggnadskursen. Vidare skall den ge insikter i språkvetenskaplig eller litteraturvetenskaplig teori och metod samt uppöva förmågan att utföra en begränsad forskningsuppgift.”

Delkursen ”Språkfärdighet och modern franska, 5 poäng” ägnas åt den språkliga kompetensen och omfattar 16 timmars lektionsundervisning, i vilken ingår översättning, ordkunskap och franskans strukturer. Ytterligare 6 timmar ägnas åt utvecklingstendenser i modern franska inom grammatik, ordkunskap och uttal.

Insikter i språkvetenskaplig teori och metod förvärvas inom delkursen ”Fransk lingvistik och språkinläring – begrepp, metoder och teorier, 5 poäng”. Undervisningen behandlar moderna språkvetenskapliga skolor och språkvetenskaplig metodik samt texter som belyser olika frågor inom fransk språkstruktur och språkanvändning (14 timmar). Dessutom ges en introduktion till metoder och teorier inom forskningen i andraspråksinläring (12 timmar).

Med tanke på hur pass stort och teoretiskt krävande detta område är kan undervisningsvolymen förefalla tilltagen något i underkant. Det kan nämnas att studenterna uppfattar kursen som extremt krävande, men mycket givande. Det är säkert inte någon slump att bland de magisteruppsatser i franska som hittills producerats vid institutionen lyser ämnen med anknytning till teoretisk lingvistik nästan helt med sin frånvaro. Sannolikt räcker den teoretiska inskolningen inte till för att med framgång hantera den typen av problem. Med tanke på det framtida behovet av kompetens på området är detta beklagligt. Å andra sidan förekommer specialarbeten inom tillämpad lingvistik, främst med anknytning till andraspråksinläring. Det kan noteras att exakt samma profilering valts vid Lunds universitet och vid Höghskolan i Växjö. I övrigt handlar åtskilliga specialarbeten om språkliga aspekter på litterära översättningar.

Till hösten 1997 planerar institutionen dock att införa två nya 5-poängskurser, en i lingvistik ("Fransk lingvistik 2") och en i språkinläring ("Andraspråksinläring 2"). Båda kommer att som förkunskapskrav ha godkänt på ovan nämnda delkurs, som då kommer att heta "Fransk lingvistik och andraspråksinläring 1" och kunna väljas inom Fortsättningskurs eller Påbyggnadskurs. Detta innebär att den student som så önskar i framtiden kan ta sammanlagt 15 poäng inom området lingvistik/andraspråksinläring inom ramen för grundutbildningen, vilket är en viktig förstärkning.

Delkursen "Fransk litteraturvetenskap – begrepp, metoder och teorier, 5 poäng" kan väljas som ett alternativ till den lingvistiskt inriktade delkursen. I undervisningen behandlas litteraturvetenskaplig teori och metod och i samband med textstudium uppövas förmågan att tillämpa olika litteraturvetenskapliga metoder (20 timmar). Litterär analys med utgångspunkt i skönlitterära texter ingår också (6 timmar). Delkursen "Textanalys, 5 poäng" från påbyggnadsnivån kommer att bli förkunskapskrav fr.o.m. ht 1997. Även denna kurs uppfattas av studenterna som mycket krävande. Från lärarhåll framhölls att detta hittills varit en mer harmonisk kurs än "Fransk lingvistik och språkinläring – begrepp, metoder och teorier, 5 poäng", vilket sannolikt är motivet för den omstrukturering av den lingvistiska skolningen som pågår. Andelen magisteruppsatser med en litteraturvetenskaplig inriktning under perioden är 56 procent.

Delkursen "Specialarbete, 10 poäng" innebär att den studerande ska utföra en mindre forskningsuppgift inom fransk språk- eller litteraturvetenskap,

som presenteras i ett skriftligt examensarbete om ca 20 sidor. Syftet är dels att lära sig tillämpa allmän forskningsmetodik, dels att tillämpa teorier och metoder med anknytning till examensarbetets forskningsområde. Eftersom detta arbete har en forskningsförberedande karaktär, har ämnesval inom området kultur, samhällsförhållanden och historia tidigare inte medgivits. Sedan ht 1996 kan man få skriva specialarbete även inom dessa områden, förutsatt att tillgång finns till handledare med erforderlig kompetens. Det bör noteras att man i så fall inte är behörig att antas till forskarutbildningen.

Under de senaste åren har ett intensivt utvecklingsarbete bedrivits vid institutionen för att förbättra kvaliteten på utbildningen vad gäller skrivande. Uppsatssträning har införts på samtliga nivåer från och med grundkursen. Redan på fortsättningskursen satsas åtskillig uppsatshandledning på övningsuppsatserna. Uppsatssträningen på grund- och fortsättningskursen har fungerat så väl att delar av den introduktionskurs som inrättades inom påbyggnadskursen kunnat flyttas ner till fortsättningskursen, som fr.o.m. vt 1997 också inkluderar metodseminarier. I en ”skrivstuga” har uppsatsskrivarna tillgång till franskspråkiga assistenter och datorhjälpmedel (inklusive stavning och grammatikkontroll).

Studenterna uppmuntras att skriva sina uppsatser inom ramen för de olika forskningsprojekt som bedrivs vid institutionen. Studenter vi talade med verkade mycket nöjda. En viss effektivisering av arbetet åstadkommes även genom systemet med projektgrupper och gruppseminarier. Ett seminarium finns i anslutning till kursen i språkvetenskaplig metod (6 timmar) och ett litteratureseminarium (8 timmar). Därutöver finns som redan nämnts ett översättningseminarium (10 timmar).

Studenterna får konkreta anvisningar för uppsatsarbetet i ”Mémoires pour les niveaux de 60 et de 80 points”, som beskriver målen med uppsatsskrivandet och ger råd både vad gäller arbetsgång och redigering av uppsatsen (disposition, rubriker, noter, bibliografi, etc.). Anvisningar till opponenten i samband med ventileringsavsnittet ingår också.

Det intryck vi fått är att man gjort stora ansträngningar för att kompensera begränsade handledningsresurser genom att söka optimera övriga förutsättningar för goda resultat på examensarbetet. Dessutom anstränger man sig uppenbarligen för att ge studenterna en så god information som möjligt.

Resultat

Enligt Högskoleverkets instruktioner skulle institutionerna sända in tre representativa examensarbeten. Av de tre uppsatser vi fick ta del av hade två fått betyget VG och en G+. Samtliga uppfyller rimliga anspråk både på omfattning och kvalitet. Under perioden ht 93 – vt 96 har det skrivits 52 magisteruppsatser. Av dessa har 14 fått betyget G och 38 VG, vilket möjligen skulle kunna tolkas som ett tecken på ”betygsinflation”. En diskussion pågår f.n. inom institutionen om vilka kriterier som ska vara uppfyllda för betyget VG på examensarbetet. Men innan någon uppsats tilldelas betyget VG, krävs redan nu att en medbedömare godkänner betygsättningen.

Utvärderingsgruppens ämnesexpert har försökt rangordna de examensarbeten som ingår i materialet på basis av hur väl de uppfyller ett antal kriterier som har att göra med 1) hur gängse redigeringsprinciper iakttas, 2) hur språket ser ut vad gäller ordval och grammatik samt textbyggnad och stil, 3) hur argumentationen genomförs med hänsyn till precision och koncentration i uttrycket, 4) hur uppsatsen är disponerad, 5) hur teori- och metodfrågor presenteras och vilket genomslag de teoretiska utgångspunkterna har fått i undersökningen, 6) hur pass intressant innehållet är samt 7) vilket mått av självständighet som ådagaläggs i förhållande till tidigare forskning och åberopade auktoriteter.

I tabellen nedan grupperar sig uppsatserna från Stockholms universitet kring medeltalet 24,5. Noteras bör att en VG-uppsats fick den lägsta poängen, 23, medan en uppsats med G+ fick 28. Högsta poäng vid SU var 29 och, i materialet som helhet, 34. Denna typ av uppskattningar är givetvis behäftade med ett stort mått av osäkerhet. Resultatet pekar nog ändå på behovet av ytterligare samråd inom handledarkollegiet, eftersom somliga handledare tycks ha ”strängare” krav för VG än andra. Frånvaron av topplacering kan eventuellt tolkas som att man undvikit att ställa orealistiska krav på ett examensarbete, som i princip ska kunna fullbordas på 10 arbetsveckor.

Tabell 1

Uppsats	Betyg	Poäng: Max. 35	Redi- ge- rings- prin- ciper	Språk: gram- vokab., text, stil	Preci- sion, kon- centra- tion	Dis- posi- tion	Teori & Me- tod	Inne- håll	Själ- vän- digh- het
UNIV	V	34	4	5	5	5	5	5	5
UNIV	V	29	4	4	4	3	4	5	5
HÖGSKOLA	G	29	4	5	5	5	3	4	3
UNIV	V	28	4	4	4	4	3	5	4
UNIV	G+	26	4	4	4	4	3	4	3
HÖGSKOLA	V	26	4	4	4	4	3	4	3
UNIV	V	23	4	3	3	4	3	3	3
HÖGSKOLA	G	23	4	3	3	3	3	4	3
HÖGSKOLA	V	23	4	4	3	4	3	3	2
HÖGSKOLA	G+	21	4	3	2	4	3	3	2
UNIV	G	16	4	3	1	3	1	2	2
HÖGSKOLA	V	16	4	4	1	2	1	2	2

Examensarbetenas kvalitet vållar alltså inte några bekymmer. Det gör däremot genomströmningen. Av 117 förstagångsregistrerade ht 93 –vt 96 hade bara 32 (27,35 procent) avslutat Magisterkurs 1 vid utgången av vt 1996. Sammanlagt 9 individer (7,7 procent) hade klarat kursen på en termin och ytterligare 9 efter två terminer. Efter tre terminer var sammanlagt 28 klara. Att så få klarar sina studier på en termin sägs bero på att få studerar franska på heltid. Frågan inställer sig då varför man väljer att studera just magisterkursen på deltid. Det kan hänga samman med att studenterna – givet kraven på examensarbetet – bedömer det som utsiktslöst att hinna med magisterkursen på en termin och därför väljer att finansiera studierna med deltidsarbete eller med studiemedel beviljade för studier i annat ämne. Flera studenter sade i klartext att det förhåller sig just så i många fall. I så fall handlar det snarast om ett systemfel.

De studenter vi intervjuade – samtliga hade avslutat sina 80-poängsstudier – ansåg dock att det var möjligt att bli klar på en termin på villkor att man gjorde sitt uppsatsarbete inom ramen för något av de forskningsprojekt som bedrivs inom institutionen. Examensarbeten inom något annat ämnesområde fördröjs alltid i praktiken av svårigheter i samband med litteraturanskaffning och datainsamling, samt teoretiska initialsvårigheter, som underlättas för de studenter som ingår i någon projektgrupp. Man framhöll dock att möjligheten att fritt välja ämne inom de givna ramarna var viktigt för motivationen.

Problemet är ingalunda specifikt för denna institution och bottnar ytterst i det dilemma som varje språkinstitution upplever när höga krav ställs på den skriftliga språkfärdigheten samtidigt som kraven på uppsatsen som forskningsuppgift är lika stora som i ämnen där studenterna kan få uttrycka sig på sitt modersmål. Dessa krav är svåra att förena om kravet på iakttagande av normalstudietiden också ska uppfyllas. Enligt vår uppfattning är institutionen för franska och italienska vid Stockholms universitet ett bra exempel på en institution som gjort allt vad man kunnat för att underlätta för studenterna att nå målet. Att man sedan inte riktigt lyckats beror snarast på att målet inte är realistiskt.

I princip två lösningar står till buds för statsmakterna om de inte vill acceptera den ”låga” genomströmningstakten i språkämnenas magisterkurser: antingen sänker man kvalitetskraven för examensarbetet eller också förlänger man normalstudietiden. Den första lösningen strider dock mot de särskilda kvalitetskrav som den nya examensordningen ställer på magisterexamen ”enligt internationell förebild” och vore djupt olycklig i en situation där behovet av högt kvalificerade magistrar och forskarutbildade i franska kan förväntas öka kraftigt. Den andra förefaller kanske orealistisk med tanke på systemets uniformitet. Men vad som händer när verkligheten inte låter sig inpassas i den abstrakta modellens enkla ruttmönster och studenterna tillåts att ”hanka sig fram” på det sätt som nu sker, det är att de intäkter som magisterutbildningen genererar inte står i rimlig proportion till institutionens kostnader för utbildningen. I en tid av allmänna nedskärningar minskar dessutom möjligheterna att täcka stora underskott via omfördelningar inom institutionens budget.

Ett sätt att minska kostnaderna för enskild handledning utan kvalitetsförluster vore att avskaffa platsgarantin och införa antagning till Magisterkurs 1 efter en kvalitetsbedömning av samma slag som vid antagning till forskarutbildningen. Därigenom skulle man åtminstone kunna reducera antalet uppsatser att handleda.

Rekommendationer

Utvärderingsgruppen rekommenderar institutionen för franska och italienska vid Stockholms universitet

- att med hänsyn till det orimligt stora gapet mellan intäkter och kostnader vad gäller Magisterkurs 1 agera gentemot fakultets- och universitetsledning för att utverka en högre tilldelning till magisterkurser i språkämnen,

eftersom en finansiering av sådana kurser enbart med de intäkter dessa genererar skulle leda till oacceptabla kvalitetsförluster;

- att överväga ett avskaffande av platsgarantin och istället anta studenter till magisterutbildningen efter en kvalitetsbedömning exempelvis av den typ som redan tillämpas vid antagning till forskarutbildningen;
- att verka för en förbättrad genomströmning på Magisterkurs 1 genom att man intensifierar försöken att förmå studenterna att välja ämne för examensarbetet i franska inom någon projektgrupp;
- att med hänsyn till genomströmningen fortsätta agera för en utökning av den tid som står till buds för handledning;
- att specificera kraven för VG på examensarbetet och diskutera tillämpningen av dessa inom handledargruppen;
- att hålla kontakt med systerinstitutionerna för att kontrollera att kravnivån på examensarbetet inte väsentligt avviker från den som tillämpas på andra universitet och högskolor.

3.2 Lunds universitet

Förutsättningar

Den 80-poängskurs i franska som ges vid Romanska institutionen vid Lunds universitet kan ingå i kandidat- och magisterexamen och utgör, i kombination med kandidatkurs i ämnet, magisterkurs i franska.

Kursen har en tillströmning i termer av förstagsregistrerade som utgör ca 40 procent av den man har vid Stockholms universitet och endast drygt 50 procent fler studenter söker till magisterkursen i Lund än till den i Karlstad, där man inte i något avseende har liknande resurser. I jämförelse med tidigare 61–80-poängsutbildning sägs införandet av magisterutbildningen ha inneburit en ökad rekrytering. Dock har inte tillströmningen ökat under perioden 93/96, utan den tycks snarare ha stagnerat. Så var antalet nyregistrerade 27 under 93/94, 15 under 94/95 och 20 under 95/96. Sammanlagt registrerades 10 män under perioden. För tillträde till kursen krävs helt avklarade 60 poäng.

Obligatoriska delkurser är ”Text, grammatik, språkfärdighet, 4 poäng”, ”Fornfranska, 2 poäng” och ”Specialarbete, 10 poäng”. Inom delkursen ”Teori och metod, 4 poäng” väljer de studerande någon av de tre inriktningarna ”Modern allmän och fransk språkvetenskap”, ”Allmän och fransk litteraturvetenskap” eller ”Språkvetenskap och didaktik”.

All undervisning ges av forskarutbildade lärare och för att vara handledare på magisterkursen krävs normalt docentkompetens. Den totala undervisningsvolymen under 95/96 uppgick till 81 timmar per studerande inklusive seminarier och enskild handledning, vilket är mer än på någon annan institution vi besökt.

För handledning tillgodoräknas varje handledare sex lektorstimmar per färdig uppsats. Enligt prefektens utsago kan detta tyckas generöst. Han understryker dock att det har visat sig nödvändigt för att hjälpa de studerande att producera en uppsats med tydlig vetenskaplig karaktär av tillräcklig kvalitet. Det påpekas att ur ekonomisk synpunkt är sex lektorstimmar per uppsats ”rena förlustaffären”, eftersom institutionen för en 20-poängs-studerande får ca 7 000:-, medan handledningen för de 10 examensarbetspoängen kostar ca 6 000:-. För återstående 10 poäng samt gemensam administration återstår 1 000:-. Institutionen har då valt att låta de lägre nivåerna subventionera magisterutbildningen med motiveringen att fler och bättre studerande på högre nivåer höjer kvaliteten i utbildningen i franska. Detta är kanske gott och väl på en institution där det ekonomiska utrymmet medger en sådan omfördelning utan att allvarliga olägenheter uppstår. Men utvärderingsgruppen menar att principen är felaktig och att beslutande organ på universitets- och fakultetsnivå bör erkänna att införandet av en ny magisterexamen, på vilken särskilda kvalitetskrav enligt internationell förebild ska ställas, automatiskt leder till ett behov av större resurser för att tillgodose det kraftigt ökade behovet av enskild handledning.

Vid romanska institutionen i Lund finns åtta forskarutbildade lärare i franska och sammanlagt tre i italienska och spanska. En av lärarna i franska är professor och fyra docenter. På grund av forskning och partiell tjänstledighet uppgick antalet undervisande lärare i franska under 95/96 till 5,95 i heltidsekvivalenter. Sammanlagt tre lärare hade 50 procent av tjänsten avsatt för forskning finansierad ur rörlig resurs. (Romanska institutionen är garanterad rörlig resurs för en lärare på 50 procent.) Antalet doktorander är 20 (13,5 i heltidsekvivalenter). Kostnaderna för forskning var 0,8 mkr

läsåret 93/94, 1,2 mkr 94/95 och 1,3 mkr 95/96. För intern fortbildning för all undervisande personal har institutionen f.n. avsatt 40 klocktimmar per år.

Institutionen säger sig sträva efter att tilldela de 80-poängsstuderande en privilegierad plats i verksamheten. Man uppmanar dem att utnyttja institutionens resurser och bibliotek och ställer datorer till deras förfogande som inte är tillgängliga för övriga studenter. Dessutom inbjuds de alltid att delta i de högre forskarseminarierna.

Kursvärderingar görs löpande av de undervisande lärarna, men någon annan form av kvalitetssäkring än löpande och intensiva diskussioner handledarna emellan om enskilda uppsatser uppges inte förekomma.

Vad gäller internationella kontakter förefaller verksamheten livligare vid Lundainstitutionen än vid övriga institutioner gruppen besökt. Sammanlagt 15 utresande studenter noteras under perioden, varav 14 genom ERASMUS och en genom NORDPLUS. En utländsk gäststudent har vistats vid institutionen. Inget lärarutbyte har förekommit i franska, men väl i spanska och italienska.

Sammanfattningsvis kan sägas att ämnet franska vid Lunds universitet förefaller ingå i en ovanligt lyckligt lottad institution med utmärkta möjligheter att bedriva både högt kvalificerad undervisning och forskning. Detta är en följd av att man har förhållandevis få studenter och gott om kompetenta lärare vars samlade vetenskapliga kompetens täcker ett vitt spektrum inom både fransk och allmän lingvistik och litteraturvetenskap. Den inriktning man valt vad gäller magisterutbildningen är uppenbarligen en medveten satsning på kvalitet framför kvantitet. Att den ger resultat framgår också av redovisningen under rubriken "Resultat", där även satsningens avigsidor kommenteras.

Beträffande magisterexamen betraktas den av institutionen som "en mycket viktig del av grundutbildningen, kanske den viktigaste eftersom den ger utrymme för vetenskapligt arbete i språkämnena på en helt annan nivå än tidigare". Dessutom uppfattar man magisterutbildningens status som stigande. Slutligen arbetas det på att införa en magisterexamen med inriktning på "kultur och samhälle", som förväntas bli mycket eftersökt, även om den inte kommer att kunna ge tillträde till forskarutbildningen.

Utbildning och undervisning

Det allmänna mål som i kursplanen anges för magisterkursen är ”att ge en ytterligare förbättrad såväl kommunikativ som kontrastiv kompetens; fördjupade kunskaper i fornfranska; viss förtrogenhet med språkvetenskapliga eller litteraturvetenskapliga teorier, metoder och problemställningar; förmåga att författa en uppsats inom ett språkvetenskapligt, litteraturvetenskapligt eller språkdidaktiskt ämne.”

I delkurs 1 ”Text, grammatik, språkfärdighet, 4 poäng” tränas läs- och hörförståelse samt aktiv språkfärdighet. Det sker genom studium av olika typer av texter (ca 1 200 sidor, varav en del extensivt) samt genom översättningsövningar och grammatikstudium. Undervisning ges i grammatik och översättning (16 timmar) och sakprosa (8 timmar). Examination sker genom ett prov i skriftlig språkfärdighet samt ett muntligt prov på texten.

Delkurs 2 ”Fornfranska, 2 poäng” innebär studium av ca 25 sidor fornfransk text tillsammans med lärare (16 timmar). Delkursen examineras i ett muntligt eller skriftligt prov.

I delkurs 3 ”Teori och metod, 4 poäng” väljer den studerande mellan tre olika alternativ. Delkursen ”Modern allmän och fransk språkvetenskap” ger en orientering om modern grammatisk teori samt om semantik, pragmatik och psykolingvistik. Här övas även analys av franskt språkmaterial. Undervisningen, som ges av två olika lärare med särskild kompetens på området, omfattar 22 timmar. Delkursen ”Allmän och fransk litteraturvetenskap” ger en orientering i moderna litteraturvetenskapliga metoder och inbegriper övningar i textanalys (14 t). Slutligen ges i delkursen ”Språkvetenskap och didaktik” en orientering i moderna språkvetenskapliga metoder och deras relevans för språkinläring och språkdidaktik. Övning i att analysera inlärarespråk och annat för språkdidaktik relevant språk- och textmaterial ingår.

Fordringarna för examensarbetet beskrivs i kursplanen under rubriken ”Specialarbete, 10 poäng”. Kursplanetexten lyder som följer: ”Delkursen innebär en skriftlig redovisning på målspråket (omfattning cirka 30 sidor) av en forskningsuppgift inom fransk språkvetenskap, litteraturvetenskap eller språkdidaktik. Såväl innehållsmässigt som formellt ska uppsatsen uppfylla elementära vetenskapliga krav. Uppsatsen ventileras vid ett seminarium. För godkänt på kursen krävs även opposition på franska på ett annat specialarbete (alternativt recension av ett mindre, vetenskapligt arbete).”

För att skapa mera stadga i rutinerna kring uppsatsarbetet har en blankett konstruerats med rubriken ”Fiche d’inscription pour le mémoire des 61–80 unités de valeurs”. Den försöker identifiera och tidsbestämma olika etapper i arbetet med uppsatsen: godkännande av ämne, upprättande av preliminär disposition, inlämning av de 5 à 10 första sidorna till handledaren för kommentarer och förslag, inlämning av ett tiotal sidor för språkgranskning, inlämning av en första version av hela uppsatsen för rättning, inlämning av slutversion till handledaren som ger ett preliminärt betyg samt ventilering av uppsatsen vid seminarium. För varje avverkad etapp ska vederbörande lärare sätta sin signatur på blanketten. Vid gruppens samtal med företrädare för institutionen visade det sig att vissa lärare inte kände till denna blankett och att den bara användes av somliga handledare. Utvärderingsgruppen finner idén med en sådan blankett intressant och rekommenderar att den används i större utsträckning, inte minst med hänsyn till det resonemang om genomströmningen som förs i nästa avsnitt.

Som vägledning för studenterna i arbetet med forskningsuppgiften och skrivandet delas två dokument ut: dels Suzanne Schlyters ”Att tänka på vid 80-poängsuppsatsen”, dels de ovan nämnda instruktionerna från Stockholms universitet av Gunnel Engwall och Inge Bartning som beskriver målen med uppsatsskrivandet och ger råd både vad gäller arbetsgång och redigering av uppsatsen: disposition, rubriker, noter, bibliografi, etc. (se under rubriken ”Utbildning och undervisning”).

Några krav som ett examensarbete ska uppfylla för att få betyget VG har inte specificerats. Det är även oklart hur studenterna får reda på vilket betyg som tilldelats de tidigare examensarbeten som de har tillgång till i ett arkiv på institutionen. Vi rekommenderar institutionen att initiera en diskussion om i vilka avseenden en VG-uppsats skiljer sig från en uppsats som tilldelas betyget G samt att delge studenterna bedömningskriterier för såväl G som VG. Dessutom borde även anvisningar till opponenter i samband med ventilering av uppsats utarbetas.

Resultat

Av de tre examensarbeten som insändes till Högskoleverket för att ingå i bedömningen var det två som behandlade ett ämne inom området andraspråksinlärning (betyg: G och VG) och en ett litterärt ämne (betyg: VG). Av de två VG-uppsatserna var den språkvetenskapliga en i många avseenden exemplarisk uppsats på mycket hög nivå. Särskilt gäller detta presentationen

av teoribildningen inom andraspråksforskningen. Den litteraturvetenskapliga uppsatsen kännetecknades av en del formella brister vad gäller språk och disposition. Samtidigt hade den ett intressant ämne som behandlades med ett ovanligt mått av självständigt tänkande som bland annat tog sig uttryck i ett uppfriskande kritiskt förhållningssätt till de valda teoretiska utgångspunkterna. Båda uppfyller med god marginal vad kursplanen kallar ”elementära vetenskapliga krav”, även om den litterära uppsatsen gav intryck av att ha blivit inlämnad innan den var riktigt färdig.

I avsnittet ”Resultat” i rapporten från Stockholms universitet presenteras en rangordning av de i materialet ingående examensarbetena som gruppens ämnesexpert försökt göra på basis av sju olika kriterier. I den tabell som sammanfattar resultaten av bedömningsförsöket placerar sig de nämnda uppsatserna, tillsammans med en uppsats från Karlstad, högst på skalan med resp. 34 och 29 poäng. I Högskoleverkets instruktioner ingick att uppsatserna skulle avspegla den faktiska spridningen i kvalitetsmässigt hänseende. Det önskemålet uppfylls genom den tredje uppsatsen som hamnade längst ned på skalan med 16 poäng. Den slutsats man kan dra – med de förbehåll som måste göras för en undersökning som bara vilar på en enda bedömares omdöme – är för det första att lärarna i franska vid Lunds universitet tycks ha ungefär samma uppfattning om var gränsen ska gå för att godkänna ett examensarbete som man har i Stockholm, Växjö och Karlstad; för det andra att toppuppsatserna i Lund ligger på en högre nivå än på andra håll.

Detta kan givetvis bero på tillfälligheter i urvalet av exempel på examensarbeten. Vissa tecken tyder dock på att det inte är någon slump. Vid samtal med ett tiotal studenter, som redan genomgått magisterutbildning vid institutionen, framkom en mycket entydig bild som innebar att alla hade gått in i magisterstudierna i franska i fullt medvetande om att kravnivån var mycket hög och att man inte skulle vänta sig att kunna avsluta sina studier inom loppet av en termin. Man såg det som en utmaning att klara av kraven. För att finansiera studierna utnyttjade man studiemedel som beviljats för studier i något ämne som lätt kunde skötas jämsides med examensarbetet. Ingen förklarade sig vara missnöjd med situationen. Tvärtom menade man att magisterstudierna i franska var personligt utvecklande och utgjorde en erfarenhet man trodde sig komma att få nytta av för livet.

Kruxet i resonemanget är möjligen att alla studenter kanske inte är lika entusiastiska över denna tingens ordning som dem vi fick tillfälle att tala med. Vidare kanske man bör beakta att det enligt gällande bestämmelser ska finnas reella möjligheter för studenten att avsluta magisterkursen inom loppet av en termin. Visserligen måste man räkna med att inte vilken student som helst kan förväntas klara av de krav som en magisterutbildning ställer, men man måste nog akta sig för att driva utvecklingen för långt i elitistisk riktning. Utvärderingsgruppen rekommenderar därför institutionen att vidta åtgärder som verkar i riktning mot att den tid som behövs för att genomgå magisterutbildning i franska reduceras, utan att man i något väsentligt avseende tummar på de kvalitetskrav som definieras av kursplanen. En sådan åtgärd skulle kunna innebära en satsning på B- och C-nivåerna, som möjligen inte får tillräckliga resurser på grund av magisterutbildningens mycket avsevärda subventionsbehov. Det torde också vara motiverat att ta upp en diskussion med anslagsgivande organ beträffande behovet av större resurstilldelning till magisterkurser än till övriga kurser.

Även den allmänna genomströmningstakten i magisterutbildningen tyder på att någon form av effektivisering vore önskvärd. Fastän betydande resurser i form av undervisning och handledning satsas på magisterkursen i Lund, så har inte mer än 19 studerande fullgjort 80 poäng i franska under perioden ht 93–vt 96, vilket innebär 30,6 procent av de sammanlagt 62 nyregistrerade. (Antalet avslutade magisteruppsatser uppgår dock till 22.) Här ligger Lund visserligen på ungefär samma nivå som Stockholm och Växjö, men med tanke på de större resurserna hade kanske ett något bättre resultat kunnat förväntas.

Vilka effektiviseringsåtgärder man än vidtar är kravet på upprätthållande av kvaliteten mycket viktigt, inte minst mot bakgrund av att det inom några få år kommer att uppstå ett skriande behov av akademiska lärare i franska med hög vetenskaplig kompetens, som kan ersätta alla de lärare som avgår med pension under den närmaste tioårsperioden (jfr vad som sägs ovan i rapporten från Stockholms universitet). Med sin utpräglade kvalitetsprofil kan institutionen förväntas spela en viktig roll i detta sammanhang.

I övrigt kan nämnas att en magisterexamen och tio kandidatamina har avlagts under perioden 93/96. Fem personer har antagits till forskarutbildningen och av dessa var det en som hade magisterexamen.

Rekommendationer

Utvärderingsgruppen rekommenderar institutionen för romanska språk vid Lunds universitet

- att överväga det rimliga i att låta kurser på lägre nivåer kraftigt subventionera magisterkursen, med tanke på att otillräckliga resurser på B- och C-nivåerna skulle kunna vara en av förklaringarna till den otillfredsställande rekryteringen till D-nivån;
- att ta upp en diskussion med anslagsgivande organ beträffande behovet av större tilldelning av resurser till magisterkurser än till övriga kurser, med hänvisning till de särskilda kvalitetskrav som enligt internationell förebild ska ställas på denna nya examen och som med automatik leder till ett kraftigt ökat behov av enskild handledning;
- att söka vidta åtgärder som verkar i riktning mot att den tid som behövs för att genomgå magisterutbildning i franska reduceras, utan att man i något väsentligt avseende tummar på de kvalitetskrav som definieras av kursplanen;
- att öka ansträngningarna för att bland studenterna på B- och C-nivå stimulera intresset för fördjupningskursen, för att på så sätt bredda rekryteringsunderlaget till magisterkursen;
- att – inte minst med hänsyn till behovet att förbättra genomströmningen – överväga en generell användning av den blankett som redan används av somliga lärare och som konstruerats för att skapa ökad stadga i rutinerna kring uppsatsskrivandet, särskilt vad gäller tidsbestämning av olika etapper i arbetet;
- att delge studenterna de bedömningskriterier som tillämpas vid betygsättning av examensarbetet såväl vad gäller betyget G som betyget VG.

3.3 Högskolan i Växjö

Förutsättningar

Ämnet franska ingår i institutionen för humaniora och har f.n. två heltidsanställda lektorer av vilka den ena är docent och den andra FD. Den ena har

språkvetenskaplig inriktning och den andra litteraturvetenskaplig. Båda undervisar och handleder på magisterkursen. Vidare finns en utländsk lektor och två franskfödda adjunkter, som är antagna till forskarutbildning vid Lunds universitet. Ämnet fick magisterexamensrätt 1994 och blev professorsämne vid Högskoleverkets prövning 1996. Professuren är under tillsättning.

Magisterkursen, som uppfyller kraven för huvudämne i magisterexamen och även kan ingå i gymnasieläroinriktningen, ges en gång per läsår. Rekryteringsunderlaget räcker inte till för att kursen ska kunna ges varje termin. Valmöjlighet finns mellan en språklig och en litterär inriktning. De studerande fick på vardera inriktningen 56 undervisningstimmar läsåret 1995/96. Detta är ungefär lika mycket som vid Stockholms universitet, men mindre än vid Lunds. De studenter vi talade med uppgav att de hade upplevt undervisningsvolymen som fullt tillräcklig ("Nästan för mycket!"). För uppsatsseminarier tillkom 4 timmar. För handledning tillämpas normen 20 klocktimmar per magisterstudent.

Kravet på att undervisande lärare även ska ägna sig åt egen forskning har tagits på allvar vid Högskolan i Växjö vilket bland annat har lett till en ökad benägenhet att söka extern forskningsfinansiering. De båda lektorerna har under perioden ht 93–vt 97 haft 50 procent nedsättning för forskning finansierad ur rörlig resurs vid Lunds universitet. Forskningsmöjligheterna anses inte behöva minska när detta system nu upphör och högskolan själv ska fördela medel för forskning och kompetenshöjande verksamhet. För projekt av mer långsiktig karaktär tänker man sig främst att disponera institutionens egna forskningsmedel på ett sådant sätt att de kan generera ansökningar till externa forskningsfinansiärer. Under läsåret 1995/96 fick de två adjunkterna möjlighet att på 50 procent av sin tjänst ägna sig åt doktorandstudier som finansierades med högskolans medel för strategisk forskning. De utökade forskningsresurser som institutionen räknar med under 1998 förväntas komma även dessa doktorander till godo.

Forskningsaktiviteten uppges ha ökat sedan magisterutbildningen kom igång och miljön gynnas av ett konstruktivt samarbete mellan olika ämnen inom institutionen, bland vilka ingår litteraturvetenskap och olika språkämnen. Samverkan har gällt verksamheten vid de högre seminarierna, men även frågor kring handledning och betygssättning av C- och D-uppsatser, som diskuterats i syfte att uppnå större enhetlighet i fråga om utformning, seminariebehandling och bedömning. Inom

ramen för en litteraturvetenskaplig och en språkvetenskaplig seminarie-serie har de forskande lärarna sedan ht 95 regelbundet presenterat sina egna projekt. Dessutom har institutionens lärare i engelska, franska, tyska och svenska bildat en seminariegrupp med inriktning på olika språkvetenskapliga teman.

Vårt huvudintryck är att ämnet franska ingår i en välskött institution vid en ambitiös högskola och att ämnets förutsättningar vad gäller magisterutbildning är mycket goda sett mot bakgrunden av det begränsade antalet lärare. Med de förutsättningar som råder, kan lärargruppens samman-sättning närmast beskrivas som optimal med två lektorer, som representerar var sin vetenskapliga huvudinriktning. Den nödvändiga stabiliteten för-stärks av att den lektor som står för den litteraturvetenskapliga delen av utbildningen samverkar med sina kolleger i ämnet litteraturvetenskap. Till detta kommer den förstärkning av forskningsmiljön – speciellt på det språkvetenskapliga området – som den nyinrättade professuren i franska kommer att innebära. Att det finns två franskfödda adjunkter som bedriver forskarutbildning är givetvis också ett väsentligt faktum.

Vad gäller internationella kontakter har man som utbytespartner en institu-tion vid universitetet i Caen (IUFM) som organiserat kurser för ämnets lärarstudenter. Två studenter har vistats som ERASMUS-stipendiater i Frankrike under perioden. Inga besök av utländska gäststudenter har förekommit och inte heller något lärarutbyte. Däremot har lektorerna aktivt deltagit i internationella konferenser.

Under ht 96 infördes en ny form för kursutvärdering inom A- och B-kurserna, som bygger på ett delat ansvar mellan lärare och studenter. Inför ht 97 kommer formerna för utvärdering på C- och D-kurserna att stramas upp i enlighet med direktiv från högskolans grundutbildnings- och forsknings-nämnd.

Det stora problemet utgör rekryteringen till magisterutbildningen. Sedan ht 93 har sammanlagt 20 individer nyregistrerats på magisterkursen, varav en aldrig påbörjade studierna. Rekryteringen förefaller dessutom vikande. Enligt måldokument för ämnet franska (1997–1999) skulle rekryterings-underlaget öka, om ämnet fick utöka antalet undervisningsgrupper på A-kursen till två. För närvarande ges A-kursen en gång per år och med endast en kursgrupp, vilket kräver samläsning av kursmoment för studerande som

studerar inom olika utbildningsprogram. (Detta gäller för grundskollärautbildningen, gymnasielärautbildningen och internationell administration, men inte för det internationella ekonomiprogrammet som bildar en egen grupp.) Tankegången är den att med ett ökat intag skulle varje undervisningsgrupp kunna ges en viss profilering som bättre än nu överensstämmer med studenternas studieinriktning. Den viktigaste effekten i detta sammanhang förväntas dock bli att fler studenter skulle kunna beredas plats på fristående kurs, vilket i sin tur skulle öka rekryteringsunderlaget för C- och D-kurserna. Utvärderingsgruppen finner resonemanget rimligt och ser det som angeläget att Högskolan i Växjö anstränger sig att fullfölja satsningen på professorer genom att tillförsäkra professorsämnena *reella* möjligheter att rekrytera studenter till magister- och forskarutbildningarna.

Utbildning och undervisning

Inledningsvis bör framhållas att enligt vår bedömning tillgodoses kravet på fördjupning i realiteten både av kursplanen för magisterkursen i franska och av den undervisning som ges.

Enligt kursplanen syftar magisterkursen till att ”ge väsentligt fördjupade kunskaper om det franska språkets struktur samt utökade insikter då det gäller att formulera, analysera och presentera ett vetenskapligt problem”. Denna målformulering förefaller utelämna några viktiga aspekter av vad som normalt anses vara standardmål för en magisterkurs i ett språkämne. Så nämns exempelvis inte de studerandes språkliga kompetens i franska. Och att de fördjupade kunskaperna skulle begränsas till franskans struktur är ett för snävt mål, som bland annat utesluter den mycket centrala språk-användningsaspekten (som för övrigt ingår i den ena lektorns forskningsinriktning). Något krav på självständighet är inte uttryckt och beskrivningen av själva forskningsprocessen haltar något. Vi rekommenderar därför lärarna i franska att se över målformuleringen och kanske låta sig inspireras av det sätt på vilket målangivelserna formuleras i motsvarande dokument från Lunds och Stockholms universitet.

Delkurs 1 ”Fransk grammatik och skriftlig språkfärdighet, 2 poäng” ska ”öva de studerande i att kritiskt bedöma framställningar av grammatiska problem i olika handböcker”. Den ska dessutom ”ge träning i att med stor noggrannhet i fråga om ordval, konstruktionstyper och stilistiska valörer översätta autentiska texter från svenska till franska”. Inslaget av övning i ett kritiskt förhållningssätt är viktigt ur ett fördjupningsperspektiv. Enligt studenterna

förekom det att denna typ av frågeställningar togs upp under kursens gång, även om översättningsproblematiken dominerade. Examination sker genom skriftligt prov vad gäller översättningen (hjälpmedel: ett enspråkigt lexikon). De texter som används för examination inom denna delkurs förefaller ligga på en lagom avancerad nivå. Det förblev oklart för oss hur den kritiska komponenten examineras.

Delkurs 2 ”Teori- och metodkurs, 3 poäng” ska ”göra de studerande förtrogna med olika intresseområden inom språkvetenskaplig eller litteraturvetenskaplig forskning och med olika språkvetenskapliga eller litteraturvetenskapliga teorier och metoder”. Vidare ska den ”öva förmågan att formulera och avgränsa vetenskapliga problem och att finna argument för olika lösningar”. Inom denna viktiga delkurs, som uppges fungera väl, studeras ett eller ett par översiktliga verk om lingvistik eller litteraturteori. Den enskilde studenten får dessutom läsa och inför kamraterna och läraren referera någon avhandling och någon vetenskaplig artikel från ett ämnesområde som är relevant för det egna examensarbetet. Kursen, som under 95/96 tilldelades 16 undervisningstimmar, uppfattas som nyttig av studenterna.

Delkurs 3 är en läskurs om 5 poäng där den studerande väljer något av följande alternativ: ”Den franskspråkiga världen: Québec”, ”Fransk roman 1900–1950”, ”Femme/identité/écriture”, ”Det medeltida Frankrike–språk, litteratur och samhälle”. Under 95/96 gavs 20 timmars undervisning på denna kurs.

Delkurs 4 ”Uppsats, 10 poäng” har till syfte att ge ”utökade färdigheter då det gäller att formulera ett vetenskapligt problem, att söka litteratur inom ämnesområdet och att författa en uppsats på franska”. Ämnet för examensarbetet ska vara språkvetenskapligt eller litteraturvetenskapligt. Anvisningar för skrivandet ges i ”Conseils pratiques pour les mémoires de 60 et de 80 points”, där det kortfattat beskrivs hur en uppsats bör läggas upp, hur notapparaten används, hur bibliografin ska utformas och hur citat och hänvisningar görs. Även vissa typografiska anvisningar ingår. Uppsatsens omfattning anges till ca 30 sidor. Ett dokument som definierar bedömningsgrunder för uppsatser på C- och D-nivå har diskuterats inom institutionen, men var ännu ej fastställt vid gruppens besök. Samma kriterier används för både C- och D-uppsatser. Dokumentet specificerar på vilka punkter kraven bör ställas högre för D-uppsatser. Däremot anges

inte på vilket sätt en VG-uppsats ska skilja sig från en som får betyget G. Handledningsresurserna uppfattas f.n. som tillräckliga i förhållande till antalet magisterstudenter.

Resultat

Av sammanlagt 20 nyregistrerade under perioden ht 93–vt 96 hade sex (30 procent) avslutat magisterkursen då basuppgifterna inlämnades hösten 1996. Det innebär samma till synes låga genomströmningstakt som vid Stockholms och Lunds universitet och skälet ligger av allt att döma i att kravet på snabb genomströmningstakt inte så lätt låter sig förenas med kravet på vetenskaplig kvalitet. Bara en magisterexamen har avlagts, vilket knappast är förvånande med tanke på att magisterutbildningen i franska egentligen inte kom igång vid högskolan förrän vt 94. Två studenter har antagits till forskarutbildningen, men ingen av dem hade magisterexamen.

Från Växjö sändes tre uppsatser in till Höskoleverket. De behandlade ämnesområdena andraspråksinläring, bindning (som fonologisk process) samt lexikal förnyelse och hamnade i den lägre delen av den tidigare omtalade skalan (se avsnittet ”Resultat” i rapporten från Stockholms universitet för tabell och fler detaljer). De uppnådda poängtalerna var resp. 23, 21 och 16, medan medelvärdet för hela materialet låg på 24,5. De första två hade VG resp G+ och kan sägas någorlunda bra uppfylla kraven på ett examensarbete inom magisterutbildningen genom att de, trots en viss osäkerhet och brist på originalitet, bär tydliga spår av en strävan mot en vetenskaplig arbetsmetod och argumentation. Den sistnämnda, som fått betyget VG, bryter däremot mot nästan alla krav på vetenskaplig stringens. Uppsatsen saknar en tydlig problemformulering och ämnet är otillräckligt avgränsat. Den teoretiska förankringen är svag och uppsatsen är metodiskt diskutabel. Vidare lämnar disposition och stilnivå mycket övrigt att önska. Om de två förstnämnda uppsatserna bär spår av kraftfulla handledarinsatser metodologiskt sett, så lyser handledaren med sin frånvaro i denna uppsats, som nog många lärare skulle ha tvekat att godkänna i föreliggande skick.

För att förhindra att sådana uppsatser släpps igenom borde nog handledarna i franska, som en signal till studenterna, överväga en skärpning av målformuleringen i kursplanen, som f.n. inte kräver att uppsatsen både innehållsmässigt och formellt ska uppfylla elementära vetenskapliga krav. Där står bara att delkursen ”Uppsats, 10 poäng” ska ge ”utökade färdigheter då det gäller att formulera ett vetenskapligt problem, att söka litteratur inom

ämnesområdet och att författa en uppsats på franska.” Denna passus beskriver några steg i forskningsprocessen, men inte alla. Här saknas t.ex. insamling av data, bearbetning och analys av materialet. Kanske vore det lämpligare att välja en beskrivning som i stället tog fasta på några kritiska egenskaper hos den färdiga slutprodukten. Bra exempel på sådana beskrivningar kan studeras i de kurs- resp. studieplaner som används vid universitetet i Lund och Stockholm.

Vad gäller betygsnivån generellt finns dock ingen anledning att tro att den skulle ligga för högt. Av samtliga magisteruppsatser som skrivits i Växjö t.o.m. vt 1997 har fyra fått betyget G och tre VG. Det förtjänar även nämnas att av 21 kandidatuppsatser under samma period var det bara tre som fick VG.

Rekommendationer

Högskoleverkets utvärderingsgrupp för franska vill rekommendera Högskolan i Växjö

- att satsa på ytterligare en kursgrupp på A-nivån i franska som ett led i en strävan att förbättra rekryteringsunderlaget för magisterkursen. Motivet är att andelen platser reserverade för studenter på fristående kurs i grundkursens enda kursgrupp är för liten för att tillhandahålla en tillräcklig rekryteringsbas för en magisterkurs (för utförligare motivering hänvisas till Måldokument för ämnet franska 1997–99). En sådan åtgärd skulle ligga i linje med högskolans generella satsning på professorer genom att ett nyblivet professorsämne därigenom tillförsäkrades reella möjligheter att åtminstone på sikt rekrytera studenter till magister- och forskarutbildningarna.

Vi rekommenderar dessutom franskämnets vid Högskolan i Växjö

- att enligt angivna riktlinjer se över den allmänna målformuleringen i kursplanen för magisterkursen;
- att överväga en skärpning av målformuleringen rörande examensarbetet i kursplanen, som i sin nuvarande form inte kräver att detta såväl innehållsmässigt som formellt ska uppfylla elementära vetenskapliga krav;

- att hålla kontakt med systerinstitutionerna för att kontrollera att kravnivån på examensarbetet inte väsentligt avviker från den som tillämpas på andra universitet och högskolor;
- att tydliggöra på vilket sätt kraven för att erhålla betyget Väl godkänd skiljer sig från kraven för Godkänd vad gäller uppsatsen.

3.4 Högskolan i Karlstad

Förutsättningar

Vid Högskolan i Karlstad utgör franskämnet en del av institutionen för humaniora. Vid den tidpunkt då Högstoleverket inhämtade uppgifter om magisterutbildningen i franska hade ämnet börjat drabbas av nedskärningar. Läsåret 1995/96 hade det funnits två heltidsanställda docentkompetenta lektorer, en utländsk lektor och en assistent. Ht 96 sänkades medel för assistenten och den utländske lektorn hade redan tidigare varslats om uppsägning. Som en följd av att kursanslaget minskat, räcker budgeten numera bara till två heltidsanställda lärare. Vid utvärderingsgruppens besök i februari 97 var den ene lektorn enligt uppgift långtidssjukskriven som en följd av allvarliga samarbetssvårigheter, främst inom ämnet. En forskarutbildad lärare fungerade som vikarie. Samtidigt som problemen tornat upp sig, har prefekt och högskoleledning arbetat intensivt på att finna en lösning på dem. Den ene lektorn uppger att han nu fått ett lektorat vid en annan högskola och kommer att begära entledigande från sin tjänst. I så fall inträder en ny situation där problemet för institutionen istället blir att rekrytera en ny lektor, som med tanke på magisterutbildningens behov bör vara en docent med språkvetenskaplig inriktning.

Ämnet fick 1993 magisterexamensrätt i franska. Sedan vt 94 har magisterkurs i franska på heltid givits varje vårtermin. Undervisningen omfattar ca 50 timmar och har i huvudsak skötts av de två docenterna. Den ena har haft ansvar för kursen "Fransk litteraturkunskap, 8 poäng" (22 timmar) samt uppsattsseminarierna (ca 10 timmar), den andra huvudsakligen för en kurs i översättning från svenska till franska (16 timmar). En del av undervisningen har givits i form av gästföreläsningar av forskare från Göteborgs och Uppsala universitet. Till detta kommer en ansevärd handledningsbörda.

Vad gäller forskningsmiljön kan konstateras att den docent som sannolikt slutar knappast sysslat med forskning sedan sin disputation, däremot med visst pedagogiskt författarskap. Den kvarvarande docenten är 1700-talsforskare med många nationella och internationella kontakter. Hon anordnade 1994 ett internationellt symposium som ett första steg i en kartläggning av franskspråkig press under 1700-talet och fick under 1996 tryckningsbidrag för arbetet *Inventaire de la Correspondance littéraire secrète de Mettra*, som trycks av The Voltaire Foundation i Oxford. Vt 96 hade hon två månaders nedsättning i sin tjänst för forskning. Det massiva behovet av handledning inom magisterutbildningen gjorde dock att bara den ena månaden kunde utnyttjas. Utvärderingsgruppen anser det ytterst angeläget att institutionen och högskolan aktivt arbetar på att tillförsäkra lärare åtminstone inom magisterutbildningarna reella möjligheter att bedriva viss forskning. Annars uppfylls inte ett av de mest grundläggande kriterierna för erhållande av magisterexamensrätt.

Rekryteringen till magisterkursen har stadigt ökat sedan den första antagningen vt 94, då fyra studenter nyregistrerades. Under hela perioden 93–96 har sammanlagt 25 nyregistreringar skett, en siffra som ska jämföras med 20 för Växjö och 62 för Lund, som i båda fallen har mångdubbelt större resurser såväl personellt som ekonomiskt. Den ökande trenden står sig även under vt 97, då enligt uppgift över 20 studenter (de flesta blivande gymnasielärare) registrerats. Samtidigt med denna anstormning av handledningskrävande studenter har alltså ämnet fått vidkännas en kraftig reduktion av antalet anställda lärare. Det är kanske inte så konstigt om det till sist uppstår samarbetssvårigheter, när lärarnas arbetsförhållanden för varje termin blir alltmer ansträngande. Eftersom det uppenbarligen finns ett behov av magisterutbildning i franska vid Högskolan i Karlstad, vilket i och för sig är glädjande, rekommenderar utvärderingsgruppen Högskolan att omedelbart satsa sådana resurser på franskämmet att lärarna kan ges en skäligen arbetsmiljö och studenterna även fortsatt kan påräkna en godtagbar magisterutbildning i franska.

Att lärarna periodvis varit svårt överansträngda framkommer för övrigt med all önskvärd tydlighet då man tar del av de kursutvärderingar från A- till D-nivå som studenterna gjort under perioden 93–96.

I övrigt kan nämnas att Högskolan i Karlstad har nya, fräscha och ändamålsenliga lokaler, även om lokalbokningen inte fungerar riktigt som den ska.

Studenterna har även tillgång till två datorlab (ett för PC och ett för Mac). Bibliotekets resurser är inte fullt tillräckliga, men bibliotekarierna uppges vara mycket hjälpsamma när det gäller att skaffa fram litteratur till studenternas uppsatser.

Utbildning och undervisning

Av kursplan för ”Franska med litteraturvetenskaplig inriktning, fördjupningskurs 61–80 poäng” framgår inte att kursen uppfyller kraven för huvudämne i magisterexamen. Den uppgiften bör införas i kursplanen. I fortsättningen kommer trots detta beteckningen magisterkurs att användas om denna kurs.

Det utbildningsmål som anges för magisterkursen är att ”ge fördjupade kunskaper inom den franskspråkiga litteraturen, att ge en introduktion till litteraturvetenskapliga metoder och problem samt att genom ett skriftligt specialarbete låta den studerande lösa en begränsad forskningsuppgift”. Här saknas några inslag som normalt ingår som mål för en magisterkurs i ett språkämne, även om inriktningen är litteraturvetenskaplig. Dels gäller det språkfärdigheten (speciellt den skriftliga), dels kunskaper om språket. Vi rekommenderar en översyn av målformuleringarna. Bra modeller utgör kurs- resp. studieplaner från Lunds och Stockholms universitet.

Delkursen ”Språkfärdighet, 2 poäng” ägnas åt översättning från svenska till franska och ska ge fördjupade kunskaper i fransk grammatik samt insikt om de skillnader i satsstruktur som franskan uppvisar i förhållande till svenskan. Undervisningen omfattar 16 timmar och examination sker genom ett skriftligt översättningsprov. Svårighetsgraden på proven förefaller ligga i nivå med vad som är vanligt. Studenterna klagade dock på stora inkonsekvenser i bedömningen av provet från det ena tillfället till det andra. Gruppen rekommenderar lärarna i franska att samråda om principerna för rättning och bedömning av översättningsproven.

Delkursen ”Fransk litteraturkunskap, 8 poäng” ägnas åt ”studium av franskspråkig litteratur omfattande ca 4 000 sidor text samt fransk litteraturkritik till ett omfång av ca 500 sidor”. Under vt 96 gavs ca 18 timmars undervisning som enligt schemat varit inriktad på ett antal författare (Pascal, Rousseau, Flaubert, Proust och de Beauvoir). Därtill kom 4 timmar gästföreläsningar i litterära ämnen. Utvärderingsgruppen menar att denna delkurs bör reformeras i riktning mot en tydligare

fördjupning. Eventuellt kan den delas in i två delkurser, varav en teori- och metodkurs. Redan nu innehåller kurslitteraturlistan exempel på litteratur som skulle kunna ingå i en sådan kurs. Det är dock oklart vad som är obligatorisk och vad som är rekommenderad läsning av de titlar som står upptagna under rubriken "Litteraturkritik". Det sammanlagda antalet sidor torde kraftigt överstiga 500. I samband med en omstrukturering av kursen borde man överväga att tona ned litteraturläsningen i sidor räknat till förmån för metodashäkten. Att denna åtgärd vore motiverad framgår också av den ganska valhänta hantering av allt teoretiskt gods som de lästa uppsatserna uppvisar. I en teori- och metodkurs skulle tillfälle ges att konkret demonstrera på vilket sätt element ur en eller annan teoribildning kan integreras i en undersökning på ett intressant och meningsfullt sätt .

I målet för delkursen "Specialarbete, 10 poäng" beskrivs examensarbetet som en "självständig forskningsuppgift inom fransk litteraturvetenskap" som "redovisas i form av en uppsats". Vidare heter det: "Uppsatsens språkliga form skall vara vårdad. Såväl innehållsmässigt som formellt skall uppsatsen uppfylla elementära vetenskapliga krav." Med hänsyn till vad som sagts ovan om inslag av teori och metod i magisterkursen vill gruppen föreslå att en passus inarbetas som går ut på att förmågan att tillämpa teorier och metoder med anknytning till examensarbetets ämnesområde ska uppövas. Examensarbetets omfattning specificeras inte i kursplanen, men av de lästa uppsatserna bedömer vi ingen som för kort. Uppsatserna diskuteras på uppsatsseminarier i flera omgångar innan de är helt färdiga, vilket är en utmärkt metod för att tillförsäkra uppsatsskrivaren olika typer av feedback under skrivprocessens gång. Den enskilda handledningen upplevs av lärarna som extremt betungande. Det är inte förvånande med tanke på att sammanlagt 27 kandidatuppsatser och 12 magisteruppsatser producerats i franska under perioden. Det förtjänar även att nämnas att den ena lektorn under läsåret 95/96 var tjänstledig på 50 procent för att uppehålla motsvarande tjänst vid en annan högskola, vilket förvärrade handledningsproblemet.

Resultat

Under perioden ht 93–vt 96 nyregistrerades 25 studenter och 15 (dvs. 60 procent) hade klarat av 80 poäng då basuppgifterna inlevererades till Högskoleverket under hösten 96. Det innebär en genomströmningstakt som förbluffande nog är dubbelt så hög som den vid samtliga institutioner som utvärderingsgruppen besökt. Eftersom det under samma period producerades 12 magisteruppsatser (mot 5 i Växjö) får man dock anta att tre av de

15 individerna fått sina 80 poäng genom att skriva en 5-poängsuppsats. Även med hänsyn till detta blir genomströmningen 48 procent med det använda måttet.

Den fråga som genast inställer sig är om den högre genomströmningstakten vid Högskolan i Karlstad kan förklaras av lägre ställda kvalitetskrav på examensarbetet. Svaret blir att med de insända uppsatserna som underlag finns ingen anledning att misstänka att så är fallet.

Förutsättningen var att institutionerna skulle göra ett representativt urval som inkluderade allt från mycket bra till mycket svaga uppsatser. Av insända uppsatser hade två fått betyget G och en VG. På den skala som utvärderingsgruppens ämnesexpert erhållit genom att åsätta samtliga lästa uppsatser från 1 till 5 poäng för sju olika parametrar fick dessa uppsatser 29, 26 och 23 poäng. Detaljerna i undersökningen kan studeras närmare i avsnittet ”Resultat” i rapporten från Stockholms universitet, där det också finns en tabell. Medelvärdet för hela materialet låg på 24,5. Framhållas bör att de uppsatser som fått 23 resp 26 poäng (och betygen G resp. VG) även hade granskats av externa medbedömare från Uppsala universitet. Det mest anmärkningsvärda i sammanhanget var den mycket välgjorda och välformulerade uppsats som fick 29 poäng men betyget G. Här saknades medbedömare, vilket förmodligen är tråkigt för uppsatsskribenten. Vad beträffar betygsnivån i övrigt kan konstateras att av totalt 12 magisteruppsatser hade 8 fått G och 4 VG. Något generellt kvalitetsproblem föreligger alltså knappast, men gruppen rekommenderar ändå lärarna i franska att även i fortsättningen då och då anlita externa medbedömare. Lärarna anser sig själva bra på att handleda och få studenterna att skriva ”riktigt bra uppsatser”.

En anledning till att genomströmningstakten är högre vid Högskolan i Karlstad än på de övriga orter vi besökt kan vara att handledaren sätter upp ett datum för studenten när ett visst moment i uppsatsskrivandet ska vara avslarat. På schemat anges när ämne ska ha valts, när disposition ska vara inlämnad till handledaren, när första kapitlet resp. hela uppsatsen ska lämnas in. Systemet är säkert effektivt genom att det sätter press på studenterna, men samtidigt beklagade sig flera studenter högljutt över den svåra stress som dessa deadlines medförde och det obehag de kände inför tvånget att på seminarium presentera och få kritik för ett arbete som de inte kände sig mogna att visa upp.

Ingen har avlagt magisterexamen under perioden, men en student har antagits till forskarutbildning vid Uppsala universitet och ytterligare ett par stod i begrepp att söka då underlaget insändes till Högskoleverket.

Rekommendationer

Utvärderingsgruppen rekommenderar Högskolan i Karlstad

- att, eftersom det uppenbarligen finns ett behov av magisterutbildning i franska vid högskolan, omedelbart satsa sådana resurser på franskämnet att lärarna kan ges skäligen arbetsvillkor och studenterna även fortsatt kan påräkna en godtagbar magisterutbildning i franska både vad avser forskningsmiljö och antal lärare med kompetens i såväl litteraturvetenskap som språkvetenskap. På sikt måste även fördjupningskurs med språkvetenskaplig inriktning kunna erbjudas.

Vi rekommenderar vidare högskolan och institutionen

- att aktivt arbeta på att tillförsäkra lärare inom magisterutbildningen i franska *reella* möjligheter att bedriva viss forskning. Annars uppfylls inte längre ett av de mest grundläggande kriterierna för erhållande av magisterexamensrätt.

Slutligen vill vi rekommendera lärarna på fördjupningskursen i franska

- att tillvarata existerande möjligheter till samverkan med övriga magisterämnen inom institutionen, speciellt litteraturvetenskap;
- att i kursplan för ”Franska med litteraturvetenskaplig inriktning, fördjupningskurs 61–80 poäng” införa uppgift om att kursen uppfyller kraven för huvudämne i magisterexamen;
- att se över formuleringen av det allmänna utbildningsmålet för magisterkursen enligt föreslagna riktlinjer;
- att strukturera om delkursen ”Litteraturkunskap, 8 poäng” i riktning mot en tydligare fördjupning, genom att bereda plats för en teori- och metodkurs;
- att inarbeta en passus i målbeskrivningen för ”Specialarbete, 10 poäng” innebärande att förmågan att tillämpa teorier och metoder med anknytning till examensarbetets ämnesområde ska uppövas;

- att även i fortsättningen då och då anlita externa medbedömare för examensarbetet;
- att samråda om principerna för rättning och bedömning av översättningsproven samt delge studenterna vilka principer som gäller.

3.5 Magisterexamen i ett internationellt perspektiv

Rapport efter besök vid Institutionen för franska och italienska vid Stockholms universitet av professor Philippe Bouquet.

Den svenska magisterexamen i franska

Studiesystemet vid de svenska universiteten skiljer sig från det franska i så motto som det är mera ”lodrätt” upplagt: varje institution bygger sitt schema för sig, utan att bry sig om de andra ämnen studenten också måste klara av om han vill få det nödvändiga antalet poäng. Vi resonerar mera ”vågrätt”: det är läsåret som organiseras (inklusive de andra ämnena än huvudämnet) och godkänns eller icke genom värderingsprocessens olika prov. I Frankrike stiger studenten gradvis (år för år) uppåt i systemet, i Sverige bygger han ett slags pussel av olika bitar han/hon plockar här och där.

Utan att vilja anlägga ett ”franskförträfflighetsperspektiv” undrar man om inte det svenska systemet innebär en viss förlust av tid och energi. Man skönjer ingen idé om ”nivå”. Varje studiekurs innebär ju ett visst tillgodogörande: metodologiskt, intellektuellt, kulturellt. Det förefaller lite konstigt att detta ”kulturella kapital” inte tas med i beräkningen och att studenten måste börja om från början i varje ämne, t.o.m. om han t.ex. studerar två romanska språk.

Detsamma gäller varje enskild delkurs: jag var förvånad att konstatera att undervisningen ges ”för sig”, så att säga, och att en och samma kurs kan – åtminstone i Stockholm och även om det bara gäller valbara kurser – följas antingen på fortsättnings-, påbyggnads- eller fördjupningsnivå, vilket betyder att det faktiskt är studenten själv som avgör ”nivån” genom att ställa olika krav för sig själv: det finns kurser för nybörjare, avancerade, mera avancerade, osv. Kan man undervisa på så många nivåer samtidigt och blir inte undervisningen lite väl abstrakt i så fall?

Jag måste också tillstå att jag helt missade poängen med att ha en magisterkurs 2 och 3, som skiljer sig från forskarutbildningen. Vad tjänar detta till? Lite konstigt är det också att man kan tänka sig en ”uppsatslös” variant vid 60- och 80-poängsnivå. Att en studiegång kan anses vara fullkomlig utan varje form av uppsatsskrivning är en tanke som jag inte är beredd att göra till min. Allt detta gör det svenska systemet mycket invecklat och svårt att få en överblick över för utomstående – frågan är om detta inte också gäller studenterna själva.

Efter denna längre préambule, kan man lugnt säga att den svenska magisterexamen står sig väl gentemot liknande examina i utlandet, speciellt la maîtrise i Frankrike. Studiegångens längd är densamma: sammanlagt, på heltid, fyra läsår. Enda skillnaden är att, om bara en liten del av de franska studenterna klarar av sina studier inom denna tidsram, så lär ingen kunna göra det i Sverige. Studierna dras alltså ut över längre period, vilket kan bli lite farligt i längden. Någon gång måste man ändå bli färdig med sina studier, annars hamnar man bara i en pjäs av Tjechov.

Vad gäller kvaliteten hos denna utbildning, kan jag bara döma av den efter de uppsatser jag fått och läst. De är genomgående ganska goda – om man bortser från nyttan att ”studera” innehållslösa moving-markers (det tycks inte finnas något franskt ord för detta) som ”euh”, ”donc”, ”je veux dire” ... Om man jämför med franska uppsatser, finner man att dessa (de franska) är ett par gånger längre; men då måste man också hålla i minnet att uppsatsskrivningen motsvarar ungefär fjärde årets studier i stället för en halv termin. Jag var speciellt förvånad över den goda kvaliteten i språket. Men sen läste jag att handledaren ”lägger ner 12–20 timmar” per uppsats (vid 60p-nivån – uppgift saknas tyvärr vad gäller 80p-nivån men bör rimligtvis vara ännu högre). Detta anser jag vara på tok för mycket. Hur kan man bedöma studentens arbete, om handledaren rättar varje ord han/hon skrivit? Vi har en mycket lättare handledning som koncentrerar sig kring le plan (ordet disposition har jag, talande nog, knappast mött i Sverige eller i det svenska undervisningssammanhanget). Därav följer att de flesta studenter säger sig ha skrivit 3–4 versioner av uppsatsen, och en t.o.m. 10!! På tok för många, i mina ögon, en gång till. Problemet med uppsatsskrivningen är att utveckla en säker och detaljerad disposition, sen skriver uppsatsen nästan sig själv – bara man kan språket.

Där har man ännu en viktig punkt: dessa uppsatser skrivs på ett främmande språk, som man måste bemästra. Därför måste uppsatsskrivning i moderna språk betraktas som svårare än i de andra ämnena. Studenten måste behärska inte bara "saken", ämnet, utan också medlet. Man har lätt att glömma det. Frågan om vikten att lägga vid resp. "innehållet" och "formen" (språket) kan bara avgöras från fall till fall. Viktigast är i mina ögon att uppsatsen skrivs på god, grammatikalisk franska. Att kräva ett "felfritt" (??) språk vore orealistiskt och farligt.

Nu vill jag utveckla ett par punkter lite mer i detalj. Den första gäller vad jag hört och läst om "inflationen" i VG-uppsatser. Den förvånar mig inte alls. Den finns överallt, av självklara skäl; det gäller studenter som är (hårt) gallrade efter ett par, tre års studier. Det vore trist nog om inte dessa vore de bästa och de mest lämpade för uppsatsskrivning. Man kan inte begära ett effektivt gallringssystem och sedan beklaga att bara de bästa klarar av det! Allra minst som man samtidigt gråter över den höga procenten oavslutade uppsatser!!! Ser man inte motsättningen i resonemangen?

Bara de allra bästa klarar av uppsatsskrivningen, helt enkelt. Är det så förvånande i ett system som har gjort det till kronan på verket? Vad gäller antalet oavslutade uppsatser, kan andra länder "skryta" med lika höga siffror. Jag vill nästan se en oavslutad uppsats som undantaget än som regeln. Skälet bakom detta är vad jag vill kalla för "äventyret" i uppsatsskrivningen. Det är ännu värre i Frankrike, eftersom vi inte har någon uppsatsskrivning på C-nivån (däremot kanske lite fler skrivningar): på den punkten tror jag vi kunde ta efter det svenska exemplet. Men en dag, vare sig det är på C- eller D-nivån, måste väl studenten finna sig framför den svåra uppgiften att bevisa att han/hon kan bedriva studier och inte bara lära sig saker och ting, det vill säga upprepa vad läraren eller läroboken sagt. Stå på egna ben vetenskapligt! Det är svårt nog och innebär en viss risk för misslyckande. Kan man (ska man?) garantera sig mot misslyckandet? Mitt svar är nej. Misslyckandet är en del av livet som allt annat. Det måste finnas om livet ska vara värt att leva. Och var och en ska ha rätt till det. Jag är själv glad över att jag misslyckades ett par gånger i mitt liv. Kanske är det det som jag har lärt mig mest av, på det mänskliga planet (som är det viktigaste, eller hur?) och säkert det som har stärkt mig mest, som människa. Vad vi ska göra är att låta bli att se på oavslutade uppsatser så negativt som vi gör. Kanske har studenten bara hittat någonting viktigare än just uppsatsen. Och vem kan förebrå honom/henne just detta, bara därför att det ser illa ut i tabellerna? Kostnaden för samhället

kan väl inte vara så mycket större än när en ledning ska repareras. Skulle det inte vara förvånande om undervisningssystemet producerade perfekta produkter, när ledningsfabriker inte gör det?

Den andra punkten jag vill gå närmare in på gäller s.k. ”ekvivalens”. Jag måste säga att jag blev djupt chockerad när jag upptäckte att en av mina före detta studenter – och en av de bästa – blev tvungen att börja om sina studier från början (inklusive svenska för studentexamen) när han kom till Sverige med sin *maîtrise de langues scandinaves*. Att han skulle behöva ”gå tillbaka” ett par år hade jag ansett som normalt – att låta honom undergå ett språkprov (som han hade klarat med glans, kanske bättre än vissa svenskar) hade jag också betraktat som naturligt. Men att behandla honom som en ”mindre vetande” bara därför att han inte råkar ha genomgått det svenska undervisningssystemet anser jag, milt sagt, överdrivet. Nu skriver vi snart år 2000, nu tillhör Sverige EU. Hundratals svenska studenter far årligen till utlandet för att bedriva studier och spara pengar (både egna och statliga) när bara ett fåtal gör resan åt motsatt håll. Dessa få borde kunna känna sig lika välkomna som svenskarna utomlands, och ha rätt till att se en del av sina studier godkända och få ”behörighet” att fortsätta med dem, efter granskning av deras speciella fall. Jag anser detta som det allra viktigaste vad gäller magisterexamen på det internationella planet. Sverige kan inte längre se sig självt som en avkrok i den intellektuella världen, dit ingen kan tänkas söka sig. Dess undervisningssystem måste kopplas till de andra ländernas. Det anser jag mig själv berättigad att säga, efter allt arbete jag lagt ner på att få igång ett akademiskt samarbete mellan Frankrike och Sverige (eller Skandinavien i gemen).

Mitt slutomdöme är att, trots vissa brister (jag kunde påpeka några ännu värre i vårt eget system), så står sig den svenska magisterexamen i franska mycket väl gentemot andra liknande examina i världen.

3.6 Några allmänna synpunkter på magisterexamen i franska

Som avslutning på vår utvärdering av magisterutbildningen i franska vid högskolorna i Karlstad och Växjö samt vid universiteten i Lund och Stockholm vill vi till sist lämna några allmänna synpunkter. Först bör understrykas att vi till fullo delar den syn på magisterexamen som en positiv utbildningsreform som framförs av den grupp som granskat magisterexamen i engelska.

Vi instämmer likaså i gruppens synpunkter på internationella kontakter, kursplaner och lärarnas behov av kontinuerlig forskning. Dessa synpunkter kommer att återges under rubriker försedda med asterisk. Först presenteras dock några för den franska utvärderingen specifika synpunkter.

Magisterexamen i ett internationellt perspektiv

Enligt professor Bouquet – utvärderingsgruppens ”internationella expert” – står sig alltså den svenska magisterexamen i franska mycket väl gentemot liknande examina i världen, främst den s.k. *maîtrise* i Frankrike. Båda dessa examina förutsätter ett års heltidsstudier och bygger på en treårig studiegång som avslutats med en lägre examen: kandidatexamen respektive *la licence*. Han konstaterar att få studenter klarar av sina studier inom denna tidsram både i Sverige och i Frankrike och påpekar att man kanske inte ska överdramatisera genomströmningsproblematiken, utan i stället acceptera att somliga studenter – av helt legitima skäl – måste göra omprioriteringar som får till följd att magisteruppsatsprojektet aldrig avslutas.

Professor Bouquet, som deltog i utvärderingsgruppens besök på Stockholms universitet, bygger sitt omdöme om kvaliteten i den svenska utbildningen både på den mycket fylliga dokumentation om verksamheten som ställts till vårt förfogande av Institutionen för franska och italienska vid Stockholms universitet och på ett urval om sex av de totalt tolv uppsatser som sänts in till Högskoleverket. Nämnas bör kanske att de uppsatser professor Bouquet tog del av representerar ett lägre poängmedelvärde än vad hela det material har som diskuteras i de fyra rapporternas avsnitt om resultat. Den överlägset bästa uppsatsen finns inte heller med i hans bedömning. Det är mot denna bakgrund man ska se hans uppfattning att kvaliteten på uppsatserna ”genomgående är ganska god”. Däremot är dessa inte är lika långa som franska *maîtrise*-uppsatser, som förväntas ta en och en halv termin i anspråk jämfört med en halv termin i Sverige.

Liksom medlemmarna i den engelska utvärderingsgruppen har vi intrycket att magisterexamen inte överallt fått ordentligt genomslag vare sig bland lärare och studenter eller i samhället runt omkring. En närliggande förklaring är givetvis att magisterexamen införts helt nyligen. Men det räcker kanske inte med att bara se tiden an. Som ett led i en strävan att göra magisterexamen till en attraktiv examen med hög status måste ingå att den görs till ett krav – eller åtminstone en klar och önskvärd merit – för tillträde till forskarutbildningen och för vissa anställningar på arbetsmarknaden.

Ett problem med den svenska magisterexamen är att den än så länge saknar internationell status. Vad gäller det engelska språkområdet tycks detta beror på att magisterexamen i kvalitet inte fullt ut motsvarar internationella M.A.-examina. Vad gäller det franska språkområdet bör man ta till sig professor Bouquets synpunkter på ekvivalensbedömningen av utländska examina i Sverige: hur ska vi kunna räkna med att få den svenska magisterexamen värderad som en fransk maîtrise i Frankrike om det omvända inte gäller? Detta är uppenbarligen ett problem som pockar på en skyndsam lösning.

Jämställdhetsaspekten

Jämställdhetsaspekten har nästan inte alls kommenterats i denna rapport. Mönstret är dock överallt detsamma: av nyregistreringarna vid alla de fyra utbildningsorterna under perioden utgjorde männen mindre än 13 procent. Denna snedfördelning är knappast något institutionerna på egen hand kan göra något åt. En av flera förutsättningar för en ökning av andelen manliga sökande till dessa utbildningar är att deras meritvärde och status höjs.

Forskningsmiljön

Förhållandena på de fyra utbildningsorter vi besökt är mycket varierande. Detta gäller framför allt om forskningsmiljö, lärarkompetens och lärartäthet. Följaktligen föreligger mycket olika förutsättningar att bedriva magisterutbildning i franska.

Inte oväntat visade det sig att ämnet franska både vid Lunds och Stockholms universitet ingår i institutioner med mycket goda personella möjligheter att bedriva högt kvalificerad undervisning, handledning och forskning. Det sammanhänger givetvis med att här finns gott om kompetenta lärare med en samlad vetenskaplig kompetens som täcker ett vitt spektrum inom både fransk och allmän lingvistik och litteraturvetenskap.

Vad de två högskolorna beträffar kan konstateras att deras forskningsmiljö knappast i något avseende kan mäta sig med universitetens, vare sig kvantitativt eller kvalitativt. Det mest påfallande är dock den klasskillnad som kan observeras mellan de två högskolorna. I Växjö har man en efter omständigheterna mycket gynnsam miljö både vad avser lärartäthet, spridning av lärarkompetens, samverkan med angränsande ämnen och stöd från högskolan, som tycks satsa på sina magisterämnena. Trenden är starkt uppåtgående och en professur är under tillsättning. I Karlstad däremot tycks trenden vara nedåtgående. Ämnets ekonomiska resurser är krympande, den

befintliga lärarkompetensen är minst sagt ensidig, forskningsmiljön är gravt otillräcklig och stöd från högskoleledningen tycks saknas, fastän Högskolan i Karlstad i andra sammanhang kraftfullt deklarerar sin avsikt att bygga upp forskarutbildningar och bli ett universitet.

Paradoxalt nog har inte de stora kvalitetsskillnaderna direkt kunnat avläsas i någon avgörande kvalitetsskillnad på examensarbetsnivå: både mycket goda och svagare uppsatser produceras på samtliga utbildningsorter. Det är möjligt att det undersökta materialet är för begränsat för att tydliga tendenser ska kunna urskiljas. Den huvudsakliga skillnaden tycks ligga i kursutbudets kvalitet och variation samt i de valmöjligheter som kan erbjudas i fråga om ämnesområden för examensarbetet. Men man bör observera att kvalitetsskillnaderna kommer i dagen så snart den vetenskapliga ambitionsnivån för examensarbetet höjs en aning. Det är svårt att tänka sig att någon av de två bästa lundauppsatserna skulle ha kommit till vid någon av de mindre institutionerna. De förteckningar över magister- och kandidatuppsatser vi tagit del av visar också att ämnesvalet vid de mindre högskolorna präglas av en viss ensidighet. När ensidigheten beror på att lärare med kompetens att handleda andra typer av ämnen saknas, begränsas på ett olyckligt sätt valet av ämnesinriktning för den som vill fortsätta med en forskarutbildning. Vi anser det därför angeläget att högskolor med mycket få disputerade lärare i franska tar sitt ansvar för att förbättra situationen i detta avseende.

Behovet av kontinuerlig forskning*

En doktorexamen innebär ingen automatisk garanti för god undervisning. Därutöver krävs, förutom pedagogisk och administrativ skicklighet, en fortsatt egen vetenskaplig verksamhet, eller åtminstone en kontinuerlig kontakt med aktuell forskning. Vi anser det synnerligen viktigt att lärare vid alla institutioner som ger magisterutbildningar ges möjligheter till kontinuerlig vetenskaplig verksamhet, utan vilken framför allt examensarbetet riskerar att få reducerad kvalitet. Det finns uppenbarligen också ett behov av information om forskning och forskarutbildning – i varje fall vid högskolorna.

Internationella kontakter*

Ett viktigt inslag i en god forsknings- och studiemiljö är internationella kontakter. Det är mycket angeläget att anslag ges till gästföreläsningar, lärares deltagande i internationella vetenskapliga sammankomster och internationellt

studentutbyte, men resurser bör även avsättas för utökade nationella nät-kontakter för uppsatsbedömning och forskningssamverkan.

Examensarbetet

Det största bekymret i magisterkurserna är examensarbetet som oftast tar längre tid än förutsatt och som alltid kräver avsevärda insatser både av studenter och handledare. Problemet bottenar ytterst i det dilemma som varje språkinstitution upplever när höga krav ställs på den skriftliga språkfärdigheten samtidigt som kraven på uppsatsen som forskningsuppgift är lika stora som i ämnen där studenterna kan få uttrycka sig på sitt modersmål. Dessa krav är svåra att förena med kravet på att normalstudietiden hålls. Att i det läget förorda en sänkning av kvalitetskraven på examensarbetet skulle stå i strid med de särskilda kvalitetskrav som den nya examensordningen ställer på magisterexamen och som måste upprätthållas om man vill göra magisterexamen till en internationellt gångbar examen. Då återstår endast olika typer av åtgärder som innebär någon form av effektivisering av studierna.

En första typ av åtgärder är att på olika sätt försöka styra endast sådana studenter till magisterutbildningen som har förutsättningar för att genomföra den inom föreskriven tid. Bland möjliga instrument för att åstadkomma förändringar i den riktningen kan nämnas 1) att institutionerna ser över hur magisterexamen presenteras i kursplanen, där det tydligt bör framgå att det ställs särskilda kvalitetskrav på magisterexamen innebärande att studierna ska kännetecknas av "en klart identifierbar fördjupning och inte bara en breddning"; 2) att institutionerna konsekvent tillämpar förkunskapskravet att samtliga underliggande 60 poäng i franska ska vara helt avklarade innan antagning kan ske; 3) att studierådgivare och lärare uppmuntrar studenter med goda förutsättningar att söka till magisterkursen och aktivt avråder dem som inte förväntas kunna genomföra utbildningen på rimlig tid; 4) att institutionerna initierar en diskussion både om platsgarantins berättigande vad gäller magisterkurser och om urvalskriterier vid en eventuell eliminering av platsgarantin.

En annan typ av åtgärder innebär att själva utbildningen effektiviseras, vilket kan ske på flera sätt. Goda exempel kan studeras här och där i ovanstående rapporter. En efterföljansvärd modell som f.n. prövas vid Stockholms universitet innebär att systematisk skrivträning sätts in redan på grundkursen. Skrivträningen fortsätter sedan ända upp till D-kursen och innebär

med försiktighet införda och gradvis stigande krav på språkbehandling, stil, innehåll, iakttagande av gängse redigeringsprinciper, tillämpning av allmän forskningsmetodik samt ett självständigt förhållningssätt både vad gäller arbetssätt och litteratursökning och i förhållande till olika vetenskapliga idéer och auktoriteter, inklusive handledaren. Till denna kategori av åtgärder kan även räknas införande av vad som på somliga håll kallats ”handledningskontrakt”. Värdet av ett sådant ligger i att det redan från början klart och tydligt fastställs vad som åligger både student och handledare, inte minst vad gäller hur den uppgjorda tidsplanen följs. Slutligen bör både studenter och institutioner, inte minst vid de mindre och medelstora högskolorna, uppmuntras att när så är möjligt integrera magisterstudenternas examensarbeten i större forskningsprojekt vid institutionen, eftersom det visat sig att examensarbetet i den typen av vetenskaplig och social kontext går snabbare än då studenten arbetar helt på egen hand.

En positiv utbildningsreform*

Vi anser att det finns många skäl till att se införandet av en svensk magisterexamen som en positiv utbildningsreform. Magisterexamensreformen har haft positiva effekter bl.a. genom

- att den ger de deltagande läroanstalterna högre status och hjälper till att klargöra en av den svenska högskolans viktigaste uppgifter, nämligen att slå vakt om en kvalitativt högstående utbildning;
- att den har lett till att högskolorna klarare inser betydelsen av att rekrytera akademiskt högt kvalificerade, disputerade lärare och genom att den förbättrat lärarnas möjligheter att bedriva fortsatt forskning;
- att många högskoleadjunkter har inspirerats att påbörja eller slutföra en forskarutbildning;
- att många högskolelärare nu har stimulerats att börja forska på nytt;
- att det har uppstått ökat samarbete mellan lärare inom olika ämnen, framför allt vid de mindre högskolorna;
- att examensarbetets centrala ställning har medfört att skriftlig kompetens uppmärksammas mer på alla nivåer;

- att fler studenter går D-kursen och därmed får en viss vetenskaplig skolning att ta med sig ut i livet – framför allt tillförs nu gymnasieskolans språklärare med träning i ett vetenskapligt synsätt och mer omfattande studier i resp. språk än tidigare, när det endast fordrades 40 poäng, vilket i ett internationellt perspektiv är en unikt kort lärarutbildning för detta stadium.

4 Pedagogik

Professor emeritus Karl-Georg Ahlström

Professor emeritus David Magnusson

Utvärderingen av magisterutbildningar i pedagogik ingår i en studie av flera ämnen, som också inbegriper en uppföljning av tidigare beslut om att bevilja ett antal högskolor utanför universiteten rätt att utfärda magisterexamina. Avsikten är att med ledning av de skriftliga beskrivningar av magisterutbildningarna, som institutionerna själva har gjort, och av observationer på platsen, intervjuer med prefekter, studierektorer och i vissa fall även studerande, teckna en helhetsbild av de aktuella utbildningarna samt jämföra förhållandena vid olika stora högskoleenheter. Eftersom magisterexamen förutsätter att studier på nivån 61–80 poäng, dvs. D-nivån, tydligt fördjupar tidigare kunskaper i ämnet och är starkt forskningsanknutna, har förhållandena på denna nivå speciellt beaktats. Detta har emellertid krävt att kursbeskrivningar och litteraturförteckningar även för lägre nivåer i ämnet måste granskas.

Utbildningarna i pedagogik som i år utvärderats är förlagda till universiteten i Göteborg och Lund, Lärarhögskolan i Stockholm samt Högskolorna i Karlstad och Örebro.

4.1 Magisterprogrammets konstruktion

TVå typer av program. Vanligtvis finns både ett allmänpedagogiskt och ett mera yrkesrelaterat magisterprogram i pedagogik. Det allmänpedagogiska rekryterar personer som studerat kurser i pedagogik enligt den sedvanliga progressionen med 20 poäng på A-, B- och C-nivå eller genomgått ett tvärvetenskapligt program för personal- och arbetslivsfrågor och därvid valt pedagogik 60 poäng som fördjupningsalternativ. Det yrkesrelaterade programmet är anpassat för studerande med en pedagogisk yrkesutbildning, främst grundskollärare av olika slag, folkhögskollärare, förskollärare och fritidspedagoger. Lärargrupperna har fått ekvivalera sin yrkesutbildning med 20 till 40 poäng i pedagogik och i deras fall startar programmet med "läroplanpassade" påbyggnadsutbildningar på B- och/eller C-nivå i pedagogik.

Det yrkesrelaterade programmet har varianter eller inriktningar, som skiftar från ort till ort bl.a. beroende på vilken forskning som den pedagogiska institutionen ägnar sig åt och vilka typer av lärare som utbildas där. Den pedagogiska forskningen har under de senaste decennierna starkt diversifierats, och när universiteten och högskolorna nu börjat inrätta allt fler professorstjänster i pedagogik, kompletteras därför de tidigare tjänsterna i allmän pedagogik med specialiserade sådana av typ ”professur i pedagogik med särskild inriktning mot...” Programmets tillkomst hänger också i hög grad samman med skolans decentralisering under 80-talet, som kräver att lärarkåren bedriver utvecklingsarbete och utvärderar skolans verksamhet, vilket i sin tur medfört att skolledare och lärare har känt ett starkt behov av fördjupad utbildning i pedagogik, anpassad till de nya yrkeskraven. Decentraliseringen är också en av anledningarna till att grundutbildningen för lärare nyligen förändrats så att den ska bli mer forskningsanknuten och bättre förbereda lärarna för uppgifterna i en decentraliserad skola. Förändringarna gör det bl.a. möjligt för nyutexaminerade lärare att efter en till två terminers påbyggnadsutbildning (beroende på lärarkategori) avlägga fil. kand. examen med pedagogik som huvudämne och på denna grund också skaffa sig en magisterexamen. Reformen har även ställt krav på lärarutbildarna att förstärka sin teoretiska utbildning. För de flesta lärarutbildare är magisterexamen ett mera realistiskt slutgiltigt utbildningsmål att sträva mot än doktorsexamen.

Alla universitet och högskolor har inte kommit lika långt i arbetet med att revidera lärarutbildningens tidigare utbildningsinnehåll och att skapa påbyggnadsutbildningar i pedagogik för pedagogisk ledningspersonal och olika kategorier av nyutexaminerade och äldre lärare. Inte heller har den första kullen av lärare som utbildats enligt den nya ordningen ännu utexaminerats. Det är därför för tidigt att bedöma hur de yrkesrelaterade magisterprogrammen kommer att utvecklas och hur attraktiva de kommer att bli.

4.2 De lokala programmen

I Göteborg började man i slutet på 80-talet att skapa påbyggnadsutbildningar för lärare som skulle göra det möjligt för dem att kvalificera sig till forskarutbildning i pedagogik. Utbildningarna startade på B-nivå och var anpassade till olika lärarkategoriernas yrkeskunskaper och behov. Institutionen har alltså lång erfarenhet av yrkesrelaterade utbildningsprogram inom intervallet B- till D-nivå.

Våren 1994 fick en grupp lärare och forskare från Worchester College of Higher Education i England i uppdrag att utvärdera programmet⁵ vilket föranledde vissa justeringar av framför allt dess administration. Senare har en undersökning av M. Hansen också ägnats ett av dessa påbyggnadsprogram, nämligen det för barnomsorgspersonal⁶, och sökt utröna varför de studerande valt utbildningen, hur den svarat mot deras förväntningar, och vad den haft för praktiska konsekvenser för dem, när de återgått till yrkesarbetet. Båda dessa studier levererade information som det borde vara värdefullt för även andra institutioner att ta del av och beakta vid planering och utvärdering av magisterutbildning.

I Göteborg finns nu magisterprogram i både **allmän pedagogik och yrkesrelaterad pedagogik**. Det sistnämnda består av tre olika grenar från och med B-nivån i pedagogik, nämligen program med

- inriktning mot ledning av pedagogisk verksamhet (50/60 poäng),
- didaktisk inriktning (50/60 poäng) samt
- inriktning mot förskola och fritidsverksamhet (40 poäng).

Lärare som valt något av de båda förstnämnda programmen får tillgodoräkna sig 20 poäng, dvs. A-nivån i pedagogik. 60 poäng inom dessa program motsvarar således magisternivån. Barnomsorgspersonal som valt förskola-fritidsverksamhetsprogrammet får tillgodoräkna sig 30 poäng. De som vill avlägga magisterexamen måste alltså komplettera programmets 40 poäng med 10 poäng ur institutionens övriga kursutbud.

Teoriundervisningen på D-nivå omfattar 80 timmar. Examinationsformerna varierar men vanligast är att de studerande i skriftliga uppgifter i hemmet gör referat av litteratur och redovisar sina ställningstaganden till denna. I skolledarprogrammet tillämpar man ”portföljmetoden”, en sorts kontinuerlig dagboksskrivning med reaktioner på eget inlärande, som sedan sammanfattas inför en muntlig examination. I metodiken ingår också att de studerande författar ett slags ”pedagogiskt manifest” i början och slutet av kursen och att förändringarna i detta behandlas i examinationen.

⁵ Review of Masters Programme for the Department of Education and Educational Research, University of Gothenburg. Report of a Peer Review Undertaken by a Panel from Worchester College of Higher Education, 23rd–25th February 1994.

⁶ Hansen Monica: Att öka kompetens genom utbildning. Utvärdering av påbyggnadsutbildning i pedagogik. Rapport 1996:15. Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet.

För uppsatshandledning har åtta timmar anslagits. Uppsatserna examineras på traditionellt sätt vid seminarier och med utsedda opponenter. Varje studerande ska dessutom⁷ någon gång ha varit opponenter. Examinator på uppsatsen är alltid en annan person än handledaren, men externa examinatorer används inte.

Liksom Göteborgsinstitutionen har även *Läraryhögskolan i Stockholm* länge haft ett omfattande system av påbyggnadsutbildningar för lärare. I SIDA:s regi bedriver läraryhögskolan även magisterutbildning förlagd till Moçambique, och då man därvid utnyttjar sig inte enbart av egna lärare utan också av lärare från olika universitet i Europa, USA och Afrika har man skaffat sig en hel del erfarenhet av magisterutbildning på internationell botten.

Vid Läraryhögskolan finns ett **allmänpedagogiskt** och ett **yrkesrelaterat** program. Det senare har f.n. fem alternativa inriktningar:

- vårdpedagogik (som består av två varianter)
- studie- och yrkesvägledning
- bildpedagogik
- utbildningsledning

Programmet för bildpedagogik genomförs i samarbete med Konstfack, och det i utbildningsledning, som är en påbyggnad på Skolledarhögskolans utbildning, bedrivs i samverkan med Uppsala universitet samt Högskolan Dalarna och Högskolan i Örebro. Eftersom andra inriktningar, bl.a. i specialpedagogik, håller på att utvecklas i takt med att nya professurer tillsätts, kan man hävda att utvecklingen går mot ökad differentiering och specialisering.

Den teoretiska undervisningen på D-nivån omfattar 60 timmar. Differentieringen i olika program hindrar inte att vissa av dessa ger en gemensam metodkurs om fem poäng på 61–80 poängsnivån. Examination sker i regel i form av kontinuerligt utdelade skriftliga hemuppgifter, varvid de studerande gör referat av litteratur med egna ställningstaganden till denna. För uppsatshandledning har man anslagit 10 timmar. Samma former som i Göteborg tillämpas vid examinationen av uppsatsen.

⁷ En anledning till att magisterprogrammen vid pedagogiska institutionen i Göteborg beskrivits relativt detaljerat här är att institutionen har varit förebild för flera andra institutioner beträffande utformningen av påbyggnadsutbildningar för lärare.

I *Örebro* existerar endast **allmänpedagogik** men på 61–80 poängsnivån ges en fempoängskurs inom vilken de studerande för närvarande kan välja mellan olika teman beroende på yrkeserfarenhet och kunskapsintresse, t.ex. didaktik som forskningsfält, idrottens socialisation, utbildning och medier, utvärdering inom omvårdnad och behandling etc. Forskare med dessa teman som specialitet står för undervisningen. Som ovan nämnts är *Örebro*institutionen också involverad i magisterprogrammet som är en påbyggnad till Skolledarhögskolans utbildning.

Teoriundervisningen omfattar endast 28 timmar men i gengäld kan den studerande få 15 timmars uppsatshandledning. Examinationsformerna vad gäller både teoriundervisning och uppsatsskrivning är desamma som i Stockholm.

Utöver en **allmän linje** i pedagogik erbjuder *Karlstad* även pedagogik med inriktning mot **handikapp och språk**, som riktar sig till speciallärare, logopedier och psykologer och är en separat linje från och med A-nivån. Det är således inte möjligt för de studerande att ”saxa” mellan linjerna. ”Handikapp och språk” är starkt knuten till den biträdande professors forskning och rekryterar även studerande från de övriga nordiska länderna.

På D-nivån ges 60 timmars teoriundervisning, av vilka 40 ägnas åt kvalitativ metod och 20 åt litteraturseminarier i anslutning till valda uppsatsämnen. Examinationsformerna har växlat beroende på vem som varit examinator. Under året som gått har de studerande fått skriftliga uppgifter till varje litteraturseminarium. Dessutom har de som avslutning på kursen fått skriva en rätt omfattande essä, i vilken de fått analysera det problem som de önskar angripa i D-uppsatsen. För individuell uppsatshandledning har sex timmar anvisats. Examinationen av uppsatsen följer samma mönster som i bland annat Stockholm. I programmet ”handikapp och språk” finns – som antytts ovan – endast en handledare, som också är ensam examinator.

Eftersom lärarutbildningen i Malmö har egen pedagogisk institution, medverkar institutionen i *Lund* inte i den grundläggande lärarutbildningen. Den har således inte i samma utsträckning haft anledning att utveckla påbyggnadsutbildningar för nyutexaminerade lärare som övriga här aktuella institutioner. Magisterutbildningen i Lund har tre olika inriktningar. Förutom **allmänpedagogik** finns **personalarbete och personalutveckling**. Det senare rekryterar studerande från det tvärvetenskapliga programmet för

personal- och arbetslivsfrågor, vilka valt pedagogik 60 poäng som fördjupningsalternativ. Unikt för Lund är det likaså tvärvetenskapliga programmet för **Intercultural understanding** inom vilket studerande, som valt pedagogik 60 poäng som fördjupningsalternativ, kan avlägga magisterexamen i pedagogik. Undervisningen i detta program sker på engelska och studenterna rekryteras från en rad andra länder förutom Sverige.

På samtliga orter utom Lund består D-kursen av ett 10-poängs uppsatsarbete föregånget av antingen av en 10 poängskurs i metod- och vetenskapsteoretiska frågor eller av två fempoängsmoduler av vilka den ena är metodinriktad och den andra fokuserar på ett visst ämnesteoretiskt tema. De studerande har möjlighet att författa en 20 poängs C/D-uppsats men institutionerna tycks numera generellt avråda från detta, då det visat sig att avbrottsfrekvensen blir högre. Institutionen i Lund har emellertid valt att låta D-uppsatsen omfatta 20 poäng. De studerande genomgår dock inledningsvis ett undervisningsmoment motsvarande 5 poäng ägnat åt pedagogikens disciplinära identitet och planering av uppsatsens principiella karaktär. Totalt ägnar man 18 timmar åt detta moment.

4.3 Fördjupning eller breddning?

Floran av magisterprogram i pedagogik är rikhaltig. Ett skäl till detta är att man strävat efter att förankra dem i forskningsområden som uppstått vid respektive institution. Eftersom institutionerna i Stockholm och Göteborg är mycket stora och har många kvalificerade forskare och en starkt diversifierad forskning, kan de erbjuda ett stort utbud av program. Ett annat skäl är att man sökt skapa magisterprogram som påbyggnader till de yrkesutbildningar av pedagogisk natur, som finns på respektive ort. Även i det fallet står Stockholm och Göteborg i särklass, då ett brett spektrum av lärarkategorier utbildas där. Det är emellertid värt att notera att dessa båda strävanden *inte* tycks vara i konflikt med varandra. Inget lokalt program har tillskapats för att tillgodose de studerandes intressen, om det saknats kvalificerade forskare på institutionen för att undervisa i programmet.

Som framgått av det föregående har de **yrkesrelaterade** programmen oftast redan på B-nivån fått sin specifika inriktning som gradvis fördjupats på C- och D-nivåerna. En granskning av kursplaner och litteraturförteckningar på olika nivåer ger vid handen att man på D-nivån företrädesvis behandlar vetenskapsteoretiska problem och metodfrågor belysta medelst kvalificerade

vetenskapliga artiklar och doktorsavhandlingar inom det aktuella forskningsområdet, medan litteraturen på C-nivå i allmänhet har en mera översiktlig och introducerande karaktär. Specialisering på ett visst ämnesområde, t.ex. didaktik eller vårdpedagogik, medför inte att pedagogikens teoretiska och vetenskapliga utveckling negligeras utan i stället att allmänpedagogiska perspektiv och teorier belyses med hjälp av problem från de aktuella ämnesområdena. I vissa fall, som i Stockholm, är också en del av D-kursen gemensam för flera magisterprogram, nämligen den del som behandlar metodfrågor. I Göteborg har man däremot skapat en metodkurs på C-nivå som är densamma för alla kategorier av studerande och – så långt detta är möjligt – oberoende av vilka lärare som bedriver undervisningen. Inte sällan är det emellertid av praktiska skäl omöjligt att ha samundervisning, då undervisningen måste förläggas till tider som passar de studerande, vilka i regel yrkesarbetar på deltid. Vissa program, som t.ex. ”handikapp och språk” i Karlstad, måste vara förlagda till veckoslut och andra till kvällstid.

Även i de **allmänpedagogiska** programmen är progressionen och fördjupningen tydlig. C- och D-kurserna behandlar i övervägande grad vetenskapsteoretiska problem och metodfrågor, och liksom i de yrkesrelaterade programmen består litteraturen på D-nivå till stor del av doktorsavhandlingar, medan handböcker dominerar på C-nivå. I Karlstad behandlas kvantitativa metoder på C-nivå och kvalitativa på D-nivå. På andra håll finns en analog men inte lika utpräglad fördelning.

De engelska forskare, som 1994 utvärderade förhållandena i Göteborg, kritiserade bl.a. att studerande i det allmänpedagogiska programmet kunde få skriva en D-uppsats för magisterexamen, innan de skaffat sig bredd i ämnesstudierna och yrkeserfarenheter. Inget hindrar ju att pedagogik är första studieämne och att studierna t.o.m. D-nivå sker i en följd. Uppfattningarna i frågan skiftar emellertid bland representanterna för institutionerna. Några hävdar att fil. kand. examen borde vara förutsättning för antagning till magisterutbildning och att D-studier med magisteruppsats borde vara ”grädden på tårtan”: en magisteruppsats som avslutande examensarbete skulle garantera större kvalitet på examen. Andra som intervjuats anser att de studerande sällan följer den kritiserade ’raka vägen’ och att det kan ha vissa poänger att det faktiskt sker. Magisterprogrammet i pedagogik kan vara inkörspport till och vara meriterande för en yrkesutbildning, t.ex. journalistutbildningen; det kan leda till att ett mera kritiskt vetenskapligt förhållningssätt anläggs vid studiet av de andra ämnen som ingår i magisterexamen etc.

4.4 Undervisningstid

Antalet undervisningstimmar som anslagits för teoriundervisning och handledning varierar starkt mellan institutionerna. Det låga timantalet i Lund (27) sammanhänger med att teoriundervisningen inte är poängsatt och att avhandlingen värderas till 20 poäng. Mellan de övriga institutionerna är variationen i undervisningstid betydande: Med sina 70 respektive 66 timmar intar Stockholms- och Karlstadsinstitutionerna ett mellanläge till Örebros och Göteborgs 43 respektive 88 timmar. Troligtvis avspeglar timtalen institutionernas totala resursstyrka, eftersom magisterprogrammets betydelse för institutionen starkt framhålls på samtliga orter. (Huruvida analoga timtalsskillnader också präglar de lokala utbildningarna på B- och C-nivåerna är inte kartlagt). På några håll framhåller man att handledningstimmarna inte räcker till och att handledarna faktiskt ofta lägger ned betydligt mera tid än den avtalade.

Rimligtvis finns det ett positivt samband mellan undervisningstid och utbildningseffekter, men hur starkt det är beror på hur tiden utnyttjas. Det är därför inte självklart att utbildningen är mest effektiv i Göteborg och Stockholm, men frågan är vilken miniminivå som kan anses godtagbar och om man i något fall tangerar eller underskrider denna gräns. När det gäller Karlstad kunde en utvidgning av den teoretiska utbildningen inriktas på ett för båda programmen innehållsligt gemensamt moment. Ett ökat samarbete mellan lärarna i dessa program skulle med all sannolikhet vara fördelaktigt av både praktiska och teoretiska skäl.

4.5 Magisteruppsatserna

Kvaliteten på de inlämnade uppsatserna är överlag hygglig och i några fall mycket god. Uppsatserna präglas av ambitionen att grundligt utreda en frågeställning med hjälp av internationell forskningslitteratur, att grunda problemanalysen i pedagogisk teori och att diskutera resultaten i ljuset av denna. Övervägandena bakom valet av metod för den empiriska datainsamling, som i regel ingår, redovisas och metoden beskrivs vanligtvis omsorgsfullt. I allmänhet rör det sig om en ensam författare, men ibland är det två och undantagsvis tre författare. Några kvalitetsskillnader mellan institutionerna är inte skönjbara, men arbetena från Lund tycks vara mer omfattande, vilket naturligtvis sammanhänger med att de svarar mot 20 poäng.

I de flesta fall tycks de studerande själva välja ämne och söka sig till handledare som kan tänkas ha intresse och adekvata kunskaper för det aktuella ämnet. När handledarna är många på en institution utdelas ofta förteckningar över vilka som är tillgängliga och vad de har för specialiteter. Mera sällan inordnas uppsatsen i forskningsprojekt som handledaren driver. Programmet ”handikapp och språk” i Karlstad utgör dock ett undantag, då samtliga D-uppsatser som hittills producerats är klart förbundna med handledarens forskning. Sannolikt är detta en följd av att programmet har endast en handledare.

Generellt framhåller man på institutionerna att D-uppsatsen skall ha mera utpräglad karaktär av vetenskapligt arbete än C-uppsatsen. Problemet skall alltså vara mera ingående penetrerat, litteratursökningen mera täckande och de metodologiska frågorna mera omsorgsfullt diskuterade, men i realiteten är detta naturligtvis inte alltid fallet. Handledaren spelar så stor roll för arbetets kvalitet, påpekar man bl.a. i Göteborg, att det inte är självklart att en studerandes D-uppsats är bättre och mera kvalificerande för antagning till forskarutbildning än dennes C-uppsats. Detta är naturligtvis inte acceptabelt. Därför är det angeläget att man inom varje institution ägnar stor uppmärksamhet åt de differentiella krav som bör ställas på C- och D-uppsatser och fortlöpande diskuterar dessa med handledarna.

Beroende på ämnesvalet har en del D-uppsatser blivit mycket efterfrågade – de har t.ex. använts som undervisningsmaterial inom lärarfortbildning – men det har hittills varit svårt att sprida information om dem till alla potentiella intressenter. På några orter har man därför planerat att annonsera ut och kanske även distribuera uppsatserna via lokala datanätverk eller Internet. I de flesta fall tycks de studerande själva välja ämne och söka sig till handledare som kan tänkas ha intresse och adekvata kunskaper för det aktuella ämnet. När handledarna är många på en institution utdelas ofta förteckningar över vilka som är tillgängliga och vad de har för specialiteter. Mera sällan inordnas uppsatsen i forskningsprojekt som handledaren driver. Programmet ”handikapp och språk” i Karlstad utgör dock ett undantag, då samtliga D-uppsatser som hittills producerats är klart förbundna med handledarens forskning. Sannolikt är detta en följd av att programmet har endast en handledare.

Generellt framhåller man på institutionerna att D-uppsatsen ska ha mera utpräglad karaktär av vetenskapligt arbete än C-uppsatsen. Problemet ska

alltså vara mera ingående penetrerat, litteratursökningen mera täckande och de metodologiska frågorna mera omsorgsfullt diskuterade, men i realiteten är detta naturligtvis inte alltid fallet.Handledaren spelar så stor roll för arbetets kvalitet, påpekar man bl.a. i Göteborg, att det inte är självklart att en studerandes D-uppsats är bättre och mera kvalificerande för antagning till forskarutbildning än dennes C-uppsats. Detta är naturligtvis inte acceptabelt. Därför är det angeläget att man inom varje institution ägnar stor uppmärksamhet åt de differentiella krav som bör ställas på C- och D-uppsatser och fortlöpande diskuterar dessa med handledarna.

Beroende på ämnesvalet har en del D-uppsatser blivit mycket efterfrågade – de har t.ex. använts som undervisningsmaterial inom lärarfortbildning – men det har hittills varit svårt att sprida information om dem till alla potentiella intressenter. På några orter har man därför planerat att annonsera ut och kanske även distribuera uppsatserna via lokala datanätverk eller Internet.

4.6 Examinationen

Som redovisats ovan, sker examination på de teoretiska kurserna i regel kontinuerligt med skriftliga hemuppgifter som grund. I några program förekommer därutöver antingen en längre, avslutande skriftlig ”hemläxa” eller en individuell, muntlig tentamen. Från kvalitetssynpunkt ter sig givetvis en övergripande muntlig eller skriftlig sluttentamen viktig.

Vad examinationen av uppsatsen anbelangar är det önskvärt att denna bedöms även av någon annan än handledaren. Det är endast i Karlstadsprogrammet ”handikapp och språk” som detta inte förekommer, och där bör en ändring ske. Externa examinatorer utnyttjas inte i något program, vilket med tanke på kostnaderna är förklarligt. De mindre högskolorna påpekar att man får en viss ”feedback” på bedömningen, då de studerande söker till forskarutbildning vid universiteten, varvid det visat sig att de kunnat hävda sig väl i konkurrensen. Antagningsprövningarna till forskarutbildningen som kontroll av C- och D-uppsatsernas kvalitet anförs också av de större institutionerna som dessutom menar, att när man som i deras fall har många examinatorer och dessa inte sällan konsulterar varandra i osäkra fall finns ytterligare en intern kvalitetskontroll.

4.7 Rekrytering och utfall

Totalt har under perioden 1993–1996 något mer än 500 studenter rekryterats till magisterprogrammen vid de fem institutionerna. Stockholm och Örebro utgör extremerna med 222 respektive 45 studerande. Generellt tillämpas platsgaranti, och några särskilda urvalsförfaranden har ännu inte tillämpats, men en institution påpekar att det kan bli aktuellt med urval om tillströmningen ytterligare ökar. Rekryteringen är i regel lokal, dvs. sker bland dem som avlagt fil. kand.-examen eller genomfört C-studier vid den aktuella högskolan. Majoriteten av de studerande är medelålders kvinnor. Speciellt hög är medelåldern i de yrkesrelaterade programmen, men förhållandena kan komma att ändras radikalt när lärarutbildningsreformen helt genomförts och nytexaminerade lärare fått väsentligt ökade möjligheter att avlägga fil. kand.- och magisterexamina.

Genomströmningen sker sakta, och stötestenen är uppsatsen. Endast 32 procent av de antagna har hittills slutfört studierna på D-nivå. Många av dessa har för övrigt ännu inte avlagt sin magisterexamen. Huruvida avhopp från studierna förekommer går inte att avgöra med hjälp av den tillgängliga statistiken. Det är små skillnader mellan institutionerna i genomströmning. Huvudsakligen tycks det dåliga utfallet bero på att ett stort antal studerande är yrkesarbetande och att flertalet yrkesrelaterade program genomförs på halvfart eller är ännu mera utsträckta i tiden. De studerandes motivation för att förvärva magisterexamen varierar också, ty D-studier kan naturligtvis vara motiverade av andra skäl än önskan att erhålla en magisterexamen, t.ex. att få tid på sig att överväga ansöka till forskarutbildning. Vissa yrkeskategorier har starka krav på sig att skaffa sig magisterexamen, och hit hör bl.a. lärare på vårdhögskolorna, vilket kan vara en orsak till att det vårdpedagogiska programmet har bättre genomströmning än andra program i Stockholm. Det är därför mindre sannolikt att de stora olikheter i fråga om genomströmning, som ibland finns mellan olika program inom en och samma institution, beror på hur programmen administreras och undervisningen bedrivs. Kursplaner och andra dokument om programmen ger vid handen att institutionerna på olika sätt söker driva på de studerande. I t.ex. Göteborg får en handledare inte betalt för sitt arbete förrän den aktuella uppsatsen blivit godkänd, och när en väsentlig del av examinationen på D-kursens teoretiska del i Karlstad utgörs av en analys av det problem som uppsatsen ska handla om och hela den teoretiska kursen i Lund ägnas åt uppsatsplaneringen, är detta naturligtvis uttryck för strävan att få igång

arbetet på uppsatsen. I allmänhet är det ju svårigheterna att välja och formulera ett forskningsbart problem, som leder till att arbetet drar ut på tiden.

4.8 Lärarsituationen

På samtliga orter leds den teoretiska undervisningen av disputerade och forskande lärare, ofta på docent- och professorsnivå, men vid universiteten är det vanligt att forskarstuderande gör inhopp framför allt på metodkurserna. Högskolan i Örebro framhåller – vilket kursprogrammen bestyrker – att man strävar efter att bjuda in forskare från universiteten för att föreläsa och ge seminarier för C- och D-studerande, men detta är mindre vanligt vid andra institutioner.Handledningen sköts också av disputerade och forskande lärare. Numera söker institutionerna bereda alla lärare tid för forskning i tjänsten, t.ex. minst 25 procent och i gengäld får alla som har forskartjänster undervisa motsvarande tid. På vissa håll, t.ex. i Göteborg, har detta system genomförts fullt ut.

Vid alla institutionerna finns forskningsprojekt som finansieras med interna medel (forskarassistent- och doktorandtjänster). De stora institutionerna, speciellt Göteborg, har mycket stora externa forskningsresurser men även institutionen i Karlstad har årliga externa medel i miljonklassen. Örebro är inte lika lyckligt lottad ännu, sannolikt till följd av att institutionen haft en professur i endast ett år.

Vid de större institutionerna är i regel betydligt fler lärare involverade i ett magisterprogram på C- och D-nivå än vid de mindre, vilket har fördelen att de studerande får möta utpräglade specialister. I gengäld riskerar man att lärarna inte är förtrogna med de studerandes förkunskaper och att olika kursinslag blir dåligt samordnade med varandra, något som kan ha negativa konsekvenser för utbildningens kvalitet. Båda de ovan nämnda utvärderingar som skett vid institutionen i Göteborg framhåller just dessa nackdelar med många medverkande lärare. Gruppen av engelska utvärderare fann vid samtal med programmets lärare att dessa ofta hade bristande insikter om programmets mål och uppläggning och i den interna utvärderingsrapporten redovisas liknande synpunkter från studerandegrupperna. Institutionen har därför sökt skapa fora i vilka de medverkande lärarna gemensamt planerar för att samordna sina insatser och således bilda fungerande lärarlag. Man framhåller dock att företaget är besvärligt, eftersom omsättningen av lärare

från termin till termin av praktiska skäl kan vara stor. Problemet finns naturligtvis på alla nivåer inom högskolans utbildningssystem, och det är viktigt att man uppmärksammar och söker finna vägar för att hantera det.

4.9 Bibliotek, lokaler och utrustning

Samtliga institutioner har välutrustade lokaler och utrymmen för de studerande att samlas och arbeta i, bl.a. datarum. Biblioteken i Karlstad och Örebro har givetvis inte samma standard i fråga om vetenskaplig litteratur och internationella tidskrifter som universitetens och lärarhögskolans bibliotek och forskarna klagar också över detta, men man anser inte att detta medför oöverkomliga svårigheter för studerande på C- och D-nivå. Datorbaserade söksystem och litteraturbaser finns ju liksom möjligheter till fjärrlån. En upprustning är emellertid behövlig.

4.10 Internationellt utbyte

Samverkan med forskare och institutioner i andra länder kan bedrivas i många olika former. Den egna institutionens forskare och doktorander deltar i regel aktivt i internationella symposier och kongresser, framför allt de tredagars kongresser som Nordisk förening för pedagogisk forskning anordnar, men också i åtminstone någon av de likaledes årliga kongresser som sker i regi av American respektive European Educational Research Association samt Association for Teacher Education in Europe. De etablerade forskarna utnyttjar naturligtvis också flitigt möjligheterna att göra gästspel av varierande längd vid institutioner i andra länder. I dessa avseenden är universitets- och högskoleinstitutionerna tämligen jämspelta. Däremot är de förra till skillnad från de senare attraktiva för gästande internationella forskare och får i regel ett flertal längre eller kortare forskarbesök varje år. Det är emellertid sällsynt att studerande som inte deltar i forskarutbildning får möta gästforskare.

Nordiska och internationella forskningsprojekt finns vid såväl universitetsinstitutionerna som Lärarhögskolan men inte vid de aktuella högskolornas pedagogiska institutioner.

I utbildningsfrågor har alla institutioner etablerat ett visst internationellt samarbete, men på C- och D-nivå i pedagogik förekommer ännu endast undantagsvis utbyte av studenter och lärare (jfr dock de internationella

magisterprogrammen i Lund och Stockholm, som nämnts ovan). Däremot har lärarutbildningarna ett utbrett och intensivt samarbete med lärarutbildningar i andra länder och de pedagogiska institutionernas lärare medverkar som regel då. Framför allt gäller detta lärarutbildningarna i Stockholm och Göteborg.

De internationella erfarenheterna har också möjliggjort vissa jämförelser mellan utbildningar i olika länder. Svensk magisterutbildning tycks stå sig väl när den jämförs med liknande utbildningar i USA. Metodutbildning och teorianknytning förefaller vara djupare i den svenska utbildningen. Vad gäller anglosaxiska utbildningar (Storbritannien, Canada, Nya Zeeland) förefaller en jämförelse resultera i en någorlunda likhet.

4.1 | Magisterutbildningarnas framtidsutsikter

Som antytts tidigare är det rimligt att anta att pedagogisk ledningspersonal och lärare med goda teoretiska kunskaper i pedagogik i framtiden efterfrågas i ökande utsträckning inom det reguljära utbildningsväsendet för att bl.a. leda intern fortbildning, utvecklingsarbete och utvärderingar. Med tanke på den stegrande förändringstakten inom de flesta samhällssektorer kan man också förutse allt större behov av pedagogisk kompetens inom olika organisationer och företag för att handha personalutbildning, organisationsutveckling och utvärdering. Inom överskådlig tid är det dock föga troligt att det vare sig inom skola eller näringsliv tillskapas många tjänster för personer med doktorsexamen för att hantera uppgifter av detta slag. Den skolning i att ställa, analysera och i empiriska undersökningar belysa och lösa problem, som magisterexamen i pedagogik ger, anses säkert i de flesta fall vara tillräcklig.

Det är bedömningar som representanterna för de aktuella institutionerna gör. Därför betraktar de överlag införandet av magisterexamen som en viktig innovation och därför har institutionerna lagt ned mycket arbete och omsorg på utbildningens utformning. För högskolorna innebär naturligtvis rätten att ge magisterutbildning *dessutom* en kvalitetsstämpel och prestige, som kan ge dem större chanser att hävda sig gentemot universiteten vid rekrytering av såväl personal som studerande.

Pedagogik som vetenskaplig disciplin har genomgått omvälvande förändringar under det senaste decenniet. Att det har skett en differentiering i

deldiscipliner har tidigare nämnts, men inte att forskningen numera i hög grad är aktörsinriktad, dvs. intresserar sig för hur praktiker som lärare, utbildningsledare etc. tänker, resonerar och handlar i sitt dagliga arbete från att tidigare främst fokuserat systemfrågor, t.ex. vilka effekter en utbildning har.

Okunnighet om dessa förändringar kan leda till skepsis hos arbetsgivare beträffande den praktiska nyttan av teoretiska kunskaper i pedagogik och att personal med pedagogiska uppgifter varken uppmuntras att vidareutbilda sig i pedagogik eller att de – efter att ha gjort detta – får belöning i form av förändrade arbetsuppgifter förenliga med deras nyvunna teoretiska kompetens. Exempelvis visar Hansens tidigare nämnda undersökning av barnomsorgspersonal, som genomgått påbyggnadsutbildning i pedagogik i Göteborg (se fotnot 6), bl.a. att det kunnande, som de studerande skaffat sig, i många fall inte alls togs tillvara då de återinträdde i tjänst. Ännu är sannolikt många också ovetande om vad magisterexamen innebär. Hur god rekryteringen till magisterutbildningen blir i fortsättningen, beror sannolikt till stor del på vilka insatser de pedagogiska institutionerna – enskilt eller i samverkan – gör för att sprida information om utbildningens uppläggning och innehåll och hur övertygande man kan argumentera.

Om rekryteringen ökar de närmaste åren, kan antalet olika yrkesrelaterade magisterprogram också tänkas öka – en sådan tendens är för övrigt redan skönjbar vid Lärarhögskolan – och inte endast vid de största institutionerna, men från olika synpunkter, bl.a. ekonomiska, kan det vara fördelaktigt att satsa på ett mindre antal bredare program och eventuellt ge enskilda studerande vissa valmöjligheter inom dessa, enligt den modell som nu följs i Örebro. Institutionerna borde överväga detta. Lärarutbildningsreformen, som nu håller på att genomföras, kan också tänkas göra revideringar av programmen nödvändiga.

Bland dem som f.n. rekryteras till magisterutbildningen är majoriteten medelålders, men det är troligt att en förskjutning mot yngre åldrar relativt snart kommer att ske. Efter några års yrkesverksamhet kommer med all sannolikhet de lärarkullar, som nu håller på att utexamineras och som fått sina möjligheter till vidareutbildning väsentligt förbättrade, att vara intresserade av påbyggnader i form av magister- och eventuellt doktorsexamen. För dem är vägen dit betydligt kortare än för tidigare generationer av lärare samtidigt som den allt snabbare förnyelsen av skolan ställer större krav på dem att utveckla sitt kunnande.

5 Företagsekonomi

Professor emeritus Lars Persson

Professor Lars Söderström

5.1 Sammanfattning

På Högskoleverkets uppdrag har vi gjort en utvärdering av magisterutbildningen i företagsekonomi vid fem högskolor i Sverige. Antalet magisterstuderande vid dessa högskolor varierar från omkring 30 till nära 300. Resultatet av vårt arbete kan sammanfattas sålunda:

- Det finns stora skillnader mellan högskolorna vad gäller förutsättningarna att genomföra en magisterutbildning. Vid de minsta högskolorna finns bara enstaka lärare med doktorsexamen och biblioteksresurserna är mycket begränsade.
- Det finns också skillnader i institutionernas ambitioner att erbjuda en magisterutbildning i enlighet med det uttalade syftet med magisterexamen, dvs. en kvalificerad utbildning motsvarande *Master of Science*. Den mest påfallande skillnaden i detta avseende finns mellan institutionerna i Lund och Uppsala.
- Ett generellt problem är att studier upp till 80 poäng i företagsekonomi tenderar att bli ett huvudalternativ för alla som gör företagsekonomi till huvudämne i sina akademiska studier, oberoende av om de har intresse och fallenhet för studier på en mer avancerad nivå. En mycket liten andel av de studerande ser magisterutbildningen som ett steg på väg mot en forskarutbildning.
- En del av de kurser som idag finns på D-nivån innebär inte någon klar fördjupning av kunskaperna i förhållande till tidigare studier i ämnet. Detta är särskilt påtagligt vid ett par av de mindre högskolorna. Några av de uppsatser, som institutionerna sänt in och som vi granskat, motsvarar knappast vad vi uppfattar som rimliga krav på en magisteruppsats.

- En utväg för att värna magisterexamens kvaliteten kan vara att studerande med företagsekonomi som huvudämne erbjuds differentierade utbildningar upp till 160 poäng med skilda examensbenämningar.

5.2 Inledning

Den utvärdering av magisterutbildningen i företagsekonomi som här ska redovisas ingår som ett led i en studie omfattande flera ämnen. Parallellt med denna utvärdering sker en uppföljning av tidigare beslut om att medge ett antal högskolor rätt att utfärda magisterexamina.

De magisterutbildningar i företagsekonomi som har valts ut för utvärderingen är de vid

- Lunds universitet
- Uppsala universitet
- Högskolan i Halmstad
- Högskolan i Örebro
- Mitthögskolan i Sundsvall och Östersund.

Syftet är inte att utvärdera dessa utbildningar var för sig. En helhetsbild av magisterutbildningarna i företagsekonomi i landet är vad som eftersträvas, men också i viss mån en jämförelse mellan utbildningarna vid olika stora högskoleenheter.

Efter att vi har tagit del av det inskickade materialet och besökt de ingående institutionerna kan vi konstatera att det finns stora skillnader mellan högskolorna vad gäller förutsättningarna att genomföra en magisterutbildning. Det handlar inte bara om olikheter i resurser. Det finns också stora skillnader i institutionernas ambitioner att erbjuda en magisterutbildning i enlighet med det uttalade syftet med magisterexamen.

5.3 Företagsekonomi som ämne i högskolan

Utvärderingen av magisterutbildningar med inriktning mot företagsekonomi bör ses mot följande bakgrund.

Akademisk utbildning i företagsekonomi utanför handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg startade för ca 40 år sedan. Vid universiteten växte studerandeantalet snabbt redan under 1960-talet. Så småningom spreds

grundutbildningen i ämnet också till små och medelstora högskolor runt om i landet. Antalet registrerade studenter totalt sett i landet i företagsekonomi var 1995/96 ca 37 000. Till detta kommer studier i med företagsekonomi närbesläktade ämnen med andra benämningar som t.ex. industriell organisation vid tekniska högskolor. Ämnet är därmed det största enskilda studieämnet i högskolan och har så varit under ganska lång tid.

En mycket stor del av de studerande läste redan på 1970-talet företagsekonomi upp till och med 60 poäng (C- nivå, tre betyg). I den ekonomlinje som infördes under 80-talet ingick i basblockets 80 poäng bl.a. 20–30 poäng företagsekonomi och fördjupningarna om 40 poäng ägnades ofta helt åt studier i företagsekonomi. Redan då omfattade alltså studierna i företagsekonomi inom ekonomlinjen ofta mer än 60 poäng. En bidragande faktor är säkerligen att ämnet företagsekonomi i sig består av flera sinsemellan relativt oberoende delar, såsom marknadsföring, personaladministration och redovisning. Det erfordras tämligen många poäng bara för att ge en översiktlig täckning av alla dessa delar av ämnet.

När ekonomlinjen utvidgades med en termin till att omfatta 140 poäng kom studierna i företagsekonomi inom linjen ofta att omfatta omkring 2 års heltidsstudier, dvs. 80 poäng. Detta blev ett huvudalternativ för studerande med inriktning på studier i företagsekonomi. I det avseendet var situationen inom företagsekonomiämnet annorlunda än i flertalet andra ämnen, där studier utöver 60 poäng förekom i långt mindre utsträckning.

Införandet av magisterexamen (160 poäng, varav minst 80 poäng i huvudämnet) innebär vid första påseende inte några stora förändringar för studierna i företagsekonomi. Kravet på två års studier i huvudämnet uppfylldes av många studenter redan innan magisterexamen infördes. Vad som tillkom var dels att de självständiga arbetena på C- och D-nivån tillsammans skulle omfatta 20 poäng mot de 10 poäng som tidigare varit det normala, dels att studierna på D- nivån skulle medföra en påtaglig fördjupning i förhållande till studierna på lägre nivåer.

Utbildningen inom ekonomlinjen var primärt inriktad på att förbereda för arbetsuppgifter utanför högskolan och forskningen. Krav på att studier på D-nivå i företagsekonomi ska ges en annan inriktning än den mot arbetsuppgifter utanför högskolan och forskningen har knappast framförts. Endast ett fåtal av de studerande som vi intervjuat ser det som ett alternativ att

fortsätta med forskning och arbete inom högskolan. För det stora flertalet studerande på D-nivå framstår det som ett huvudmål att öka den egna konkurrenskraften på arbetsmarknaden utanför högskolan. En 4-årig ”magisterexamen” blir för dem den naturliga slutpunkten på studierna i högskolan i stället för som tidigare en 3,5-årig ekonomexamen.

5.4 Master of science och MBA

Som en central del i studierna för magisterexamen ska ingå studier på nivån 61–80 poäng i examens huvudämne. I samband med prövningen av rätten att utfärda magisterexamen har tydligt markerats att dessa studier på D-nivån ska innebära en klar fördjupning och inte bara en breddning. Det krav på nära samband mellan forskning och utbildning som enligt högskolelagen ska gälla för all utbildning inom högskolan bör vara särskilt framträdande i magisterutbildningen.

Detta betyder att studier omfattande 160 poäng, varav 80 poäng i huvudämnet, inte automatiskt ger rätt till magisterexamen. Personer kan studera på D-nivån utan att för den skull vara studerande för magisterexamen. Utmärkande för magisterstudierna är just fördjupningen inom ämnet. För att understryka detta kan det vara lämpligt att betrakta magisterexamen, liksom dess internationella förebild *Master of Science*, som en del av forskarutbildningen. Ett kriterium på att ett lärosätes D-kurser håller erforderlig kvalitet – vad gäller kravet på fördjupning – skulle kunna vara att de kan tillgodoräknas i den reguljära forskarutbildningen vid ett universitet, om än efter viss komplettering.

Med ett dylikt kriterium skulle den svenska magisterexamen få samma karaktär som denna examen har i bl.a. våra nordiska grannländer. Den magisterutbildning som finns där innebär en påtaglig fördjupning ovanpå en kvalificerad grundexamen. Motsvarande gäller i andra länder.⁸

⁸ Vissa jämförelser med andra länder har vi försökt få fram i våra samtal med lärare och elever vid de olika högskoleenheter som har erfarenheter från det omfattande studentutbyte som finns. En genomgående uppfattning tycks vara att svenska studenter som kommer till utländska lärosäten uppfattar sig ha en god grund att stå på och de uppfattas också ofta vara bland de bästa studenterna vid dessa högskolor. Eftersom utbytet vanligen sker på lägre nivåer, bedömer vi att dessa iakttagelser har begränsad relevans för den aktuella utvärderingen av magisterutbildningarna i Sverige.

Det förekommer att den svenska magisterexamen i företagsekonomi jämsställs med utbildningar som leder till en *Master of och Business Administration* (MBA). Sådana utbildningar når emellertid ofta inte alls upp till den nivå som den svenska magisterutbildningen är avsedd att ha i vetenskapligt hänseende. De har som regel en mer tydligt praktisk inriktning. Många MBA- utbildningar vänder sig dessutom till studerande med relativt begränsade förkunskaper i företagsekonomi. Detta hindrar dock inte att sådana utbildningar kan utgöra en mycket god inkörsport till arbetsuppgifter inom näringslivet.

Även i Sverige har det sedan ett antal år förekommit avgiftsfinansierade MBA- utbildningar inriktade på att ge personer med praktisk erfarenhet och varierande förkunskaper i företagsekonomi en i huvudsak praktiskt inriktad vidareutbildning. Sådana utbildningar kommer förmodligen att finnas kvar och utvecklas vidare parallellt med magisterutbildning av den typ som denna utvärdering avser. För att understryka utbildningarnas olika karaktär bör den svenska magisterexamen – i den mån som det rör sig om studier med vederbörlig fördjupning – inte översättas med *Master of Business Administration* (MBA) utan, som vi redan nämnt, med *Master of Science*.

I frågan om examensbenämningen vill vi i detta sammanhang peka på möjligheten att använda beteckningen *ekonomexamen* även när det rör sig om studier omfattande 160 poäng, varav minst 80 poäng i företagsekonomi, förutsatt att studierna i företagsekonomi saknar den påtagliga fördjupning som bör utmärka magisterexamen. En dylik kvalificerad ("högre") ekonomexamen har naturligtvis ett betydande marknadsvärde även om den inte kallas magisterexamen.

5.5 Kriterier

Med tanke på intentionen bakom inrättandet av magisterexamen är huvudfrågan i vår utvärdering i vad mån magisterutbildningarna faktiskt innebär en påtaglig fördjupning i förhållande till studierna på lägre nivåer och inte bara en breddning.

Det skulle kunna ligga nära till hands för de företagsekonomiska institutionerna att låta alla studerande som tagit minst 80 poäng i företagsekonomi, varav minst 20 poäng i form av självständiga arbeten på C/D-nivå, få ta ut en magisterexamen. Men i så fall är det tveksamt om man uppfyller kraven

på att en magisterutbildning ska innebära en fördjupning i förhållande till utbildningen för kandidatexamen. I utvärderingen är det därför viktigt att granska i vad mån det bland de företagsekonomiska kurserna i en magisterexamen ingår minst 10 poäng som innebär en fördjupning i förhållande till ordinära C-kurser samt i vad mån de självständiga arbeten som krävs för magisterexamen håller en tillräckligt hög standard.

Kraven på fördjupning innebär inte i sig att man i utbildningen måste närma sig forskningsfronten inom någon del av ämnet. Det blir dock naturligt att i utvärderingen söka efter inslag i D-kurserna som ger de studerande åtminstone viss förtrogenhet med ämnets teoretiska och vetenskapliga utveckling och med hur man arbetar med olika frågeställningar inom den aktuella forskningen.⁹

Frågan om vilka krav som ska ställas på studenternas självständiga arbeten är komplicerad. En elit av de studerande i ett ämne som fått goda ämnesmässiga kunskaper och nått ett visst mått av mognad i sitt vetenskapliga tänkande kan säkert inom ramen för en termins studier skriva en D- uppsats av god kvalitet. Andra med något sämre förutsättningar i utgångsläget kan förmodligen med hjälp av god handledning nå motsvarande nivå. Inom företagsekonomi, där man måste räkna med att en majoritet av de studerande vill nå fram till 80-poängsnivån, kan man emellertid känna sig tvingad att anpassa kraven på D-uppsatserna så att alla, som med utgångspunkt från sina studentbetyg och liknande meriter antas till ett fyraårigt ekonomiprogram, mot slutet av fyraårs-perioden också ska klara av att möta dessa krav. Möjligheterna att ställa höga krav kan te sig annorlunda inom ett ämne där många selekteras bort på vägen än där utgångspunkten är att praktiskt taget alla studerande ska finnas med fram till en slutexamen. Här finns uppenbarligen ett dilemma för den företagsekonomiska magisterutbildningen.

Ytterligare en fråga av betydelse för en utvärdering av olika magisterutbildningar ska helt kort beröras. Utvärderingen inte bara i företagsekonomi utan också i andra ämnen har koncentrerats på utbildningen på D-nivån inom examens huvudämne. När det gäller en utvärdering av examina avsedda att förbereda för arbetsuppgifter utanför högskolan förefaller det

⁹ Att eftersträva att ge utbildningen ett sådant innehåll står knappast i konflikt mot en strävan att förbereda de studerande för kvalificerade arbetsuppgifter utanför högskolan.

emellertid också vara av betydelse för examens värde hur kunskaper inom olika ämnesområden kombineras med varandra. En stor del av de studerande inom företagsekonomi antas numera till program med mer eller mindre givna ämneskombinationer och som avser att leda fram till en examen efter fyra års studier. Vi har inte här gett oss in i en granskning av olika sådana program. Vid några högskoleenheter som får studenter till D-nivån från olika program har man emellertid pekat på att det finns tydliga skillnader mellan studerande från olika program med avseende på hur de klarar av studierna. Detta talar för att en granskning av hela program vore på sin plats.

Flertalet program kommer först under 1997 fram till de avslutande D-studierna. Från flera håll har därför synpunkten framförts att det egentligen är för tidigt att göra en utvärdering av olika magisterutbildningar. Man befinner sig nu i ett övergångsstadium där läget ännu inte stabiliserat sig. Mot det kan anföras att just det förhållandet att magisterutbildningarna är under utveckling motiverar om inte en regelrätt utvärdering så dock en studie som kan ge underlag för en diskussion om den fortsatta utvecklingen.

5.6 Antalet magisterstudenter

Omfattningen av studerande på D-nivån i företagsekonomi vid de undersökta lärosätena varierade 1996 från ett trettiotal vid några högskoleenheter till närmare 300 i Lund.

Antalet D-studerande kan väntas öka. Studenter som antagits till studieprogram med ekonomisk inriktning omfattande 160 poäng börjar först nu (1997) komma upp till D-nivå. Hittillsvarande D-nivåstudenter har valt att komplettera en redan tidigare färdig examen med en ”magisterutbildning”. För den som antagits till ett studieprogram om 160 poäng framstår det som ett studieavbrott om studierna avslutas utan en ”magisterexamen”.

Mot den här bakgrunden är rekryteringen av studenter till magisterprogrammen inte något stort problem för flertalet företagsekonomiska institutioner. Ett problem är dock att medelstillsdelningen till institutionerna är lika stor för studerande på alla nivåer, samtidigt som kostnaderna på D-nivån är väsentligt högre än kostnaderna för kurser på andra nivåer. Det är framför allt handledningen av D-uppsatser som är kostsam. Om principerna för medelstillsdelningen inte ändras, kommer universiteten

knappast att eftersträva ett nettotillskott av magisterstudenter från andra högskoleenheter. Detta hämmar rörligheten och begränsar valmöjligheterna i det svenska högskolesystemet som helhet.

Antalet sökande i förhållande till antalet platser i olika magisterprogram varierar. Även när antalet sökande starkt överstiger antalet platser är vanligen institutionernas möjligheter att välja ut de studenter som bedöms ha bäst förutsättningar för magisterstudier begränsade. I Lund har man dock till en särskilt eftersökt magisterkurs, i vilken deltagarantalet måste begränsas, kunnat utgå från antalet VG i tidigare studier i urvalet, men detta förfarande förefaller att vara ett undantag.

Behörighetskraven för att få genomgå de D-kurser i företagsekonomi som ingår i magisterutbildningarna är i princip att man redan har 60 poäng i företagsekonomi. Vanligt är dock att någon poäng från C-nivån återstår att klara av när man börjar på D-nivån t.ex. på grund av att C-uppsatsen ännu inte slutförts eller slutgiltigt godkänts. Kraven för att få delta i D-uppsatsseminarier ställs ibland högre än för att delta i magisterkurser i övrigt. När C- och D-uppsatserna är sammanslagna till en 20-poängsuppsats blir situationen uppenbarligen annorlunda. Som framgår nedan har man i Uppsala lämnat studenterna möjlighet att välja vilka som helst av institutionens C-kurser som kurser på D-nivån.

Studerande för magisterexamen ska i princip ha klarat av en kandidatexamen. Det framgår av ovanstående att detta krav inte alltid är uppfyllt. Dessutom har det nämnts att studerande som inte först fullföljt sina studier till kandidatexamen också i andra ämnen ibland får större problem med D-uppsatsen än de som skriver uppsatsen i slutet av sina studier och nått ett bredare akademiskt kunnande och en större mognad. Detta talar för vikten av att behörighetskraven för magisterstudier upprätthålls.

Förekomsten av avhopp från magisterstudierna och genomströmningshastigheten varierar en hel del. På några håll har man pekat på att studenter tagit D-kurser under tiden som de sökt arbete och kanske inte på allvar siktat mot att genomföra magisterstudier. Vid vissa lärosäten har man satsat hårt på att få studenterna att fullfölja både kurser och uppsatsarbete inom ramen för en termin (eller obetydligt mer) och också lyckats nå dithän i relativt stor utsträckning. På andra håll har man inte alls i samma utsträckning pressat D-nivåstudenterna att välja uppsatsämne tidigt och snabbt slutföra uppsatsen.

Detta visar sig också i genomströmningssiffrorna. Vid några institutioner har bara knappt en tredjedel av de studerande tagit ut en magisterexamen efter ett par terminer, medan den i andra fall ligger uppe på över två tredjedelar.

För studenter som antagits till ett fyraårigt studieprogram framstår valet att fullfölja med en ”magisterexamen” som självklart. Bland de studenter som efter studier på ekonomlinjen eller på fristående kurser väljer att komplettera med D-nivån finns också många som sett det som viktigt att få en ”magisterexamen” för att de ska bli konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden. Några få av de studenter som intervjuats har under D-nivåstudierna blivit intresserade av gå in i en akademisk karriär och fortsätta i forskarutbildning, men dessa studenter är i klar minoritet.

5.7 Lärarkompetens och resurser i övrigt

Att tillgången på välkvalificerade lärare totalt sett varierar mellan stora och små högskoleenheter är uppenbart. Å ena sidan finns det i Halmstad och Östersund bara enstaka lärare med minst doktorsexamen som har uppgifter inom magisterprogrammen. I viss mån lånar man in kompetens från annat håll. Inte heller i Örebro, där sex lärare uppges ha minst doktorsexamen, anser man sig kunna klara alla delar av sitt magisterprogram utan att låna in kompetens från annat håll. I såväl Uppsala som Lund finns å andra sidan ett betydande antal professorer, docenter och doktorer som i större eller mindre utsträckning gör insatser inom magisterprogrammen.

Vad skillnaderna i tillgång till kompetenta lärarkrafter betyder för i vilken utsträckning magisterutbildningen sköts av välmeriterade lärare är inte lika uppenbart. Med den omfattning magisterutbildningarna i företagsekonomi har och kan väntas få om utvecklingen fortsätter som hittills kan universitetens fåtaliga professorer inte heller på denna nivå spela någon central roll som lärare. Av de många kurser som de studerande kan välja som magisterkurser är det bara några få som till övervägande del förefaller att ledas av professorer. Professorer kan dock ingå bland de lärare som i större eller mindre utsträckning undervisar på sådana kurser – och detta förekommer också vid mindre högskolor.

Kurser som leds av lärare med docentkompetens är något vanligare och förekommer både vid universiteten och de mindre högskolorna. För några kurser som redovisats i det material vi fått har ansvariga lärare inte formell

lektorskompetens. Ofta är det dock då fråga om lärare som aktivt deltar i forskarutbildning. Återstår ett antal kurser där de ansvariga lärarna har en doktorsexamen men inte docentkompetens.

En del av svårigheterna med att upprätthålla hög formell kompetens hos lärarna sammanhänger med att forskarutbildningen i ämnet företagsekonomi inte växt i takt med expansionen av den akademiska grundutbildningen. Totalt sett kommer tillgången på doktorer att vara mindre än högskolornas efterfrågan under lång tid framåt, vilket är ett problem framförallt för de mindre högskolorna. En mer omfattande forskarutbildning och forskning kräver i sin tur fler professorstjänster och kompetenta innehavare till dessa tjänster.

Lärarnas förmåga att svara för en bra och vetenskapligt aktuell utbildning på hög nivå är inte enbart beroende av deras formella kompetens. Aktiva doktorander, som kommit långt i sin utbildning och som löpande deltar i aktiviteter inom en väl fungerande forskarutbildning, kan mycket väl tänkas ha bättre kontakt med den metod- och ämnesmässiga forskningsfronten än formellt kompetenta lärare som under lång tid bara i begränsad utsträckning deltagit i forskning.

I vilken utsträckning lärarna vid olika högskolor får möjlighet att forska är delvis en fråga om vilken nedsättning för forskning som institutionernas ekonomi ger utrymme för. I det avseendet har knappast universiteten någon fördel. Utrymmet för forskning inom tjänsten förefaller vara större inom andra högskoleenheter. I Lund har man ambitionen att försöka ge alla lektorer möjlighet till 25 procent nedsättning för forskning, men de ekonomiska möjligheterna att nå upp till detta mål är otillräckliga i dagsläget.

Externt finansierad forskning förekommer vid alla de studerade högskoleenheterna. Inte minst Mitthögskolan tillförs i förhållande till sin storlek mycket betydande belopp för forskning inom företagsekonomi och närbesläktade ämnesområden. En hel del av medlen tillförs dock andra delar av högskolan än den som svarar för magisterutbildningarna i företagsekonomi.

Samtliga de institutioner som valts ut för studium deltar också i någon mån i ett internationellt samarbete. Studentutbytet förefaller ofta vara mer utbyggt än forskningssamarbetet.

När det gäller resurser i övrigt är det främst tillgången på välutrustade bibliotek som skiljer sig åt mellan högskolorna på ett för magisterutbildningen betydelsefullt sätt.

Utöver Lund och Uppsala är det endast Örebro som kan uppfattas erbjuda magisterstudenterna tillfredsställande biblioteksservice. Genom datoriserade sökmöjligheter och möjligheter till fjärrlån kan man kompensera en del av de brister som följer av begränsade bok- och tidskriftsbestånd, men konsekvenserna för studenternas sätt att bedriva sina studier och arbeta med sina uppsatser kan ändå bli betydande.

5.8 Magisterutbildningens uppläggning

Magisterutbildningarnas uppläggning varierar en hel del mellan olika lärosäten. Här ser vi i första hand på de 20 poäng i företagsekonomi som ska utgöra ett centralt inslag i en magisterexamen med företagsekonomisk inriktning.

Vid Lunds universitet har den företagsekonomiska institutionen satsat seriöst på att utveckla fem olika magisterutbildningar. De är alla avsedda att utgöra klara fördjupningar i förhållande till tidigare studier på kandidatnivån. Dessa fem olika varianter av magisterutbildningar är:

- Ekonomisk analys
- Finansiering
- Marknadsföring
- Organisation
- Redovisning

Kurserna förefaller att hålla en god kvalitet med ett rimligt mått av forskningsanknytning. Ansvariga för respektive kurser har minst doktorsexamen. Professorer och docenter medverkar i betydande utsträckning. I en av inriktningarna ligger tonvikten på kvalitativa forskningsmetoder, men detta hindrar inte att också denna utbildning innebär en fördjupning inom en viktig del av företagsekonomiämnet.

Utöver de nämnda inriktningarna ges i Lund en magisterutbildning omfattande 20 poäng i Management. Den är mycket eftersökt av studenterna, men man tar bara emot några tiotal studenter per läsår. Denna kurs har en annorlunda karaktär. Inom den kursen arbetar studenterna i små grupper

med att försöka lösa problem i specifika företag under lärares ledning. Det självständiga arbete som ska ingå i magisterutbildningen har i det fallet inte formen av en traditionell uppsats utan olika former för dokumentation av det arbete som genomförts i respektive företag. En del av detta material behandlas som konfidentiellt och förbehållet vederbörande företag.

Det kan möjligen ifrågasättas om en kurs och självständiga arbeten av den här karaktären fullt ut motsvarar intentionerna bakom magisterexamen. Den information vi fått från lärare och elever tyder dock på att det är en kurs med hög kvalitet. Det stora intresset för kursen från studenterna sida verkar inte bottsna i att den är ett lättvindigt sätt att nå fram till en examen, utan ett alternativ som de uppfattar som intressant och lärorikt. Några studenter från kursen som vi talat med uppfattar sig ha fått ett djupare perspektiv på och bättre förståelse av mycket av det de läst i tidigare kurser. Det mesta tyder därför på att även denna kurs är ett fullgott alternativ för en magisterutbildning.

De företagsekonomiska utbildningarna i Uppsala framstår som en kontrast till de i Lund. Man har hittills inte inrättat några specifika magisterutbildningar. Studenter som vill ta ut en magisterexamen kan välja i stort sett vilken som helst bland institutionens stora utbud av C/D-kurser (totalt ett 20-tal). Några av dessa är att betrakta som fördjupningar av tidigare kurser på samma nivå. Någon garanti för att kurserna i magisterstudierna innebär en fördjupning utöver kandidatnivån finns dock inte. Kvalifikationerna hos de lärare som leder dessa kurser varierar. Institutionens professorer deltar som lärare endast i några få C/D-kurser men ansvariga lärare är som regel forskarutbildade och är själva aktiva forskare. Forskningen inom institutionen i Uppsala har varit framgångsrik och har under en period gjort sig internationellt sett mer känd än den företagsekonomiska forskningen vid flertalet andra företagsekonomiska institutioner i landet.

Av övriga undersökta högskolor har den största, Örebro, en ambition att erbjuda magisterutbildningar inom hela ämnets bredd. De olika alternativen är alla avsedda att utgöra fördjupningar i förhållande till tidigare C-kurser. I någon av dem är trots detta kurslitteraturen sådan att man kan ifrågasätta om den ger studenterna möjlighet att närma sig forskningsfronten på något betydelsefullt sätt. I övrigt kan kurserna uppfattas ligga på en tillfredsställande nivå.

Övriga högskolor har i någon mån försökt koncentrera sina magisterkurser till områden som man uppfattar sig ha tillfredsställande kompetens inom. Detta har skett med varierande framgång.

Inom Mitthögskolan i Östersund använder man hälften av kursutrymmet till en vetenskapsteoretiskt orienterad metodkurs som är *gemensam* för företagsekonomi och tre andra ämnen ingående i samma institution: psykologi, sociologi och statsvetenskap. Det är ofrånkomligt att en kurs av detta slag, hur ambitiöst den än är upplagd, inte medför den ämnesmässiga fördjupning som är avsikten med magisterexamen.

Vid Mitthögskolan i Sundsvall används ett annat, ej heller invändningsfritt, tillvägagångssätt. Där kretsar nästan hela utbildningen (på D- nivån) kring arbetet med uppsatsen. Studierna inleds med en fempoängskurs som ägnas åt diskussioner kring de problemområden inom vilka studenterna avser att skriva sina uppsatser. Dessutom får studenterna poäng för att i en kortare artikel sammanfatta sitt uppsatsarbete och ibland också dra slutsatser utöver de som förts fram i det egentliga uppsatsarbetet. Att fokusera de enskilda studenternas studier till ett relativt snävt område och hjälpa dem att vidga perspektivet på det problem som de skriver uppsats om är i och för sig en god idé. Risker är dock att studenterna går miste om de fördjupningsmöjligheter som bör ligga i D- kursens kursdel, och inte får ut mer av studierna än vad ett kvalificerat tiopoängs uppsatsarbete ändå borde ge.

I Halmstad har man haft dels ett magisterprogram om 20 poäng med inriktning på mindre företags finansieringsproblem, dels ett europaekonomiprogram om sammanlagt 160 poäng som avslutas med en magisterexamen. Det pågår ansträngningar att integrera de bägge programmens D-nivåer. Ett problem med detta är att de bägge programmen företer stora olikheter t.o.m. C-nivån och man i den integrerade delen måste räkna med att studenterna har väsentligt olika förkunskaper. En del av tiden måste ägnas åt att informera studenterna från det ena programmet vad som lärts in på det andra programmet. Härigenom får D-studierna ett påtagligt inslag av breddning snarare än fördjupning.

Som nämnts inledningsvis läste många studerande mer än 60 poäng i företagsekonomi redan innan magisterexamen infördes. Nu har många studenter mer än 80 poäng företagsekonomi inom ramen för sin magisterexamen. Vanligen innebär detta att de breddar sina kunskaper i ämnet på

antingen B- eller C-nivån. Endast i Uppsala försöker man förhindra en utvidgning av studierna utöver 80 poäng i företagsekonomi, eftersom man där inte anser sig kunna ge utrymme för så omfattande studier inom de ekonomiska ramar man har.

Magisterutbildningen har hittills i stor utsträckning skett som fristående kurs, vilket gjort att de 80 poängen i företagsekonomi mycket fritt har kunnat kombineras med poäng från andra ämnen upp till de 160 poäng som magisterexamen kräver. Magisterkurserna i företagsekonomi kommer under de närmaste åren att i växande utsträckning domineras av studerande som antagits till ett utbildningsprogram omfattande 160 poäng. Även om detta begränsar valmöjligheterna jämfört med dagens studier i form av fristående kurser, kommer det också i framtiden att finnas goda möjligheter att ge de företagsekonomiska studierna en förhållandevis bred karaktär.

Ett omfattande internationellt studentutbyte förekommer inom ämnet. Svenska studenter reser ut och studerar vid utländska universitet och får möjlighet att tillgodoräkna sig poäng från dessa studier i sina svenska examina, samtidigt som utländska studenter deltar i utbildningen här i Sverige. Ett uppenbart problem är att bedöma om de kunskaper och erfarenheter studenterna får genom dessa studier utomlands kan jämföras med vad motsvarande studier i Sverige ger. Av särskild betydelse i detta sammanhang är om man tillåter att magisterkurser på D-nivån ersätts med kurser utomlands. Detta tycks dock inte förekomma i nämnvärd utsträckning.

5.9 De självständiga arbetena

Vid samtliga undersökta institutioner ingår en tiopoängs D- uppsats som en viktig del av magisterutbildningen. Förutsättningen för denna uppsats är att studenterna tidigare på C-nivån i ämnet också skrivit en tiopoängsuppsats.

En av de undersökta högskolorna har istället för kombinationen D-kurs 10 poäng och D-uppsats 10 poäng lagt in en enda 20-poängsuppsats. Den uppläggningsen är man nu på väg att överge för att i stället enbart ha tiopoängsuppsatser både på C-nivån och på D-nivån. I Uppsala har man å andra sidan planer på att föra samman C- och D-uppsatserna till en uppsats på 20 poäng. En avsikt med detta är att man på så sätt räknar med att kunna reducera de höga kostnaderna för uppsatshandledning.

Uppsatserna skrivs ibland av en ensam författare, men vanligast är att två och ibland tre författare skriver en uppsats tillsammans. Att två studenter tillsammans skriver en magisteruppsats uppfattas allmänt som värdefullt både bland lärare och studenter. Att det kan vara svårt för handledare och bedömare att urskilja den enskilda individens prestationer har inte uppfattats som något stort problem. En av många studenter framförd uppfattning är att de efter flera års parallella studier känner varandra ganska väl och undviker att skriva tillsammans med någon, som inte kan förväntas bidra till slutprodukten på ett någorlunda jämbördigt sätt.

För varje uppsats anges vanligen en ansvarig handledare. Handledarna är vanligen också examinatorer men vid några högskolor utses någon annan lärare till examinator. Handledare och examinatorer har vanligen genomgått forskarutbildning eller bedömts ha motsvarande kompetens. Undantag finns dock. I vilken utsträckning uppsatsförfattarna haft möjlighet att få råd och synpunkter på uppsatsarbetet från andra lärare än handledaren har inte klart framgått. Ett samarbete mellan flera lärare kring uppsatsarbetena borde kunna vara av värde både för handledningens kvalitet och för kompetensutvecklingen inom lärarkåren.

I valet av ämnen kan man spåra visst inflytande från handledarnas intresseområden och kompetens, men vi har inte uppfattat någon av de uppsatser vi gått igenom som direkt knuten till något forskningsprojekt som handledaren samtidigt arbetat med. Snarare är det så att knytningen till forskningsprojekt ibland är bättre för C-uppsatser. Sådana uppsatser kan lättare ingå som led i en materialinsamling i ett forskningsprojekt. Det vanligaste när det gäller magisteruppsatserna förefaller vara att studenterna själva letar upp ett problemområde inom vilket de sedan formulerar ett uppsatsämne i samarbete med en handledare.

Uppsatserna varierar till sin karaktär. Vanligt är att någon form av empirisk materialinsamling ingår men det förekommer också uppsatser som är utpräglat teoretiska. Den begränsade tid som står till författarnas disposition ger vanligen inte utrymme för mer omfattande primärmaterialinsamlingar. En inriktning mot begränsade fallstudier är mot den bakgrunden naturlig.

Flertalet uppsatser är inriktade på att belysa något konkret problem i företag eller andra organisationer. Ibland finns en tydlig ambition att därutöver ge bidrag med ett mer generellt värde t.ex. i form av en vidareutveckling av

modeller eller teorier från litteraturen eller genom att ta fram ett empiriskt material som är av betydelse i ett vidare sammanhang.

En del uppsatsförfattare har lagt ner betydande arbete på att söka litteratur inom sitt område och har på så sätt närmat sig forskningsfronten. Andra har nöjt sig med att redovisa sin förtrogenhet med litteratur som mer har lärobokskaraktär. När det problemområde som behandlas är perifert i förhållande till vad som behandlats i utbildningens kurser i övrigt kan även sådana redogörelser innebära ett för individen betydelsefullt kunskapsinhämtande och representera visst bidrag till kunskaperna i ämnet.

Metoddiskussionerna varierar också till sin karaktär och omfattning, något som inte alltid är utslag av vad det aktuella ämnet och uppsatsens karaktär i övrigt kräver. Genomgående för uppsatserna är att de textmässigt är mycket omfattande. I många fall skulle de med fördel kunna kortas ner en hel del.

Bland de arton uppsatser som sänts in och som vi gått igenom finns åtminstone en som på ett någorlunda ambitiöst sätt går genom litteraturen på det aktuella problemområdet, formulerar en modell, belyser den med empiriskt material och drar slutsatser av visst generellt intresse. En annan uppsats (med inriktning mot redovisning) saknar visserligen ingående teoretiska och metodologiska diskussioner men författarna samlar in och redovisar på ett kvalificerat sätt värdefullt empiriskt material av allmänt intresse. En uppsats av ytterligare en annan karaktär har inte heller några ambitioner till teoretisk utveckling men riktar in sig på att tillämpa existerande problemlösningstekniker på ett specifikt komplext produktions-ekonomiskt problem i ett företag. I det fallet har arbetet ställt stora krav på författarnas problemformulerings- och problemlösningförmåga.

Ytterligare några teoretiskt eller empiriskt ambitiösa uppsatser kan uppfattas hålla en fullt tillfredsställande nivå. Det finns emellertid bland de inlämnade uppsatserna också ett antal som inte självklart fyller rimliga krav på en magisteruppsats. I några fall förefaller ambitionsnivån från författarnas och handledarnas sida i både teoretiskt och metodologiskt avseende vara i lägsta laget och anknytningen till annan litteratur är också svag. I andra fall har ambitionsnivån varit högre men resultatet har ändå blivit magert. Författarnas kunnande i utgångsläget och den tid som de kunnat ägna åt uppsatsarbetet har inte riktigt räckt till. Problemställningen kan också ha varit alltför svår i förhållande till handledarnas

kompetens inom det specifika problemområdet. Ytterligare ett problem kan vara att handledaren inte är tillräckligt engagerad.

Dessa bedömningar tyder på att variationsvidden i uppsatsernas kvalitet är betydande. Bedömningar av var gränsen för en godkänd uppsats lämpligen bör sättas kan naturligtvis variera. Om man i en magisteruppsats ska kräva att den åtminstone i något avseende innebär ett lyft utöver vad man normalt förväntar sig av en C-uppsats, måste man dock komma till slutsatsen att flera av de inlämnade uppsatserna knappast motsvarar detta krav.

Det begränsade relativt godtyckliga urval av uppsatser som vi tagit del av ger oss inte underlag för att dra några långgående slutsatser. Ganska tydligt förefaller dock vara att ambitionsnivån när det gäller att ställa höga krav på uppsatsernas kvalitet varierar en hel del. Det finns också indikationer på att det är svårt att både ställa höga krav på kvalitet och på att en stor del av studenterna ska bli färdiga med sina uppsatser utan alltför stora förseningar. Höga uppsatskrav och krav på genomströmning har en tydlig negativ korrelation med varandra. Kanske har olika högskolor prioriterat dessa krav på olika sätt.

Inte oväntat tycker vi oss kunna se exempel på uppsatser som har kunnat bli betydligt bättre med större insatser från engagerade och väl kompetenta handledare. Å andra sidan förekommer både bra och mindre bra uppsatser såväl vid stora som vid små högskolor.

Någon systematisk jämförelse mellan magisteruppsatser i företagsekonomi och motsvarande uppsatser i andra ämnen har inte gjorts. En sådan jämförelse borde dock kunna göras och vara av intresse som led i en utvärdering av magisterutbildningarna i olika ämnen.

5.10 Några slutsatser

Den bild som vår utvärdering leder fram till pekar på att det finns en hel del problem inom den företagsekonomiska magisterutbildningen i Sverige. Till en del kan detta förklaras med att utbildningen är ny och fortfarande under utveckling. Att man valt olika uppläggningar vid olika lärosäten är i sig inte ett problem. Men vi anser att skillnaderna i högskolornas möjligheter/ambitioner att ge fördjupade kunskaper inom det företagsekonomiska ämnesområdet är alltför stora.

I detta avseende står Lunds universitet i en klass för sig. Där finns ett utarbetat magisterprogram med klara fördjupningar inom flera av ämnets delområden. Uppsala universitet har inte gjort något försök att ha särskilda D-kurser med sikte på ämnesmässig fördjupning. Örebro högskola uppnår inom delar av sitt program ett i detta avseende tillfredsställande resultat, medan såväl Mitthögskolan som Högskolan i Halmstad synes ägna alltför mycket tid åt allmänna metodstudier och orienteringar av studenter med heterogen bakgrund.

Vid en bedömning av hur magisterutbildningarna i företagsekonomi kommer att utvecklas finns det anledning ta hänsyn till en rad olika faktorer. En sådan är hur många studerande som kommer att vilja ta en magisterexamen. Ett mycket stort antal studenter inom den svenska högskolan som helhet tar varje år 60 poäng eller mer i företagsekonomi som ett huvudinslag i sin examen. Huvuddelen av dessa kan antas se sina företagsekonomiska studier som ett led i en utbildning för en karriär utanför högskolan och inte som en inledning till fördjupade studier i ämnet och till forskning. De studenter som tar 60 poäng i ämnet kan knappast uppfattas som en utvald grupp som i sina studier på lägre nivå visat stor fallenhet för ämnet och intresse för fördjupade studier. Mycket tyder på att studier under fyra år och minst 80 poäng i företagsekonomi också kan utvecklas till att bli ett huvudalternativ för alla som gör företagsekonomi till huvudämne i sina akademiska studier, oberoende av om de har eller inte har intresse och fallenhet för studier på en nivå som ligger nära forskningsfronten och är anpassad till en framtida forskningskarriär.

I en bred utbildning med ett stort antal föga selekterade studenter förefaller det kunna bli betydligt svårare att hålla en från ämnesteoretisk och forskningsmässig synpunkt hög nivå än i en utbildning med ett begränsat antal studenter utvalda med hänsyn till intresse och fallenhet för forskning. Detta innebär uppenbara problem för magisterutbildningen i företagsekonomi.

En möjlighet är att man anpassar sig till ett önskemål från studenterna att få ta minst 80 poäng i företagsekonomi och utöver en C-uppsats också kräver en D-uppsats samt låter alla som någorlunda väl uppfyller både kvalitativa och kvantitativa krav på studieresultat få ut en magisterexamen. Detta skulle innebära betydande risker för att man inte skulle komma att leva upp till intentionerna att magisterexamen påtagligt ska skilja sig från lägre examina

med avseende på kunskapsdjup och forskningsanknytning. Utan selektivitet i urvalet till magisterstudierna skulle de studerande för magisterexamen i företagsekonomi troligen komma att representera ett genomsnitt av högskolestuderande och inte en för forskning och fördjupade studier väl lämpad grupp.

Den alternativa möjligheten skulle vara att antagningen till magisterutbildningen sker först efter det att studierna på C-nivån avslutats och (poäng motsvarande) grundexamen uppnåtts. Man kan då göra ett urval med utgångspunkt från studieresultat i tidigare kurser och från kvaliteten på C-uppsatsen. Om samtidigt antalet platser i magisterutbildningarna är lågt i förhållande till antalet studenter på lägre nivåer kan detta innebära påtagligt förändrade förutsättningar för att upprätthålla en hög kvalitet i magisterutbildningen. Det skulle samtidigt reducera institutionernas problem med de relativt sett höga kostnaderna för utbildningar på högre nivåer.

En dylik selektivitet vad gäller magisterutbildningen kan enligt vår bedömning mycket väl ske samtidigt som man tillgodoser de studerandes önskemål om en för arbetslivet anpassad utbildning i företagsekonomi utöver vad en grundexamen omfattande 120 eller 140 poäng kan ge. Det är i sak ingenting som hindrar att de studerande ges möjligheten att ha upp till 160 poäng i ekonomexamen och att det tillkommande utrymmet utnyttjas för t.ex. 80 poäng i företagsekonomi. Huruvida de studerande i detta fall ska avkrävas ytterligare en uppsats (motsvarande C-nivån) kan diskuteras. Om en annan form av examensarbete väljs, blir skillnaden mot magisteruppsatsen för de studerande som antas till magisterutbildningen mycket tydlig. Som en lösning på företagsekonomiämnets dilemma, är vi alltså öppna för möjligheten att de studerande erbjuds differentierade utbildningar upp till 160 poäng med skilda examensbeteckningar.

Enskilda studenters möjligheter att skaffa sig en bra magisterutbildning med en inriktning som är väl anpassad till deras intresse kan kräva att de efter en grundexamen vid ett lärosäte kan fortsätta med en magisterutbildning någon annanstans. I dagsläget hämmas en sådan flyttning av resurstilldelningssystemet, eftersom detta inte kompenserar institutionerna för merkostnaden för magisterutbildningen. Inkommande studenter från andra lärosäten uppfattas gärna som en "förlustaffär". Goda möjligheter för studerande vid mindre högskolor att flytta över till något av universiteten för studier på magisternivån skulle bl.a. kräva ändrade resurstilldelningsprinciper.

Magisterutbildning i företagsekonomi har funnits under relativt kort tid och erfarenheterna är begränsade. Men våra iakttagelser tyder på att det redan nu är angeläget att ta ställning till flera för den fortsatta utvecklingen betydelsefulla frågor. I det föregående har vi särskilt framhållit svårigheten att bedriva en kvalitativt högtstående magisterutbildning med de volymer som krävs för att tillgodose behovet av kvalificerade ekonomer i näringsliv och förvaltningar.

6 Statsvetenskap

Docent Gullan Gidlund

Professor Ulf Olsson

6.1 Uppdraget

Föreliggande utvärdering av magisterutbildningar i statsvetenskap baseras på en granskning av ett urval av magisterutbildningar i ämnet, närmare bestämt utbildningarna vid följande fem lärosäten: Högskolan i Karlstad, Mitthögskolan (Östersund och Sundsvall), Stockholms universitet, Uppsala universitet samt Högskolan i Växjö. Det bör inledningsvis framhållas att denna studie inte gör anspråk på att vara någon generell utvärdering av ämnets magisterutbildningar i landet. Men det finns ändå en ambition att kunna utkristallisera vissa mer allmängiltiga frågeställningar och slutsatser utifrån granskningen av de fem ingående utbildningarna. Förhoppningsvis kan denna utvärdering även fungera som en ”erfarenhetsbank” och inspirera till diskussioner och förändringsarbete kring ämnets magisterutbildningar.

Utvärderingen grundas på vissa basuppgifter som insamlats av Högskoleverket: självvärderingar, magisteruppsatser (två – tre från vardera utbildning), kursplaner och diverse annat relevant material som distribuerats av institutionerna. Dessutom har besök genomförts vid samtliga fem institutioner/avdelningar under mars–april 1997 där vi samtalat med företrädesvis institutionsledning (prefekt, studierektor och i förekommande fall även rektor och sektionschef) och lärare/forskare/doktorander som medverkar i magisterutbildningarna. Vid varje besök har vi kunnat träffa och samtala med ett handfullt antal studerande, vilka endera nyligen genomgått den aktuella utbildningen eller för närvarande bedriver studier på D-nivå.

Den nya examensordningen med magisterexamen infördes så sent som 1993 och den aktuella utvärderingen sker således redan 1996–1997. Denna korta tid mellan reform och utvärdering kan vara på både gott och ont. Till det senare hör självfallet att den första egentliga årgången magisterstudenter ännu inte utexaminerats. De som genomgått magisterexamen sedan 1993 har därför lite olika bakgrunder. Framförallt tycks de ha läst fristående

kurser, men här finns även övergångsstudenter från förvaltningslinjen. Efter 1993 har ett antal olika utbildningsprogram införts vid universitet och högskolor, det gäller exempelvis Politices magisterprogram, Samhällsvetarprogram och Europaprogram. Dessa program ger platsgaranti för en D-kurs i ett ämne, men även behörighet för magisterexamen (160 poäng). Denna programutbildning är ännu för ny för att omfattas av den nu aktuella utvärderingen av magisterexamen. Det torde dock bli angeläget i en senare utvärdering att studera effekterna av dessa breda programutbildningar för fördjupningsstudier och magisterutbildningen i statsvetenskap. På utvärderingens plussida hör att en granskning redan nu kan ge tidiga signaler om behov av justeringar eller förändringar vad gäller bestämmelserna om magisterexamen och bidra till en bred diskussion kring magisterutbildningarnas roll, status och innehåll.

6.2 Magisterutbildningens konstruktion och profil

I samband med att magisterexamen infördes 1993 fastslogs att den nya examensordningen innebar magisterexamen efter studier om minst 160 poäng och att det var fråga om *fördjupade studier* i ett ämne upp till 80-poängsnivån. I de bedömningsgrunder som angivits för förutsättningar till magisterexamensrätt återfinns följande: ”Studierna på 61–90 poäng skall innebära en klart identifierbar fördjupning och inte enbart en breddning” (Ds 1992:127).

Efter bara några år med den nya magisterexamen i statsvetenskap visar det sig att ett av de mer framträdande dragen i magisterutbildningen är den variation i fråga om konstruktion och profil som finns mellan lärosätena. Det är framförallt två huvudmodeller som utvecklats:

- I: D-kurs/magisterkurs på 20 poäng i statsvetenskap (Uppsala, Karlstad och Mitthögskolan).
- II: Magisterprogram på 40 poäng efter fil kand-examen (Stockholm och Växjö)

Inom dessa två modeller finns vissa variationer vad gäller graden av fördjupning. Ämneskursen på D-nivå i Uppsala är exempel på en mer traditionell ämnesfördjupning. På andra håll kombineras fördjupning med en något bredare samhällsvetenskaplig ansats. Denna senare profil torde ha genererats

från tidigare utbildningssystem, samarbete inom ramen för större samhällsvetenskapliga institutioner och/eller samhällsvetenskapliga fakulteter, men förstärks sannolikt genom tillkomsten av nya utbildningsprogram som har ämnesöverskridande problemformuleringar och tvärvetenskaplighet som något av ett signum. Vissa magisterutbildningar har mer arbetsmarknads- och yrkesorienterade profiler där flera ämnen samarbetar inom ramen för magisterprogrammen.

I Östersunds kursplan anges exempelvis D-kursens mål vara att ge den studerande möjlighet att fördjupa sig i någon statsvetenskaplig problemställning och ge den studerande en god grogrund för forskarstudier i ämnet ”eller en plattform som bereder vägen för mycket kvalificerat arbete inom den offentliga eller privata sektorn” (Kursplan 1995-12-11). Fördjupningsambitionen och yrkesorienteringen kombineras med inslag av ett bredare samhällsvetenskapligt perspektiv. Det senare är märkbart främst i en för flera ämnen integrerad vetenskapsteoretisk delkurs på 3 poäng och i seminarieverksamheten. I Östersund ingår ämnet statsvetenskap i institutionen Mänskliga resurser, affärsutveckling och miljö. Även i Sundsvall, Karlstad och Växjö ingår statsvetenskap i för flera ämnen gemensamma institutioner. I Stockholm har statsvetenskapliga institutionen sedan 1993/94 fyra ettåriga magisterprogram omfattande 40 poäng som kräver avlagd kandidatexamen:

- 1) Magisterkurs i Statsvetenskap
- 2) Magisterkurs i Offentlig politik och organisation (OPO)
- 3) Magisterkurs i Politik och ekonomi (PE)
- 4) Magisterkurs i Internationella relationer (IR).

Endast en av dessa fyra magisterkurser – den i statsvetenskap – har ämnesfördjupning. De övriga tre är ämnesövergripande kurser med en given profil. Kursen i OPO ges i samarbete med företagsekonomi, kursen i PE ges i samarbete med nationalekonomi och den i IR i samarbete med ekonomisk historia. Hösten 1997 startar en femte magisterkurs i statsvetenskap med Europainriktning (”Europamagister”).¹⁰ Växjö har tagit intryck av Stockholms konstruktion av magisterutbildningen och infört en magisterkurs i Politologi omfattande 40 poäng. I kursplanen betonas ämnesfördjupning

¹⁰ Något intag genom ett fyraårigt pol mag program förekommer således inte. Den ”traditionella” D-kursen i statsvetenskap avskaffades i praktiken när de nya programmen lanserades läsåret 1993/94. Den finns endast kvar som litteraturkurs utan uppsatsdel och används ibland för att slussa vidare enstaka Erasmus-studenter. Den kan dock inte ge behörighet för magisterexamen.

och ett internationellt perspektiv, men utbildningens profil inkluderar dessutom samhällsvetenskaplig bredd. Politologiämnet ingår tillsammans med flera ämnen i en gemensam samhällsvetenskaplig institution.

Vi har anledning att återkomma till frågorna om ämnesfördjupning, generell samhällsvetenskaplig bredd och tillämpning i magisterutbildningen i statsvetenskap. Men det kan redan nu konstateras att fördjupningstanken i viss mån har fått konkurrens av en utvecklingstendens i riktning mot tydligare profilering mot olika tillämpningsområden.

6.3 Förebilder

Den nya magisterutbildningen i statsvetenskap konstruerades självfallet inte ur ett vacuum år 1993 utan formades med impulser och fragment från tidigare utbildningssystem och traditioner. En viktig källa är de tidigare förvaltningsutbildningarna – inte minst från linjesystemets tid. Den förvaltningslinje som startade 1982 innebar bland annat att en mer praktiskt inriktad utbildning integrerades med en mer traditionell akademisk förvaltningsutbildning.¹¹ Förvaltningslinjen byggde i hög grad på en bred samhällsvetenskaplig inriktning av studierna vilket förstärktes genom någon typ av styrande linjeorganisation. Yrkesorienteringen underströks genom praktikinslaget. Stockholms nuvarande magisterprogram har exempelvis stora likheter med linjesystemets utbildningar (exklusive praktikinslaget). Det nuvarande pol mag-programmet har självfallet fått låna vissa drag i fråga om ämneskombinationer från den ”gamla” pol mag-examen.

Men magisterutbildningarna i statsvetenskap har även förebilder i olika s.k. masterutbildningar med både internationella och inhemska rötter. Med internationaliseringen har begreppsförvirringen kring ”magister-” och ”master-utbildningar” ökat avsevärt och ”master” används regelmässigt vid översättning av ”magister” till engelska – även om ekvivalensen med de utländska utbildningarna ofta är osäker. I vissa fall är s.k. masterutbildningar i Sverige avsedda för utländska studerande, men är i praktiken magisterutbildningar med undervisning på engelska. Exempel kan ges från Stockholm, där statsvetenskapliga institutionen från och med läsåret 1996/1997

¹¹ Harald Baldersheim, Krister Ståhlberg, våren 1994. *Svensk förvaltningsutbildning. En utvärdering*. En utvärdering av svensk förvaltningsutbildning på uppdrag av förvaltningshögskolan vid Göteborgs Universitet.

är värdinstitution för samhällsvetenskapliga fakultetens för flera institutioner gemensamma internationella magisterprogram, IGP. Detta är ett magisterprogram på engelska för utländska studerande med möjlighet till en Master in Swedish Social Science. Enligt institutionen är ”innehållet i programmet i görligaste mån integrerat med de deltagande institutionernas egna magister- eller forskarutbildningskurser”. Uppsala erbjuder The Uppsala Programme of International Studies där både utländska och svenska studenter kan delta under ett år. För behörighet krävs Bachelor of Arts eller fil. kand.-examen. Fullgjord utbildning ger en Master-degree i Government, Law, Peace and Conflict Research eller History.

Vissa svenska Masterutbildningar har riktat sig till särskilt offentligsektoranställda som önskat fortbildning efter fil. kand.-examen och några års arbetslivserfarenhet. Vid exempelvis Umeå universitet har denna typ av 40-poängs fortbildning givits med fördröjd studietakt (tvåårig utbildning). I både Göteborg och Lund har funnits liknande utbud av Masterutbildningar.

Magisterutbildningen i statsvetenskap har troligtvis även influerats av forskarutbildningarna vid de olika institutionerna. I vissa fall fanns före 1992 års magisterexamen ett slags inofficiella D-kurser som fungerade som ”väntrum” för potentiella forskarstuderande som ansågs behöva förkovring.

6.4 Vilken roll spelar magisterexamen för olika lärosäten?

Magisterexamen spelar en speciell roll för de små och medelstora högskolorna. Detta att utvärderas och att erhålla examensrättigheter är betydelsefullt för legitimiteten. Man kan visa omvärlden att här finns kompetens och att studenterna kan erbjudas fördjupade studier. Magisterexamen bidrar till att höja den professionella kompetensen i olika ämnen och skapar förutsättningar för en uppbyggnad av forskarutbildning och forskning. Att utgöra ett ”magisterämne” ger hög status och det är inom dessa ämnen som högskolorna ser potentialerna för kommande fasta forskningsresurser. Magisterutbildningen anses således betydelsefull både för den enskilda högskolan och för ämnets ställning.

För de etablerade universiteten är magisternivån forskarutbildningsorienterad och breddar generellt verksamhetsbasen för institutionerna. I Uppsala konstaterar man att D-kursen är mer integrerad i forskarutbildningen än i

grundutbildningen. I Stockholm, där vissa program är klart yrkesinriktade, finns även en mer forskningsinriktad och ämnesfördjupad magisterkurs i statsvetenskap. Stockholmsinstitutionen tycks vara den enda institutionen av de fem här berörda som har en klart angiven policy med sina magisterutbildningar. Den innebär en satsning på de högre utbildningarna och magisterkurserna beräknas med tiden att få en alltmer central roll som grundutbildningens högsta examensnivå. I detta perspektiv blir det betydelsefullt att ha ett utbud av attraktiva profiler för magisterutbildningen. Målsättningen för institutionen i Stockholm är att erbjuda majoriteten av påbyggnadsstudenterna möjligheter att gå vidare med ett års magisterstudier.

6.5 Rekrytering och urval

För de institutioner som har den mer traditionella D-kursmodellen sker rekryteringen till kursen genom pol mag-program (med platsgaranti), samhällsvetarprogram, Europaprogram eller genom enstaka kurs. Eftersom denna utvärdering sker så tidigt efter magisterexamens införande finns, som tidigare påtalats, även övergångsstuderanter från förvaltningslinjen kvar i systemet. För magisterprogram (i Stockholm) som omfattar 40 poäng krävs avlagd fil. kand.-examen.¹² För fördjupade studier i Politologi, 40 poäng (i Växjö) ska 60 poäng ha avlagts i ämnet.

På en D-kurs i statsvetenskap kan således finnas dels studerande med enbart C-studier i statsvetenskap, dels studerande som följer program eller enstaka kurser och väljer att ta D-kursen som den avslutande kursen. Skillnaderna kan ge upphov till varierande förutsättningar beträffande de studerandes möjligheter att tillägna sig högre utbildning inom angiven tid och dessutom skapa viss nivåproblematisering i undervisningen.

Rekryteringen till magisterutbildningarna är överlag relativt tillfredsställande, men det finns vissa nedåtgående tendenser i antalet sökande som kan vara av mer eller mindre tillfällig natur. Antalet som tas in varierar mellan lärosätena – från Karlstad med 8–13 studenter per intag och år utan behov

¹² För att bli antagen till Magisterkurs i OPO krävs 60 p i statsvetenskap och 20 p i företagsekonomi eller 60 p i företagsekonomi och 20 p i statsvetenskap eller motsv; Till Magisterkurs i PE krävs 60 p i nationalekonomi eller statsvetenskap eller 40 p i det andra av dessa två ämnen; till Magisterkurs IR krävs 60 p i statsvetenskap, varav/ samt 15 p i internationell politik/internationella relationer utöver momentet Internationell politik på grundkursen i statsvetenskap.

av spärr till Uppsala som tar in drygt ett trettiotal till D-kursen varje termin och där spärr är en nödvändighet. Stockholm antar endast ett visst antal på de fyra magisterkurserna varje läsår.¹³ Antalet sökande brukar ligga runt 100. Tendensen har varit en viss ökning av intresset för kurserna i statsvetenskap och IR, medan de två andra haft en motsatt tendens. Till kursen i OPO har under de senaste två läsåren antagits ca 10 studerande – trots att antalet tilldelade platser är dubbelt så många. I Stockholm har man noterat en ökning av antalet sökande från andra delar av landet efter att institutionen börjat att annonsera i de två största rikstidningarna inför vårens antagning. Vid Mitthögskolan görs intagning en gång per år och i princip kommer alla sökande in (1995 antogs 24 av 25 sökande och 1996 antogs samtliga 14 sökande). Enligt bedömningar från ämnesföreträdare från Mitthögskolan kommer antalet sökande att öka kommande år. Orsaken är att Europa-programmet, som bara pågått två år (med platsgaranti) tillsammans med samhällsvetenskapliga utbildningsprogrammet som startar 1997/1998 vidgar gruppen av potentiella D-studerande. I Växjö har man haft en nedgång – från ett första intag på 25 till 5 läsåret 1995/1996. En viss uppgång tycks dock ha skett under läsåret 1996/1997 då antalet antagna ligger på 10. Det är möjligt att främst högskolorna känner av en ”avbetsningseffekt” efter det första årets intag. Högskolornas rekrytering är i hög grad lokal såtillvida att de som antagits i regel har avlagt kandidatexamen (eller skrivit C-uppsats) vid den aktuella högskolan.¹⁴ Det tycks inte råda några balansproblem i rekryteringshänseende vare sig vad gäller könsfördelning eller åldersfördelning vid de fem aktuella universiteterna och högskolorna.

Magisterutbildningen har en kvalitativt sett bättre rekrytering än motsvarande för den tidigare förvaltningslinjen. Skillnaden mellan intagningspoäng på den linjen och den nuvarande pol magutbildningen är också betydande. I Uppsala har – enligt institutionsledningens bedömning – rekryteringen till magisternivån successivt förbättrats i kvalitativt hänseende. En orsak till detta är att nya krav och regler införts. Det gäller särskilt kravet på avklarade studier på C-nivå och rekommendationer från examinator på C-uppsatsen som grund för antagning. Generellt tycks C-uppsatsen

¹³ Statsvetenskap:10; OPO:15; PE:10;IR:8.

¹⁴ I Sundsvall och Östersund gäller detta samtliga antagna. I Växjö har 36 av 37 antagna över tre läsår bedrivit tidigare studier vid högskolan. I Karlstad rekryteras studenterna inte enbart från regionen utan även från andra delar av landet.

spela viktig roll som urvalsinstrument vid antagning till magisterutbildningarna vid både universiteten och högskolorna. Vid Mitthögskolan har man diskuterat krav på VG på C-uppsatsen för att höja kvaliteten på D-kursen.¹⁵

I de fall där större konkurrens råder om platserna har studenterna uttryckt en viss osäkerhet om urvalskriterierna men sagt sig förstå att C-uppsatsen haft betydelse.

I både Stockholm och Växjö (med 40-poängs magisterprogram) krävs att studierna ska bedrivas på heltid. Det kan noteras att magisterutbildningarna inte har fortbildning av offentliganställda som någon viktig affärsidé. Dagens krav på genomströmning liksom resurstilddelningssystem gynnar inte den typen av utbildning för kompetensuppbyggnad.

De tendenser till försvagat intresse som kan skönjas för vissa högskolor torde kunna avhjälpas när fler utbildningar med möjligheter till magisterutbildning i statsvetenskap har etablerats inom de närmaste åren. De neddragningar som pågått under en tid inom offentlig sektor påverkar naturligtvis de aktuella utbildningar som inriktats på just den arbetsmarknaden.

6.6 Magisterexamens identitet

Magisterutbildningarna (särskilt D-kurser utan profilering) tycks ännu ha en ganska oklar identitet vad beträffar arbetsmarknaden. Trots detta förknippar lärare och studenter i hög utsträckning magisterexamen med en utbildning för sysselsättning inom offentlig sektor. I Uppsala uppfattar dock både lärare och studenter D-kursen som en utbildning för en bredare arbetsmarknad än den offentliga. Medier och privata företag ses som tänkbare avnämare, men samtidigt ligger tyngdpunkten och intresset på statsförvaltningen. Den uttalade målsättningen från Stockholmsinstitutionens sida är ”att förbereda studenterna för yrkesverksamhet inom kursens område”. Där har magisterkurserna OPO och PE den starkaste yrkesorienteringen. Något praktikinslag förekommer dock inte. Man är från institutionsledningen mycket noga med att poängtera att dessa utbildningar vänder sig till de ungdomsstuderande som vill förbättra sina möjligheter utöver fil. kand.-examen och att de inte ska betraktas som fortbildningskurser för de som

¹⁵ Vid Mitthögskolan krävs enligt självvärderingen minst 55 poäng avklarade poäng i statsvetenskap där både B- och C-uppsatserna måste ingå. Enligt kursplanen: ”genomgången C-kurs i statsvetenskap” respektive ”statsvetenskap ABC 60 poäng”.

redan finns i arbetslivet (se även kravet på heltidsstudier). I både Stockholm och Växjö betonas från institutionsledningarna att deras ettåriga magisterkurser egentligen är för korta för att frågan om ”identitetsskapande åtgärder” ska upplevs särskilt relevant. I Växjö ser man sin magisterutbildning (på 40 poäng) anpassad till nya villkor och särskilt en internationaliserad arbetsmarknad. Studenterna är där också inställda på att arbeta i humanitära internationella organisationer eller med bistånds- och utvecklingsfrågor.¹⁶

Vid universiteten får magisterutbildningen en annan ställning genom sin närhet till forskning och forskarutbildning. I Stockholm gäller forskningsanknytningen främst magisterkursen i statsvetenskap, men även den i internationella relationer. Institutionen slår i sin självvärdering fast ”att magisternivån kan fungera som ett väntrum till forskarutbildningen eller vara en stark merit som förbättrar möjligheterna till en forskarutbildningsplats”. I Uppsala ses D-kursen som en viktig rekryteringsbas för forskning och forskarutbildning vid institutionen. D-kursen, menar man, står i praktiken med ena benet i grundutbildningen men med det andra i både forskarutbildningen och i institutionens forskningsverksamhet. Litteraturmoment i D-kurs kan normalt tillgodoräknas inom forskarutbildningen och magisteruppsatser utformas ibland som ett första underlag för avhandlingspromemoria.

Det visade sig vid våra kontakter med studenterna att de som studerar vid högskolor utan forskarutbildning har en betydligt vagare uppfattning om sina möjligheter att fortsätta studier på forskarutbildningsnivå. Den bredare samhällsvetenskapliga kontexten för vissa av magisterutbildningarna får även till konsekvens att studenterna där i högre grad upplever sig som ”samhällsvetare” än ”statsvetare”.

6.7 Lärarsituationen

Vad gäller tillgången på kompetenta och kvalificerade lärare finns självfallet vissa variationer. Det är inte rimligt att vänta sig att de relativt unga högskolorna – utan fasta forskningsresurser (professorer och forskarutbildning), redan ska kunna matcha de gamla universiteten härvidlag. I både Uppsala och Stockholm ingår en stor och kvalificerad lärarstab i magisterutbildningen.

¹⁶ Politologerna i Växjö har genom programmet för europeisk administration fått en inarbetad nisch med utbildning av administratörer för EU-systemet.

Den består nästan uteslutande av aktiva forskare, flertalet docentkompetenta, i många fall professorer och i vissa fall doktorer och doktorander.

Samtliga tre högskolor har en eller två docentkompetenta lärare som ansvarar för magisterutbildningen. Dessutom ingår flera lektorer och ett antal doktorander i utbildningen. Östersund och Sundsvall har under uppbyggnadsperioden knutit till sig externa professorer som ansvarat för magisterutbildningen – främst uppsatshandledning och examination. I Växjö finns ett etablerat samarbete med andra statsvetenskapliga institutioner, särskilt Lund, vilket bl.a. innebär deras medverkan vid seminarier och examination. Dessutom har Växjö ett regelbundet internationellt utbyte av lärare/forskare, vilket kommer magisterutbildningen till del.

Lärarkåren är generellt sett mansdominerad, det gäller både universiteten och högskolorna. I Uppsala fanns under läsåret 1995/96 åtta 10-poängskurser på D-nivån. Av scheman framkommer att den totala lärarbesättningen bestod av 13 lärare/forskare – samtliga män. Institutionen saknar för närvarande kvinnliga lektorer. De kvinnliga studenterna på C- och D-nivå har aktivt påtalat bristerna på kvinnliga förebilder i undervisningen. Kvinnliga gästföreläsare, seminarier och regelbundna träffar med kvinnliga studenter ingår i ett planerat åtgärdsprogram.

Varken universiteten eller högskolorna tycks ha några lokal- eller utrustningsproblem. Datorer finns tillgängliga för studenterna och i regel är den administrativa personalen, lärarna och studenterna lokalmässigt samlade. Detta skapar utomordentligt gynnsamma förutsättningar för kontinuerliga kontakter mellan de studerande och lärarna.

6.8 Den vetenskapliga litteraturens tillgänglighet

Biblioteken utgör nödvändiga resurser för både utbildning och forskning. Det är där studenter och forskare ska kunna söka och erhålla relevant litteratur, hålla sig à jour med vad som skrivs inom deras områden och allmänt bevaka den vetenskapliga produktionen. Ett gemensamt problem för samtliga högskolebibliotek är deras karaktär av kursbibliotek och att de för närvarande inte besitter den vetenskapliga nivå på samlingarna som krävs av ett bibliotek som ska betjäna forskningsinstitutioner. För att illustrera problematiken har en jämförelse beträffande tillgången på internationella

statsvetenskapliga tidskrifter gjorts mellan de här aktuella lärosätenas bibliotek. Med hjälp av en forskningsgrundad rankinglista för internationella tidskrifter (med 29 av de totalt 90 rangordnade) där det utslagsgivande kriteriet varit tidskriftens betydelse (impact) har tillgängligheten spårats genom databasen *Libris*.¹⁷ Resultatet återfinns i Tabell 1 nedan och bekräftar det handikapp som högskolorna för närvarande har vad gäller tillgång till vetenskaplig litteratur. Både Uppsala och Stockholm har med ett par undantag alla dessa främst rangordnade statsvetenskapliga internationella tidskrifter i sina bibliotek. De har dessutom oftast fler än fem årgångar av tidskrifterna. I Karlstad och Växjö finns cirka en tredjedel av tidskrifterna att tillgå, medan Mitthögskolan har en ändå lägre tillgänglighet (4 av 29).

Det finns naturligtvis invändningar mot varje försök att rangordna tidskrifter. I detta fall baseras rangordningen på förfarande som inbegriper frågor till paneler med brittiska och amerikanska forskare. Det finns således risk för snedvridning i riktning mot högre andel brittiska och amerikanska tidskrifter i resultatet. Undersökningen har dessutom några år på nacken och vissa nya statsvetenskapliga tidskrifter har tillkommit. För att i någon mån kontrollera för det senare har fyra nya statsvetenskapliga tidskrifter granskats beträffande tillgänglighet (utan någon inbördes rangordning med avseende på betydelse). Resultatet framgår av tabell 2 och visar att även här har universiteten försprång, medan högskolorna – med något undantag – saknar dessa nya statsvetenskapliga tidskrifter.

¹⁷ Rangordningen av 90 tidskrifter är presenterad i uppsatsen "The Reputation of Political Science Journal: Pluralist and Consensus Views" författad av Norris, P och Crewe, I i *Political Studies Association*, 1993, XLI, 5–23.

Tabell 1: Tillgången på internationella statsvetenskapliga tidskrifter på svenska universitet- och högskolebibliotek.

Listan över tidskrifter är hämtade från en uppsats av Norris, P & Crewe, I, "The Reputation of Political Science Journal: Pluralist and Consensus Views" i Political Studies Association. (1993) XLI, 5-23. Tidskrifterna är rankade efter grad av "impact"¹. Kontrollen av om tidskrifterna finns tillgängliga vid biblioteken har gjorts genom databasen Libris under april-maj 1997.

Bibliotek² vid:

P= prenumeration för närvarande på tidskriften
F= har fem eller färre än fem årgångar av tidskriften
X= har fler än fem årgångar av tidskriften

Up= Uppsala universitet
 St= Stockholms universitet
 Ka=Högskolan i Karlstad
 Su=Sundsvall (Mitthögskolan)
 Ös=Östersund(Mitthögskolan)
 Vä= Högskolan i Växjö

	Mitthögskolan					
	Up	St	Ka	Su	Ös	Vä
1. Political Studies	PX	PX	PX	F	-	-
2. British Journal of Political Science	PX	PX	X	-	PF	-
3. American Political Science Review	PX	PX	PX	PX	PX	PX
4. Government and Opposition	PX	-	PF	-	-	-
5. Public Administration	PX	PX	-	-	-	-
6. Parliamentary Affairs	X	PF	-	-	-	X
7. World Politics	PX	PX	PX	-	-	PX
8. West European Politics	PX	PF	-	-	-	-
9. International Affairs	PX	PX	PF	-	-	-
10. American Journal of Political Science	PX	PF	-	-	-	-
11. International Organisation	-	-	-	-	-	-
12. Ethics	PX	PX	-	-	-	-
13. Past and Present	PX	PX	PX	-	-	PF
14. Comparative Politics	PX	PX	-	-	-	-
15. History of Political Thought	PX	-	-	-	-	-
16. Historical Journal	PX	PX	-	-	-	-
17. Political Theory	PX	PX	PX	-	-	-
18. Political Quarterly	PX	PX	-	-	-	-
19. Journal of the History of Ideas	PX	PX	PF	-	-	-
20. New Left Review	PX	PX	-	-	-	-

	Mitthögskolan					
	Up	St	Ka	Su	Ös	Vä
21. Journal of Modern History	PX	PX	PX	-	-	PF
22. Journal of Politics	PX	PX	-	-	-	PX
23. Review of International Studies	PX	PF	-	-	-	-
24. Foreign Affairs	PX	PX	PF	-	-	PX
25. Europe-Asia Studies ³	PX	PX	-	-	-	-
26. Journal of Contemporary History	PX	PX	-	-	-	PX
27. Daedalus	PX	PX	-	-	-	-
28. European Journal of Political Research	PX	PX	-	PF	-	X
29. Archives Européennes de Sociologie	PX	PX	-	-	-	-

Noter

1. Föreliggande lista utgör endast de 29 först rankade av totalt 90.
2. Även institutionsbibliotek i förekommande fall.
3. Tidigare Soviet Studies.

Tabell 2. *Nya internationella statsvetenskapliga tidskrifter*

	Mitthögskolan					
	Up	St	Ka	Su	Ös	Vä
Journal of Democracy ¹	x	x	-	-	-	-
Journal of European Public Policy ²	x	x	-	x	-	-
Regional & Federal Studies ³	-	-	-	-	-	-
Party Politics ⁴	-	x	-	-	-	-

¹ Utgivningsår 1990-

² Utgivningsår 1994-

³ Utgivningsår 1995-

⁴ Utgivningsår 1995-

Den slående skillnaden i tillgång på statsvetenskapliga tidskrifter mellan å ena sidan universiteten och å den andra sidan högskolorna utgör ett allvarligt problem som bara delvis kan lösas med teknikens hjälp. Det är idag visserligen möjligt att beställa artiklar och tidskrifter från andra bibliotek. Det tycks som om högskolornas bibliotek ombesörjer detta väl och de får också lovord av studenterna för sin servicebenägenhet. Detta fjärrlånesystem har dock sina begränsningar och bygger i hög grad på att forskaren/studeranden på förhand vet vilken artikel/bok som är av intresse, att materialet kommer i rimlig tid och att universitetsbiblioteken har personella resurser att betjäna biblioteken runt om i landet. Erfarenhetsmässigt brukar forskare råka ut för frukbara ”övertaskningar” och kreativa kopplingar när han eller hon mer eller mindre rutinmässigt bläddrar genom ett antal tidskrifter och botaniseras i hyllorna – den dimensionen blir allvarligt underförsörd vid ett specificerat beställningsförfarande.

6.9 Utbildning och undervisning

I det följande ska vi se något närmare på magisterutbildningarnas målsättningar, uppläggning, val av ämne för magisteruppsats, dess eventuella koppling till forskningsverksamheten, handledning, seminarieverksamhet och examination.

Uppsala

Utbildningen inom Uppsalas D-kurs (20 poäng) har en klar och koncis fördjupningsambition. Enligt kursplanen (1995/1996) är målet:

”att ytterligare fördjupa kunskaperna i statskunskapens centrala ämnesområden samt öka förmågan att på ett kvalificerat sätt behandla statsvetenskapligt material.”

Kursen består av en delkurs på 10 poäng i kombination med en uppsats på 10 poäng. Antalet deltagare på varje delkurs är begränsat till tio personer. Under läsåret 1995/1996 var utbudet följande: Förvaltningpolitik respektive Svensk politik gavs parallellt under början av hösten. Under slutet av hösten gavs Det nya Europa och Politisk teori. Under vårterminens första hälft gavs fyra delkurser parallellt (Jämförande politik, Internationell politik, State, Democratisation and Development, Foundations of Democratic Theory). Utbudet är således omfattande, strikt planlagt men kopplat till forskarutbildningen som även i viss mån styr deltagarurvalet till respektive

delkurs. D-studerandes valfrihet är således delvis begränsad; ett förhållande som i praktiken kan påverka fördjupningsambitionen. Studenterna erbjuds att skriva sin D-uppsats inom ramen för något av de många forskningsprojekt som pågår vid institutionen och flera väljer också att göra detta. Examensarbetena blir därmed starkt kopplade till institutionens forskningsinriktningar – bl.a. demokrati, svensk politik, internationell politik och säkerhetspolitik. Fördelarna för de studerande består framförallt i en kvalificerad vetenskaplig handledning och att mycket bra uppsatser kan publiceras inom ramen för projekt. Till nackdelarna hör att kopplingen av D-kursen till forskning och forskarutbildning gör att D-studerande i sina ambitioner anpassar sig mer till doktoranderna och tenderar att arbeta fler terminer än som är planlagt. Kravnivån tenderar således att drivas upp. Detta har medfört att det numera finns större kvalitetsskillnader mellan C-uppsatserna och D-uppsatserna än tidigare. För bedömning av D-uppsatserna finns två examinatorer. Handledaren är inte examinator. I Uppsala är det inte ovanligt att uppsatser blir underkända – förhandsgranskning bör enligt de ansvariga lärarnas uppfattning inte ske. Läskurserna på magisternivån examineras oftast genom kontinuerliga läsrapporter på litteraturen samt avslutande kurs-PM på ca 15–20 sidor där studenterna vanligen förväntas anlägga ett analytiskt betraktelsesätt på ett problem hämtat från litteraturen. Dessa PM examineras genom försvar och opposition i gruppen. Generellt innebär magisternivån större självständighet och krav på ett mer forskningsmässigt sätt att tänka i metodologiska termer än C-nivån.

Uppsalas magisterutbildning ger intryck av att bedrivs på god vetenskaplig nivå där fördjupningsambitioner infrias. Det positiva intrycket förstärks av välmatade kurslitteraturlistor där litteratur ur den mer aktuella svenska och internationella statsvetenskapliga forskningsfronten samsas med vissa klassiska texter. Därtill kommer en stab av kvalificerade forskare och lärare som ansvarar för utbildningen.

Karlstad

Målet för D-kursen i Karlstad är relativt detaljerat beskrivet i kursplanen (1996) och omfattar:

”ytterligare fördjupade och specialiserade kunskaper om politiska händelser, situationer, processer, institutioner och idéer; i Sverige, i andra länder eller i det internationella systemet, ytterligare fördjupad förmåga till förståelse och analys, grundad i statsvetenskaplig teori och ett allmänt

skapligt förhållningssätt, fördjupade insikter i undersökningsmetodik och vetenskapsteori, ytterligare fördjupad förmåga till självständigt forsknings- och utredningsarbete.”

Fördjupningsambitionen är här mycket tydligt inskriven i kursplanen. D-kursen innehåller förutom en uppsats på 10 poäng även ett moment med Metod (5 poäng) och en valfri specialkurs (5 poäng). De studerande kunde 1996 välja mellan sju olika inriktningar på den valfria delkursen, alternativt komponera en egen specialinriktning tillsammans med examinator. De flesta delkurserna är dock enbart skisserade med huvudsakligen exemplifierade författarnamn, individuell profilering utlovas i kursplanen. I realiteten väljer studenterna främst Offentlig förvaltning. Förklaringen till detta val torde vara kopplad till studenternas syn på en förväntad arbetsmarknad, men beteendet kan även förstärkas av att handledare och lärare i hög grad har denna inriktning. Lärarnas forskningsinriktningar (förutom offentlig förvaltning främst politisk teori och internationella frågor) har även påverkat studenterna i deras val av uppsatsämne. Avdelningen konstaterar i självvärderingen följande: ”För att kunna hålla en hög kvalitet på samtliga inriktningar krävs en bredd i forskningen vid avdelningen”. Man knyter förhoppningar till att kommande forskningsresurser ska kunna underlätta arbetet med lärarnas kompetensutveckling. Kontakterna mellan D-nivån och forskningsverksamheten vid avdelningen har hittills varit relativt svaga. De studerande vi mötte tycktes ha en ganska vag uppfattning om forskningsverksamheten, men såg positivt på den inbjudan till forskningsseminarium som gått ut till alla på D-kursen under den nu aktuella terminen. Avdelningen har framförallt av kostnadsskäl inte kunnat inbjuda externa gästföreläsare till grundutbildningen – en lösning som skulle ha kunnat bidra till kompetensuppbyggnad och ökat intresse för olika politiska ämnesområden. C- och D-seminarierna har samordnats för att skapa förutsättningar för en aktiv seminarieverksamhet under hela läsåret. Externa examinatorer har ännu inte förekommit, men har diskuterats. Avdelningen har dock ett nära samarbete med de statsvetenskapliga institutionerna i både Göteborg och Umeå. Där finns även flera av avdelningens doktorander inskrivna. Även i Karlstad är PM den vanligaste examinationsformen på läskurserna på D-nivån. Dessa 5–10-sidiga papper redovisas och diskuteras med lärare.

Magisterutbildningen i Karlstad är ännu relativt snävt specialiserad. Den är under uppbyggnad och liksom vid de andra högskolorna föremål för aktivt

utvecklingsarbete. Pedagogiskt utvecklingsarbete har bl.a. inletts beträffande kriterier för bedömning av uppsatser från B- till D-nivån.

Mitthögskolan

D-kursen vid Mitthögskolan har olika profil och uppläggnings i Östersund respektive Sundsvall. I Östersund är D-kursens mål enligt studieplanen (1995):

”att ge den studerande möjlighet att fördjupa sig i någon statsvetenskaplig problemställning. D-nivån i statsvetenskap ska ge den studerande en god grund för forskarstudier i ämnet eller en plattform som bereder vägen för mycket kvalificerat arbete inom den offentliga eller privata sektorn.”

I Sundsvall anges syftet med D-kursen i kursplanen (1994, rev 1995) vara:

”att ge analytisk skolning samt förtrogenhet med statsvetenskapens teorier och forskningsmetoder. Därtill ges en orientering om forskningsutveckling inom ämnesområdet samt i övrigt de färdigheter, som behövs för vetenskapligt studium av politik.”

Det finns således, enligt kursplanerna, en skillnad i inriktningen mellan de två orterna. Östersund tycks vara mer yrkesorienterad medan Sundsvall har starkare betoning på forskningsverksamhet och vetenskaplig skolning. Båda orterna har en uppsats omfattande 10 poäng. I Östersunds ges delkursen Vetenskapsteori, metod, filosofi och etik (5 poäng) där 3 poäng är ”ämnesintegrativ” mellan psykologi, sociologi, företagsekonomi, nationalekonomi och statsvetenskap. Resterande 2 poäng är ämnesspecifik och forskningsförberedande. Därefter följer i Östersund en valfri delkurs på 5 poäng (Politisk idéhistoria, Komparativ politik, Internationella relationer eller Förvaltningspolitik i förändring). I Sundsvall däremot startar man med två läskurser på vardera 5 poäng: Jämförande politik och Institutionell policyanalys. Trots att forskningsmetoder och ”färdigheter” betonas i Sundsvalls kursplan saknas där (till skillnad från Östersund) en särskild delkurs i metod. Metodträning anges vara integrerad i de förekommande läskurserna.

Studerande på Mitthögskolan har en viss möjlighet att kombinera alternativen, t.ex. att läsa Vetenskapsteori, metod, filosofi och etik i Östersund och sedan Institutionell policyanalys i Sundsvall. På detta sätt kan relativt

specialiserade utbildningar (framförallt i Sundsvall) breddas till fler inriktningar och de studerande får ett större utbud att välja mellan. Även om det konkreta samarbetet mellan orterna ännu inte funnit sina former pågår för närvarande viss försöksverksamhet med bl.a. "brain-train", vilket innebär tåg med möjligheter för studier och datoruppkoppling. Vidare har system för effektivare IT-användning diskuterats. Bland D-studenterna pågår en anpassning till Mitthögskolans nätverkskoncept med bildande av nätverk för gemensamma studier av kurslitteratur. Än så länge finns en del praktiska problem (av typen långa och dåligt utvecklade rese-möjligheter, bristande överensstämmelse mellan tidtabell för resor och schema), men kombinatorik och samarbete mellan Östersund och Sundsvall är en av de bärande tankarna i uppläggningsen av D-kursen i statsvetenskap.

D-studerande väljer fritt sina uppsatsämnen efter egna intressen på de båda orterna, men med en viss medvetenhet om att varje institution/avdelning har sin profilering. Enligt självvärderingen representerar antalet handledare "tillräckligt många statsvetenskapliga skolor för en ämnesadekvat handledning". På båda orterna startar man med en presentation av pågående forskningsaktivitet och i vissa fall väljer studenter ett ämne som ligger inom något projekt. Enligt lärarnas bedömning ingick tre av åtta studenter i någon typ av projekt. Någon form för publicering för en magisteruppsats har ännu inte utarbetats, men planeras. Examinationsformerna för läskurserna är varierande – från traditionella salskrivningar till PM-skrivande/seminariebehandling. Tankar finns att utveckla mer av gemensam examination på D-kursen mellan orterna. Östersund och Sundsvall har inget gemensamt D-seminarium. Enligt självvärderingen får fördjupningen "en tvärvetenskaplig dimension" i samband med de högre seminarierna vid orternas breda samhällsvetenskapliga institutioner. Under det första året var det vanligt förekommande att uppsatshandledare även var examinator. Numera tycks dessa roller ha separerats. De externa professorerna (med 20 procent tjänst) har haft och har fortfarande en viktig roll både för handledning och examination vid Mitthögskolan. Högskolan har nyligen efter professorsprövning fått rättighet att inrätta en professur i statsvetenskap med inriktning mot lokal demokrati och regional utveckling och knyter stora förhoppningar kring denna förstärkning. Magisterutbildningen vid Mitthögskolan är uppenbarligen i ett viktigt utvecklingsskede och har förutsättningar att vidareutvecklas genom effektivare samarbete mellan orterna och förstärkning vad gäller forskarkompetens.

Stockholm

I Stockholm erbjuds en Magisterkurs i Statsvetenskap. Den består – förutom av uppsatsen (10 poäng) – av Metodseminarium (5 poäng) och valfria kursmoment på 25 poäng (varav 5–10 poäng i anslutning till uppsatsen). Undervisningen är gemensam med forskarutbildningen (10 poäng kan tillgodoräknas i forskarutbildningen i förekommande fall), men här ingår även kursmoment från institutionens andra magisterkurser. De kurspoäng som ansluter till uppsatsen är individuella litteraturkurser. Inför det årliga ansökningstillfället presenteras en lista på vilka handledare som är tillgängliga och inom vilka områden dessa är beredda att ta på sig handledarskap för magisterstuderande. Den studerande tilldelas en handledare och genomför sin magisterexamen inom handledarens forskningsområde. Kursen (inte bara uppsatsen) är en ”skraddarsydd” fördjupning inom ett visst statsvetenskapligt delområde som planeras i samråd med handledaren. Man är från institutionens sida angelägen om att i första hand anta studenter som har en intresseinriktning inom vilken institutionen kan tillhandahålla kvalificerad handledning. Det framkommer även i kursplanen (1993, rev 1994) att utbildningens mål är:

”att ge fördjupade kunskaper inom delar av ämnesområdet statsvetenskap, inom vilket institutionen bedriver forskning, ytterligare orientering om samhällsvetenskapliga metoder och tekniker, ytterligare övning i att använda vetenskaplig metodik för att insamla och analysera vetenskapligt material.”

Magisterkursen i Offentlig politik och ekonomi ges tillsammans med företagsekonomi och består förutom av en 10-poängs magisteruppsats av två 10-poängsblock med statsvetenskaplig respektive företagsekonomisk inriktning. Dessutom ingår Förvaltningspolitik (5 poäng) samt Temastudier (5 poäng). Utbildningsmål är enligt kursplanen att ge:

”fördjupade kunskaper om offentlig politik och organisation. Inom området relevanta ämneskunskaper på en fördjupad nivå. Kunskaper och färdigheter för ett självständigt vetenskapligt arbete i form av en magisteruppsats (1993, rev 1994).”

En central tanke i kursen är att den är starkt sammanhållen, vilket innebär att alla studerande läser samma moment och att man skriver sina uppsatser inom ramen för samma tema (temakurser). Idén är att temat ska diskuteras fram gemensamt.

Magisterkursen Politik och ekonomi ges tillsammans med nationalekonomi och består av förutom magisteruppsatsen (10 poäng): Politisk-ekonomisk analys (10 poäng), valfritt kursavsnitt i andraämnet om tillsammans 10 poäng, Temakurs (5 poäng) samt litteraturkurs till uppsatsarbetet på 5 poäng. Examensarbetet skrivs med utgångspunkt från tema- och speciallitteraturen. Uppsatsen ska ha statsvetenskaplig eller nationalekonomisk inriktning, beroende på den studerandes huvudämne. Utbildningens mål är enligt kursplanen att ge:

”kunskaper om det samspel och de motsättningar som politiska och ekonomiska faktorer utgör vid analys och lösning av samhällliga problem, inom området relevanta ämneskunskaper på en fördjupad nivå, kunskaper och färdigheter för att självständigt kunna genomföra ett vetenskapligt arbete (1993, rev 1994).”

Magisterkursen i Internationella relationer ges tillsammans med ekonomisk historia och består av läskurserna Internationell politik i teori och praktik (10 poäng), Det globala ekonomiska systemets framväxt (5 poäng), Folkrätt och internationella organisationer (5 poäng). Därefter följer 2 x 5 poäng valfri kurs samt magisteruppsats på 10 poäng. Uppsatsämnet väljs utifrån den studerandes intresse och relevanta forskningsinriktningar (och handledartillgång) på institutionen. Utbildningsmål enligt kursplanen är att ge:

”fördjupade kunskaper i ämnet internationella relationer, som detta ämne meddelas på några av de moment som studeras på grund-, fortsättnings- och påbyggnadskursen i statsvetenskap och på några av momenten som studeras i grund-, fortsättningskurserna i ekonomisk historia eller internationella relationer, övning i vetenskaplig hantering av ämnesområdet internationell politik/internationella relationer, specialiserade kunskaper inom något delområde av ämnesområdet internationell politik/internationella relationer (1993, rev 1994).”

Enligt institutionens bedömning är magisterkurserna i Statsvetenskap respektive Internationella relationer de kurser som ligger närmast forskarutbildningen. Där kan integrationen ge upphov till att de studerande upplever konkurrens med doktoranderna. Den situationen kan lätt skapa en press som försenar examensarbetet. De andra programmen anses vara mer anpassade till ”sina nivåer”. Institutionen i Stockholm har ingen strikt

uppdelning mellan en handledar- och en examinationsroll. Seminarieledaren examinerar ofta den uppsats som han/hon handledt. De studenter vi träffade tyckte medvetna om tänkbara problem med detta förfarande – dvs. svårigheterna att hålla isär rollerna, riskerna för bristande ”rättssäkerhet” – och tyckte att systemet var mindre tillfredsställande. Institutionsledningen och lärarna däremot såg förfarandet som relativt oproblematiskt. Det kan dock konstateras att underkända uppsatser sällan förekommer. De studerande var i huvudsak nöjda med systemet att tilldelas handledare (finns även på C-nivå). Visserligen såg man risken med alltför tätt knuten handledare, men ansåg att fördelarna övervägde. I flera fall förekommer handledning i grupp. Institutionen har provat att låta doktorander vara opponenter vid seminariebehandling av magisteruppsatser inom kursen Internationella relationer; ett förfarande som kan få flera effekter. Det kan bidra till att ”ribban” kommer för högt för D-studenterna men det kan samtidigt verka stimulerande och generellt kvalitetshöjande för magisternivån. Löpande examination med främst PM-skrivande tycks vara den vanligast förekommande examinationsformen på litteraturmomenten inom magisternivån.

Magisterutbildningarna i Stockholm karaktäriseras av professionell kompetens och ett fruktbart samarbete mellan olika ämnesinstitutioner. I de yrkesinriktade programmen blir fördjupningskravet sämre tillgodosett. Institutionen ger i sin självvärdering en bakgrund till magisterkursernas utformning i Stockholm. Enligt samhällsvetenskapliga fakultetens sammanställning i juli 1996 var magisternivån tänkt att i framtiden fylla ett uppfattat tomrum mellan en endast treårig grundutbildning och forskarutbildningen, ”den skulle vidare kunna ge fördjupade ämneskunskaper i kombination med en kvalificerad yrkesutbildning”. Enligt institutionen har diskussionen kring magisterkurserna pekat åt två motsatta håll: å ena sidan kan ambitionen vara att skapa mer profilerade, helst ämnesövergripande magisterkurser, å andra sidan att avskaffa de särskilda kurserna och i stället vitalisera fördjupningkurserna. Man påpekar att det idag finns båda sorterna av magisterkurser, dels de ämnesövergripande med en given profil, dels fördjupning inom något delområde av ämnet.

Växjö

I kursplanen för den ettåriga Magisterkursen i Politologi (40 poäng) i Växjö betonar man sin magisterexamens jämförbarhet kvalitetsmässigt med motsvarande utbildningar både i Sverige och i andra länder. Magisterexamen i ämnet politologi ska innebära:

”...en vetenskaplig fördjupning och uppfylla de särskilda kvalitetskrav som finns för motsvarande utbildningar vid universitet och högskolor med fast forskningorganisation i Sverige och andra länder. För att nå syftet med utbildningen skall kursen förmedla fördjupade kunskaper och färdigheter i politologisk metodologi och metod och fördjupade kunskaper i politologisk teoribildning och forskning. Studenterna skall självständigt kunna planera och genomföra en forskningsuppgift inom ett för ämnet relevant forskningsområde och därvid uppfylla vetenskapliga krav på planering, materialinsamling, bearbetning, analys och redovisning (1996-06-25).”

Kursen startar med en delkurs i Aktuell politologisk forskning (5 poäng) och Forskningsplanering (5 poäng). Under den senare delkursen tilldelas den studerande en handledare som sedan ansvarar för att den studerande formulerar sin forskningsuppgift som ska genomföras i examensarbetet. En plan upprättas för arbetet och delkursen examineras genom en PM som innehåller problemformulering, tidplan, metodval, forskningsläget och beskrivning av studieobjektet. Därefter följer delkurserna Politologisk teori (5 poäng) och Samhällsvetenskaplig metodologi (5 poäng). Magisteruppsatsen omfattar 20 poäng och väljs i hög grad utifrån de studerandes egna intressområden. I de planer som finns för att förstärka forskningsidan vid institutionen/avdelningen vill ämnesföreträdarna i högre utsträckning uppmuntra studenterna att skriva uppsatser med anknytning till lärarnas pågående forskning. Man vill även få med magisterstuderande i den seminarieverksamhet som bedrivs vid institutionen. I examinationen av magisteruppsatserna i Växjö får inte handledare ensam delta. Uppsatserna bebyggas av ett betygskollektiv – en betygsnämnd bestående av en extern opponent, handledare samt en intern examinerator från institutionen. På handledningssidan har man med positivt resultat provat ett system med ”mini-opponent” – att en student ur den egna gruppen (dvs. en grupp som kollektivt handleds av en lärare) är inläst på någon annans arbete/manus och regelbundet kan fungera som ”bollplank”/opponent både inom och utanför seminariet. Seminariebehandlade PM tycks vara den vanligaste examinationsformen på magisternivån. Även i Växjö arbetar man med att förstärka och utveckla magisterutbildningen. Bland planerna finns att få till stånd gemensam magisterutbildning med utländska universitet. Diskussioner har förts med universiteten i Exeter och Hull samt Institut d’Etudes Politiques i Rennes. Om dessa planer förverkligas skulle den internationella profilering som både högskolan och politologin i Växjö fastlagt ytterligare stärkas.

6.10 Resultat

Det råder oklarheter i vissa av de statistiska uppgifter som lämnats om examinationsfrekvens och antalet ventilerade magisteruppsatser, men materialet tyder på att genomströmningen överlag är relativt låg för magisterutbildningarna. En viktig förklaring härvidlag är att magisteruppsatsen tar mer tid än planerat. I Stockholm har man exempelvis noterat att den magisterkurs som har gemensamt projektarbete (tema) och sammanhållen karaktär på uppläggningsen har en bättre genomströmning än de övriga.¹⁸ Erfarenheten från Växjö, där totalt tolv personer erhållit magisterexamen t o m läsåret 1995/1996, är bl.a. att magisterkursens omfattning (40 poäng) med en 20-poängsuppsats både kan försvåra rekrytering och genomströmning. Därtill har man i Växjö – liksom vid andra institutioner – erfarenheten av att genomströmningen försvåras av en grupp studenter som under studietiden fått arbete och flyttat, men som har ambitionen att ”någon gång” avsluta sina studier. Vid Mitthögskolan ligger genomströmningen på drygt 40 procent vilket man där anser vara relativt bra resultat. Det bör tilläggas att det totalt endast är fem personer som avlagt magisterexamen under den här aktuella tiden. Antalet examinerade uppsatser är dock fler (tolv uppsatser varav tio i Östersund och två i Sundsvall). I Uppsala ligger den genomsnittliga tidsåtgången för D-studerande (fr. vt 1991 t.o.m. ht 1995) på 2,11 terminer, även där ligger genomströmningen på ca 40 procent.

De trettioalet magisteruppsatser som tillsänts Högskoleverker har valts ut av institutionerna och kan inte förutsättas vara representativa vare sig kvalitetsmässigt eller till ämnesval. De flesta av dessa – ofta två av tre – har erhållit betyget VG. Uppsatserna är omfångsrika i sidor räknat, ofta mellan 50–80 sidor, ett fåtal ligger på strax under 40 sidor. Magisteruppsatserna från Växjö på 20 poäng har omfång mellan 125 och 170 sidor. Sidantalet har således ett visst samband med uppsatsens poängtal. Det allmänna intrycket är dock att det finns en viss vilshenhet beträffande ”vad som krävs”, dvs. förväntningar och kravnivå för magisteruppsatserna; ett förhållande som inte minst avspeglas i ett volymmässigt upptrissande av uppsatserna. Det finns en tendens att studenter på magisterutbildningarna av konkurrensskäl har ambitioner ”att jobba sig till ett VG” på uppsatserna. Det handlar för vissa studenter om konkurrensen på arbetsmarknaden, medan andra siktar på att bli antagna till forskarutbildningen. För speciellt högskolorna upplevs

¹⁸ Totalt har 40 avlagt magisterexamen för de fyra programmen sedan 1993/1994.

det senare som en utomordentligt kritisk fråga. Detta förhållande gäller inte minst vid Mitthögskolan. Där har åtta av tio erhållit VG på sina magisteruppsatser. Studenterna arbetar för att få VG men dessutom upplever sig framförallt de forskningsintresserade studenterna med planer på forskarutbildning vara en marginaliserad grupp som har svårt att konkurrera om utbildningsplats vid universiteten. Enligt ämnesföreträdarnas bedömning befann sig högskolans studenter i ett underläge och enbart VG gav dem chansen att kunna konkurrera. I både Stockholm och Växjö ligger VG-frekvensen relativt högt – på 45 respektive 42 procent. I Uppsala däremot fluktuerar visserligen VG-frekvensen mellan terminerna, men var i snitt ca 25 procent under en två-årsperiod och under samma period blev hela 18 procent underkända alternativt fick rest på sina uppsatser. Magisterutbildningen (D-kursen) i Uppsala bedrivs uppenbarligen i ett jämförelsevis hårdare akademiskt klimat. Detta gäller först och främst vid antagning, men mycket tyder på att också kravnivån är högre i Uppsala än annorstädes. Detta är inte möjligt att säkert avgöra utifrån den typ av material som här föreligger, men helt uppenbart görs en mer ”darwinistisk” gallring av studenternas uppsatser vid institutionen i Uppsala än vid de andra här granskade institutionerna. Skillnaderna kan även ha med handledningstradition att göra. I Uppsala tycks handledarna/lärarna i högre grad betona ”självständighet”, vilket innebär att handledning prioriteras i inledningsfasen av uppsatsarbetet då frågor om problemformulering, syfte och diskursanknytning är som mest aktuella. Därefter bör, enligt lärarnas uppfattning, studenterna vara mer självgående och man vill inte ägna sig åt någon ”förhandsgranskning” av uppsatserna.¹⁹ Detta kan innebära att vissa studenter som i slutfasen saknat förmågan att bedöma ”var man står” faller igenom. Vid särskilt de mindre högskolorna poängterade studenterna snarare den lätthet varmed man kunde komma i kontakt med sina handledare. Attityden hos handledare och studenter vid högskolorna är i högre grad att gemensamt se till att problemen klaras av och att uppsatserna blir så bra som möjligt.

¹⁹ Erfarenheterna från ett kvalitetssäkringsprogram mellan Göteborg och Uppsala (*Den goda C-uppsatsen* 1996 Ulf Bjereld (red)) visade att Göteborg statistiskt sett tilldelade en något större andel uppsatser betyget VG än motsvarande i Uppsala. Tolkningen i rapporten var att detta mycket väl kunde bero på skillnader i kvalitets-hänseende snarare än skillnader i kravnivåer. Här noterade man även skillnader i handledarmodell mellan institutionerna. I Göteborg läser handledarna uppsatserna mer ingående före examinationen än i Uppsala vilket kan höja kvalitetsnivån för uppsatserna i Göteborg.

Generellt krävs mer av teoretisk bevandring och analytisk förmåga av en magisteruppsats än för uppsatser på B- och C-nivå.²⁰ I magisterutbildningen ingår som viktig målsättning att ge de studerande fördjupad förmåga att arbeta med forskningsarbete – att lära sig tänka i forskningstermer, att hantera material på ett vetenskapligt och originellt sätt. Vissa institutioner tycks ha någon form av fastställda kriterier för uppsatser på skilda nivåer eller arbetar med utvecklingsprogram som innefattar uppsatsarbetet/det självständiga arbetet.²¹ I Karlstad har man för uppsatsdelarna på A- upp till D-nivån fastställt fyra bedömningsområden för betygssättning: 1) forskning, innehållsliga aspekter (kunnighet, verklighetsförankring, relevans/intresse, självständighet/nyttänkande) 2) forskning, metodaspekter (problemformulering, teori- och diskursanknytning, analytisk klarhet, metodmedvetenhet/metodisk kreativitet, forskningsteknik) 3) vetenskaplig framställning (formalia) 4) språkriktighet. Riktlinjer har upprättats beträffande proportioner och tonvikt på respektive nivåer. För D-nivån krävs (i jämförelse med B-nivån) mer tonvikt på 1 och 2.

Uppsatserna som insänts och granskats håller, trots vissa volymmässiga ”minus”, överlag en relativt god kvalitet. Men det finns självfallet en spännvidd mellan svagare produkter och de som håller en imponerande hög kvalitet. Det bör framhållas att de starkaste uppsatserna inte alltid återfinns vid universiteten – det finns varierande kvalitet både vid universiteten och högskolorna. De svagare produkterna är mer deskriptiva och omfångsrika till sin karaktär, samt har en oklarhet vad gäller det egna bidraget. Det finns endast en insänd uppsats som tilldelats godkänt resultat där tveksamhet kan råda om kravnivån har uppfyllts. Som redan påpekats är det inte möjligt att utifrån detta begränsade material dra säkra slutsatser om kvaliteten vid olika institutioner.

²⁰ Se aktuell kvalitetsgranskning av C-uppsatser i statsvetenskap för Högskoleverkets räkning i rapporten Kvalitet och förändring (Högskoleverkets rapportserie 1997:8 R).

²¹ Metod- och uppsatsträningen (den s.k. metodtrappan) från A- C-nivån varierar mellan institutionerna/avdelningarna. I Uppsala återfinns kvalitativ metod/begrepps- och idéanalys främst på B-nivån medan C-nivån ägnas kvantitativ metod. I Karlstad påbörjar man C-nivån med uppsatsarbete (före teori- och metoddelar) för att öka genomströmningen och godtar därmed något lägre kvalitet på C-uppsatsen. I Stockholm pågår en reformering av A-B-nivån och metod- och uppsatsarbete kommer att få sin tyngdpunkt på C-nivån medan A-B-nivåerna blir mer substansinriktade. På flera håll pågår utvecklingsarbete vad gäller metod- och uppsatsdelarna, inte minst för att öka genomströmningen.

Projektanknytning med kvalificerad handledning kan i bästa fall innebära att en uppsatsförfattare stimuleras till elaborerad diskursanknytning och kreativt analysarbete. Goda exempel på detta har producerats vid både Mitthögskolan (om små ö-stater) och Uppsala (om att uppvakta statsråd respektive verksledningsdebatt). Uppsatserna från Uppsala håller utomordentlig god kvalitet, visar färdighet i det vetenskapliga hantverket men har en viss insnävning diskursmässigt. Den aktuella uppsatsen från Mitthögskolan präglas av ett friare förhållningssätt med mer av spännande experimenterade i den teoretiska begreppsjungeln. Ytterligare en variant av projektanknytning ges i en magisteruppsats från Karlstad om kommunideologi där projektkopplingen innebär att givna perspektiv och ett endast marginellt modifierat analyschema har utnyttjats på ett nytt empirisk material. I detta fall utgör det empiriska hantverket uppsatsförfattarens huvudsakliga bidrag.

Insända uppsatser från Växjö (två av tre) stärker bilden av den samhällsvetenskapliga bredden (i kombination med fördjupning) i vissa magisterutbildningar. I en av uppsatserna (169 sidor) pågår ett sökande efter en begreppsapparat för framtidsstudier i en globaliserad värld, men de vetenskapsteoretiska resonemangen och perspektiven tenderar att överskugga de statsvetenskapligt relevanta. I den andra uppsatsen från Växjö kartlägges Ku Klux Klan – som ett utslag av rasism i USA. Här behandlas ämnet utifrån teoretiska begrepp och resonemang hämtade från inte bara statsvetenskaplig begreppsvärld utan i hög grad även från sociologi, etnologi och psykologi. Men även i Stockholm finns motsvarande bredd i framförallt de uppsatser som skrivs inom ramen för magisterprogrammen, där politiska och ekonomiska perspektiv appliceras på olika samhällsproblem. Genusperspektiv kan även bidra till gränsöverskridande och breddning av analyserna. Detta framgår bl.a. av en magisteruppsats i ämnet statsvetenskap i Stockholm där arbete, arbetsmarknadspolitik och familjepolitik synas i Sverige respektive Norge.

Det råder delade meningar om fördelar och nackdelar med uppsatser på hela 20 poäng. I Växjö menar man från lärarhåll att för studenter som är starkt motiverade är en magisteruppsats på 20 poäng ingen nackdel.²² Även magisterkursens omfattning på 40 poäng har varit föremål för regelbundna

²² Endast Karlstad har examinerat ett par C/D-uppsatser på 20 poäng. I Uppsala anses det exempelvis vara en alltför stor utmaning att gå från B- till D-nivån. I Sundsvall började man med magisteruppsats på 15 poäng men ändrade till 10 poäng.

diskussioner. Med tanke på en framtida forskarutbildning kan 100 poäng i ämnet på grundutbildningsnivå upplevas som alltför arbetskrävande. Från ämnesföreträdarnas sida säger man sig vilja ha kvar denna konstruktion, inte minst därför att man uppfattar ”sin” modell bättre anpassad till internationella utbildningskrav.

6.1.1 Internationella jämförelser och internationellt utbyte

Det är som bekant behäftat med svårigheter att göra relevanta jämförelser mellan olika länders utbildningssystem i allmänhet och enskilda utbildningar i synnerhet. Till de faktorer som försvårar varje försök till jämförelse hör variationen av examensbeteckningar, utbildningars längd och innehåll. Examina kan exempelvis ha liknande beteckningar men vara innehållsmässigt olika eller, vice versa, vara innehållsligt likartade men ha olika benämningar. Dessutom kompliceras bilden av att variationerna inom ett land kan vara till och med större än avvikelserna mellan olika länder. En viktig förklaring till omfattningen av den inhemska variationsrikedomen torde vara graden av autonomi för universitet och högskolor.²³ Reformtakten i omvärldens utbildningssystem tycks för närvarande vara hög.

Det brittiska utbildningssystemet har av tradition fått en normerande roll vid jämförelser av internationella examina. På brittisk postgraduate-nivå erhålles Master's degrees med olika innehåll, exempelvis Master of Business (MBA), Master of Science och Master of Philosophy. Trots att utbildningen omfattar fem år, vilket skulle motsvara 200 poäng i ett svenskt poängsystem, evalueras den svenska fyraåriga magisterexamen i nivå med en Master's degree. Med andra ord innebär detta att den svenska magisterexamen, som i Sverige ses som en mellanexamen, värderas som en post-graduate utbildning i internationella sammanhang. I Sverige är som bekant licentiat- och doktorsexamen de enda post-graduala examensbenämningarna. Som jämförelse kan nämnas att det efter engelsk normering av det franska utbildningssystemet tar fem år fram till en examen som värderas som en Master's degree.

²³ I Storbritannien innebär universitetens autonomi bl.a. att dessa själva fattar beslut om tillträdeskrav och fordringar för examina. I den amerikanska diversifierade utbildningsstrukturen återfinns ca 1 600 allmänna (public) institutioner och närmare 2 000 privata. I Frankrike ges högre utbildning förutom vid universiteten även vid institut. Det finns sju Institut d'Etudes Politiques (IEP) som tillhandahåller treåriga kurser i statsvetenskap.

Ett MA-program vid Department of Government vid universitetet i Essex sträcker sig över ett år och innehåller fyra läskurser och en uppsats på 7 500–10 000 ord. Programmet bygger på Bachelor-examen (den treåriga grundexamen som har sin motsvarighet i den svenska fil kand-examen på 120 poäng) och ger ämnesfördjupning och specialisering inom ett visst område. Valmöjligheterna är många och för närvarande erbjuds tretton olika varianter (MA-schemes) av rent statsvetenskaplig natur i exempelvis europeisk politik, politisk teori, politiskt beteende. Dessutom tillkommer nio alternativ av mer tvärvetenskapligt snitt, vilket kan innebära en statsvetenskaplig kärna eller komponent, exempelvis miljöpolitik, etik och politik, gender. Institutionen erbjuder också en möjlighet för dem som inte önskar följa ett helt Bachelor- eller Masterprogram att erhålla ett ”certifikat i statsvetenskap” (Certificate in Political Science). Detta studieår benämns även ”the Qualifying Year”.

Den ettåriga MA-graden i Essex har vissa likheter med magisterutbildningen i Stockholm och Växjö. Den är dessutom, liksom i Sverige, en förberedelse för de studerande som tänker gå vidare mot en doktorsexamen – antingen i Storbritannien eller USA. Det är i detta sammanhang viktigt att ha skillnaden mellan en brittisk MA-examen och en amerikansk Master i åtanke. Den ettåriga MA-kursen i Essex ligger på samma nivå som andra året i en amerikansk Master. På grund av denna skillnad mellan det engelska och det amerikanska utbildningssystemet kan således amerikanska studenter reducera sina akademiska studier med ett år genom att ta en brittisk Master.

Det amerikanska systemet innehåller stora variationer både i struktur och kvalitet, dessutom kan det finnas skillnader beträffande termins- och poängsystem. Generellt sett erbjuder det amerikanska systemet fler individuella val än till exempel det svenska. Alla måste välja ett huvudämne (major), därefter biämnena (minors). Men en tänkbar utbildningsväg för en studerande med statsvetenskap som intresse kan vara att efter avklarade bachelor-studier (motsvarande svensk grundläggande högskoleutbildning)²⁴ gå vidare till Graduate-nivån där en Masterexamen tar mellan 1–2 år och en doktorsexamen minst två år efter Master’s degree. Om man har en mer

²⁴ Högskolestudier leder till Associate’s degree (junior college) efter 2 år. Denna examen ger tillträde till engelsk högre utbildning. För Bachelor’s degree, som nivåmässigt är ”pre-secondary” finns ingen samlad standard i evalueringshänseende. Denna utbildning tar 4 år.

avancerad ämnesspecialisering från ett mer prestigefyllt college eller universitet motsvaras detta av en Bachelor. Honours degree innefattar än mer rigorösa program motsvarande en engelsk Master.

De amerikanska masterutbildningarna är profilerade mot olika tillämpningar, inte minst vad gäller arbetsmarknad. Det finns således utbildningar som är mer yrkesinriktade, andra har mer tvärvetenskapliga perspektiv och därutöver finns program som innebär specialisering och fördjupning inom något statsvetenskapligt delområde. The Graduate School of Political Management vid Georg Washington University har en nisch i sin prestigefulla utbildning av politiska administratörer. För denna examen – Master of Arts in Political Management (omfattar 36 ”credits” och normalstudietid på fyra ”semesters”) krävs ett fältarbete med praktisk inriktning om inte den studerande redan har minst ett års erfarenhet av politik. Ohio University, Department of Political Science erbjuder två alternativa Masterutbildningar; dels en ettårig utbildning i ämnet statsvetenskap, dels en tvåårig mer yrkesinriktad och tvärvetenskaplig (Master of Public Policy and Administration. MPA). Vid Loyola University, Chicago, ges en magisterutbildning där de studerande kan välja mellan ett antal huvudområden, det gäller amerikansk politik, internationella studier, politisk teori, metod och dataanalys.

Det danska utbildningssystemet har under 1990-talet förändrats mot en mer anglo-amerikansk struktur. En Bachelor-examen i statsvetenskap tar normalt tre år, därefter ger ytterligare ett års studier en cand. phil-examen. Efter ytterligare ett års studier kan man erhålla en cand. scient pol (Kandidatexamen) vilket motsvarar den engelska Master’s degree. Vid Aalborgs universitet kan man exempelvis under det femte ”masterutbildningsåret” specialisera sig på studier av internationella förhållanden eller sociologisk samhällsanalys.

I Norge är Candidatus Magisterii (cand.mag) den första (och ”lägsta”) examen i det norska grundutbildningssystemet eftersom där inte finns någon fil.kand-examen. Denna fyraåriga utbildning ger maximalt C-nivån i ämnet statsvetenskap. Cand.mag-examen anses dock ligga i nivå med den engelska Bachelor (honors-)-standarden. Efter ytterligare två års studier och forskning inom statsvetenskap kan man erhålla graden, Candidatus serum politicorum, vilket då skulle motsvara Masters-nivån.

I takt med ökad internationalisering och rörlighet stiger kraven på att utbildningssystem, program och enskilda kurser ska kunna göras tillgängliga och evalueringsbara långt utanför ett lands gränser. Pågående arbete med utvecklande av ekvivaleringstal (European Credit Transfer System, ECTS²⁵) samt kartläggningar av utbildningar inom EU:s medlemsländer²⁶ ger tydliga signaler om att utbildningsfrågorna fått ökad uppmärksamhet i det europeiska samarbetet.

Det internationella utbytet vid de avdelningar/institutioner för statsvetenskap vid de universitet och högskolor som vi besökt är självfallet varierande. Intrycket är dock att studerande- och lärarutbyte i stigande grad integreras i verksamheterna. En viktig del i magisterutbildningens internationalisering sker inom ramen för pol mag-programmet där studerande ges utrymme för en termins utlandsvistelse. I Växjö, men också i Sundsvall, finns en tydlig profilering av den statsvetenskapliga utbildningen i riktning mot framförallt Europa och EU. Där tycks även lärar- och studerandeutbytet med olika universitet i omvärlden vara både målmedvetet och relativt omfattande.

Allmänt har pol mag-utbildningen inte något praktikinslag av den typ som fanns i den tidigare förvaltningslinjen. Ett undantag utgör dock Uppsala som i sitt pol mag-program med inriktning mot Internationella relationer, under termin sju, erbjuder utlandsstudier eller praktik. Det senare kan innebära vistelser vid olika internationella organisationer runt om i världen.

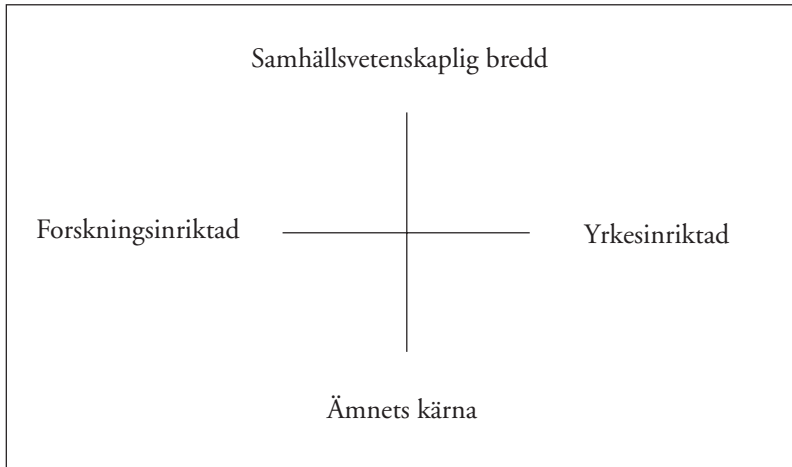
6.12 Slutsatser

Granskningen av magisterutbildningarna i statsvetenskap vid fem lärosäten har givit vissa intressanta resultat. Det gäller framför allt den stora variationen i fråga om utbildningens profil. I nedanstående figur illustreras de skillnader som föreligger.

²⁵ Bl.a. ett försök att fastställa ekvivaleringstal för kurspoäng, exempelvis: en 5-poängskurs = 7,5 ECTS.

²⁶ T.ex.: Commission 1997 DG:XXII Political Science in Europe.

Figur 1: Dimensioner i magisterutbildningarna

Fördelade i en sådan figur skiljer sig de undersökta utbildningarna tydligt åt. Man kan exempelvis finna Uppsalautbildningen i den sydvästra kvadranten med sin betoning av ämnesidentitet och forskningsanknytning, medan Mitthögskolans Östersundsvariant snarare ligger i den motsatta, nordöstra, som kombinerar fördjupning med tvärvetenskap på vissa läskurser och seminarier samt en koppling till miljöfrågor. I Stockholm har man resurser att dels erbjuda en strikt ämnes- och forskningsinriktad magisterkurs, dels ett antal breda, tvärvetenskapliga och yrkesinriktade magisterprogram. På högskolorna betonar man i och för sig statsvetenskapsämnet fördjupning, men har ofta bakat in ämnet i bredare magisterprogram, något som framför allt avspeglas i uppsatserna. Vid högskolorna kan utvecklingen delvis förklaras av att man sökt skalfördelar genom att bygga upp flervetenskapliga institutioner och i konsekvens härmed slå samman kurser i flera ämnen eller utnyttja de totala lärtjänster som funnits att tillgå. Den prägel av tillämpning eller tvärvetenskaplighet som dessa magisterutbildningar får kan ha många tilltalande drag, men man uppnår dem ofrånkomligen på bekostnad av de specifikt statsvetenskapliga kvaliteterna.

Det finns ett uttalat krav på att magisterutbildningen ska innebära en klar fördjupning i ett ämne. Det är således den sydvästra kvadranten som närmast representerar intentionerna bakom den nya magisterexamen, medan magisterutbildningarna som befinner sig i den nordöstra kvadranten knappast motsvarar dessa intentioner. Det handlar där snarare om influenser från

tidigare förvaltningsutbildningar men även en annan magistertradition som fanns företrädd vid universiteten redan innan magisterexamen återinfördes och som har förebilder från många håll utomlands. Så kallade masterutbildningar, ursprungligen avsedda för utländska studerande, men numera ofta helt enkelt magisterprogram med undervisning på engelska, är besläktade till sin karaktär. Internationellt är tvärvetenskapliga profileringar och yrkesinriktade utbildningar vanligt förekommande inom olika masterutbildningar i statsvetenskap. Sådana program fyller både i Sverige och annorstädes ofta viktiga behov, men med tanke på utgångspunkterna för denna utvärdering vill vi fästa uppmärksamheten på risken av en glidning av magisterexamen bort från de ursprungliga intentionerna. Enligt vår mening är det en magisterexamen av ”sydvästlig” typ som i första hand bör säkras, medan olika typer av breddningar och/eller yrkesinriktningar bör komma i andra hand.

En magisterutbildning av god kvalitet med klart statsvetenskaplig fördjupning ställer höga krav på resurser och miljö. En nyckelfråga är tillgången till tillräckligt många lärare som har doktorsexamen och som är verksamma forskare och kan integrera de studerande i en aktiv forskarmiljö. Vid prövningen av rätten till magisterexamen vid mindre och medelstora högskolor sattes kriteriet till fler än en fast lärare med doktorsexamen. Vi menar att detta är en alltför låg nivå; seminarieledning och examination fordrar en större miljö, särskilt när antalet D-studerande ökar och det krävs handledning inom flera inriktningar. De etablerade universiteten har ett bättre utgångsläge med fler lärare och större forskningsvolym. Även om man också där ofta bygger magisterutbildningen kring ett litet fåtal personer finns det reserver att ta till om nyckelpersoner skulle försvinna.

Litteraturförsörjningen är en annan nyckelfaktor. Även här visar sig högskolorna ha brister i jämförelse med universiteten. Som framgått tidigare behövs uppenbarligen en uppgradering av beståndet i högskolebiblioteken – inte minst med tanke på kravet att tillgodose en fördjupning av olika statsvetenskapliga inriktningar på D-kursen. Det innebär att särskilt tillgången till den internationella litteraturen bör förstärkas. Den förhärskande svagheten vad gäller litteraturförsörjningen utgör sannolikt ett allvarligt handikapp att åstadkomma en ämnesmässig, vetenskaplig fördjupning. Även här bör man fråga sig om man inte vid prövningen av magisterexamensrätten borde skärpa kraven, till exempel genom att testa förekomsten av relevanta facktidskrifter.

En stark identitet kring en magisterexamen med hög vetenskaplig kvalitet kräver förmodligen också en klart urskiljbar organisation. Vid högskolorna är i vissa fall studerandegrupperna så små att regelbunden undervisning eller seminarieverksamhet inte kan ordnas för D-nivån. Samverkan med C-studerande eller doktorander kan ha fördelar, men kan även leda till att det uppstår oklarheter om kraven och de specifika syftena för magisterutbildningen.

Kursvärderingar är allmänt förekommande vid de fem lärosätena. Normalt tycks varje lärare svara för att den egna insatsen eller delkursen blir föremål för kursvärdering av de studerande. Däremot tycks det brista i mer övergripande utvärderingar av hela magisterkuser. Ett undantag utgör Stockholm där det finns en kursföreståndare för varje magisterprogram. Dessa kursföreståndare, huvudlärare samt representanter för studerande och ämnesinstitutioner har en heldagskonferens per år för utvärdering. Sådant arbete borde bland annat inrikta sig på att få en tydlig kravnivå och en fungerande organisation för att påverka genomströmningen. Det senare är ett genomgående problemområde inom magisterutbildningarna. Här döljer sig även ett olyckligt incitamentproblem: magisterutbildningarna blir riktigt attraktiva ur institutionernas synvinkel först när de inte bara ger status utan också kan betala sig. Med bättre genomströmning skulle förmodligen arbetet med rekytering och information till studenterna förbättras. Därmed skulle det även finnas anledning till att marknadsföra magisterutbildningarna i samhället.

Magisterutbildningar av den typ som vi i första hand har haft i uppgift att utvärdera har ännu inte helt funnit sin form; identiteten är oklar, efterfrågan bland de studerande kunde i vissa fall vara högre och urvalsprocessen hårdare. I högskolornas utveckling är magisterutbildningarna centrala inte minst därför att de för dem utgör steg i arbetet för att bygga ut sin forskning med fasta resurser och få till stånd egen forskarutbildning. Det är samtidigt hos högskolorna som vi konstaterar att det kvarstår vissa hinder för en välfungerande magisterutbildning i statsvetenskap.

7 Magisterexamen i sammanfattning

Den utvärdering som redovisats ovan har speglat magisterexamen i fem ämnen vid elva lärosäten och tjugotre institutioner. Hur ser då den samlade bilden av magisterexamen ut?

Ett första konstaterande är att magisterexamen ännu är i sin linda. Den tycks inte ha fått något rejält genomslag vare sig för lärare, studenter eller avnämare ännu så länge. En ökning av antalet avlagda magisterexamina sker dock efterhand. Siffror från de senaste tre åren visar att antalet avlagda examina år 1993/1994 847, varav andelen kvinnor utgjorde 47 procent, 1994/1995 var motsvarande siffror 2 078 och 50 procent och 1995/1996 2 676 och 53 procent.²⁷

För att inleda med det som finns i den positiva vågskålen så tycks magisterexamens införande sammantaget ha haft en kvalitetshöjande inverkan på grundutbildningen. Magisterexamen uppfattas av lärare och ledning på lärosätena allmänt vara en viktig symbol för att säkra och utveckla grundutbildningens kvalitet.

Vad som lyfts fram är olika 'bevis' på hur högskolemässigheten har stärkts i olika avseenden. För framför allt de mindre högskolorna har det inneburit att fler disputerade lärare anställts och att forskningsmöjligheterna har förbättrats, samtidigt som det råder brist på disputerade lärare. En rad adjunkter har dessutom kompetensutvecklats fram till doktorsexamen.

Andra exempel på positiva effekter är ett ökat samarbetet mellan lärare, vilket är av betydelse för att det fortsatt utvecklas en kollegial kvalitetskultur kring magisterexamen. Den centrala ställning som examensarbetet har, har också medfört att den skriftliga kompetensen uppmärksammas mer på alla nivåer, vilket i sin tur bidrar till att stärka högskolemässigheten.

²⁷ Högskoleregistret, SCB.

De studenter som fått komma till tals vid besöken ute på institutionerna är överlag i stort positiva till sin utbildning. Ett vanligt motiv till varför de har valt att avlägga en magisterexamen, är att de vill stärka sin konkurrenskraft på arbetsmarknaden.

I den mindre positiva vågskålen ligger också en del svårigheter och problem med hur magisterexamen har utvecklats. Det handlar bl. a. om de ekonomiska resurserna för magisterexamens genomförande, som i många fall anses otillräckliga. Kritik riktas mot att man på lärosätetsnivå inte gör någon skillnad i fördelning mellan lägre och högre nivåer. Det hävdas att hänsyn borde tas till att D-nivån kräver mer handledningsresurser. Otillräckliga handledningsresurser bidrar i sin tur till att uppsatsskrivandet tar längre tid. Många exempel ges dock på åtgärder som har vidtagits och ska vidtas på institutionsnivå för att förbättra och underlätta för studenterna så att de blir klara med sina examensarbeten inom föreskrivna tidsramar. För studerande med företagsekonomi som huvudämne har dock magisterexamen snabbt kommit att uppfattas som det normala slutmålet med studierna.

Genomströmningen påverkas även av faktorer som ligger utanför högskolans direkta kontroll. I vissa fall beror det på att ämnet rekryterar studenter som är äldre, yrkesarbetande och studerar på halvfart. I språkämnen och i pedagogik är kvinnodominansen stor och med det följer ofta studier på halvfart. I andra fall har det att göra med att studenter inte tar ut sin examen i väntan på att det ska ljusna på arbetsmarknaden eller av andra skäl. Studier på D-nivå kan också vara en väntan på att antas till forskarutbildningen.

Avnämarnas betydelse ska inte underskattas i det här sammanhanget. När det gäller vårdlärare som ska undervisa i pedagogik så är magisterexamen ett krav, vilket avspeglas i genomströmningstatistiken. Sådana påtryckningskrav från avnämningar lyser emellertid med sin frånvaro i andra fall. Det har t.ex. framkommit att lärare har återvänt till arbetsplatsen efter slutförd magisterexamen, utan att deras kompetensutveckling på något sätt har tagits tillvara.

7.1 Magisterexamen – en jämförande betraktelse

Ett av syftena med utvärderingen var att jämföra magisterexamens kvalitet och nivå mellan universitet och högskolor. Naturligtvis måste en sådan

jämförelse omgärdas med reservationer. När, som i detta fall, kriterierna för bedömning i stor utsträckning tar fasta på förutsättningarna för och förmåga att bedriva magisterexamen, så måste också hänsyn tas till att universiteten har haft en betydligt längre tid på sig att bygga upp det som efterfrågas och bedöms i magisterutvärderingen. Trots det kan en jämförelse eller en avstämning ha ett värde, genom att vi får kännedom om hur skillnaderna tar sig uttryck och vilka konsekvenser de kan få.

Variationerna ifråga om forskningsmiljö inklusive biblioteksresurser, lärarkompetens och lärartäthet visar sig vara mycket stora mellan högskolor och universitet. Universiteten anses överlag ha en klart bättre miljö och högre kvalitet.

Högskolornas sämre förutsättningarna behöver dock inte alltid betyda lägre kvalitet i undervisningen. Betydelsen ligger främst i att studenten möts av ett mindre varierat kursutbud och därmed får färre valmöjligheter inom ämnesområdet. Vissa högskolor får stark kritik av uppföljningsgruppen. Gruppen har dock inte bedömt att förutsättningarna är så dåliga att det föranlett några propåer om indragning av examensrätten.²⁸

I några fall ifrågasätts kvaliteten på en del kurser och uppsatser. Dessa anses inte ligga på en nivå som är acceptabel för magisternivån. Kritiken omfattar både universitet och högskolor.

Trots att universiteten har bättre förutsättningar, så resulterar det inte i att studenterna alltid åstadkommer bättre uppsatser där. De goda och mindre goda uppsatserna är spridda på såväl universitet som högskolor. Vi vill i det sammanhanget påpeka att underlaget inte håller för några långtgående slutsatser. Även om antalet granskade uppsatser sammantaget är många, så är de få från varje enskilt lärosäte. Med ett större urval skulle spridningen måhända ha blivit större.

Den utveckling som har skett av magisterexamen sedan den infördes 1993, visar på en utveckling som delar magisterexamen i två huvudfårar. Å ena sidan har vi fått en magisterexamen som kännetecknas av ämnesidentitet och

²⁸ Tillväxt och växtvärk, op cit.

forskningsanknytning. Å andra sidan en magisterexamen med mer tvärvetenskap och yrkesinriktning. Sett gentemot intentionerna med magisterexamen framkommer en kvalitetsskillnad till förmån för den forskningsanknutna. Den tvärvetenskapliga varianten har svårt att nå upp till de krav om ämnesfördjupning som ställdes för magisterexamen. En lösning på detta är att inrätta differentierade utbildningar med skilda examensbenämningar.

7.2 Hur står sig magisterexamen internationellt?

Genomgången av hur svensk magisterexamen står sig internationellt illustrerar väl de problem som finns med svensk magisterexamen. Den mångfald av examensbeteckningar som finns inom olika ämnen och i olika länder, gör jämförelser både svåra och vanskliga. Regeln är att ju större grad av autonomi, desto mer variation på såväl examensbeteckningar som innehåll.

I statsvetenskap finns det exempelvis i USA närmare 1 600 allmänna institutioner och närmare 2 000 privata. I Frankrike finns förutom universitetet sju Institut d'Etudes Politiques (IEP) som tillhandahåller treåriga kurser i statsvetenskap.

Svensk magisterexamen i statsvetenskap tycks i vissa fall stå sig mycket bra vid en internationell jämförelse, medan den i andra fall ligger på en lägre nivå. Så sägs t.ex. att en ettårig MA i statskunskap i Essex har vissa likheter med magisterutbildningen modell Stockholm och Växjö. I jämförelse med en amerikansk master så ligger den på samma nivå som andra året där.

I ämnet franska bedömer den internationelle experten, professor Philippe Bouquet, att magisterexamen står sig mycket väl gentemot främst den s.k. maîtrise i Frankrike. Professor Bouquet konstaterar att såväl svenska som franska studenter klarar av sina studier inom den tänkta tidsramen och påpekar att man inte ska överdramatisera genomströmningsproblematiken, utan i stället acceptera att somliga studenter – av helt legitima skäl – måste göra omprioriteringar som får till följd att magisteruppsatsprojektet aldrig avslutas.

Professor Bouquet är också förundrad över och mycket kritisk till ekvivalensbedömningen av utländska examina i Sverige och ställer frågan om hur vi ska kunna räkna med att få den svenska magisterexamen värderad som en fransk maîtrise i Frankrike om det omvända inte gäller.

Av exemplen i engelska framgår att den svenska magisterexamen inte har internationell status, dels därför att den är ny, dels därför att den knappast motsvarar internationella M.A.-examina. En M.A. i engelska är en mycket statusfylld examen, som ligger på en högre nivå än den svenska magisterexamen. I Tyskland är magisterexamen en första akademisk examen, men ämnesstudierna omfattar 5–7 år.

Pedagogiken jämförs med liknande utbildningar i USA och tycks då ligga på en högre nivå, medan jämförelsen med anglosaxiska utbildningar i Storbritannien, Kanada och Nya Zeeland resulterar i en någorlunda likhet.

Beträffande ämnet företagsekonomi konstateras att magisterexamen inte har någon annorlunda karaktär än motsvarande examina i de nordiska grannländerna. I världen i stort är examensbenämningen Master of Business Administration (MBA) mycket vanlig. Den används för utbildningar av mycket varierande karaktär. Ofta når de inte alls upp till den nivå som den svenska magisterutbildningen är avsedd att ha i vetenskapligt hänseende. När beteckningen används för utbildningar i Europa (inklusive Sverige) har dessa som regel en mer tydlig praktisk inriktning och vänder sig dessutom ofta till studerande med relativt begränsade akademiska förkunskaper i företagsekonomi. För examina som motsvarar magisterutbildningens intentioner med fördjupning inom ämnet kan därför översättningen Master of Science vara att föredra.

7.3 Några slutsatser

- Magisterexamen betraktas som en positiv reform, som verkar kvalitetshöjande och -säkrande.
- Magisterexamen har ännu inte fått något ordentligt genomslag vare sig bland lärare, studenter eller avnämare.
- Studenterna är positiva till sin utbildning. Ett vanligt förekommande motiv till att avlägga en magisterexamen, är att man vill göra sig mer konkurrenskraftig på arbetsmarknaden. Ett undantag är företagsekonomi, där det redan tidigare var vanligt att studerande läste 80 poäng eller mer i ämnet.

- Av de begränsade resultaten från denna utvärdering, torde det inte vara alltför djärvt att påstå att det är långt till målpuppfyllelse beträffande de kvantitativa examensmålen.
- Kvaliteten vad gäller högskolemässigheten skiljer sig åt mellan högskolor och universitet och anses generellt bättre vid universiteten.
- Kvaliteten i vissa kurser och uppsatser är alltför låg för att svara mot de krav som kan ställas på D-nivå. Dessa kvalitetsbrister omfattar både universitet och högskolor.
- Magisterexamen har utvecklats i olika riktningar. Å ena sidan magisterexamina som kännetecknas av ämnesidentitet och forskningsanknytning, å andra sidan mer tvärvetenskapliga och yrkesinriktade magisterprogram.
- Den forskningsanknutna magisterexamen med identitet i ämnet svarar bättre mot magisterexamens ursprungliga intentioner än den tvärvetenskapliga, yrkesinriktade.
- Ett förslag till lösning är att inrätta differentierade utbildningar med skilda examensbenämningar.
- Ett sätt att höja magisterexamens status är att den blir ett krav eller en merit för vissa anställningar på arbetsmarknaden eller ett krav för tillträde till forskarutbildningen.

Bilaga I

Basuppgifter per ämne

Rekrytering, årligen

Antal sökande och antagna (=nybörjare till magisterutbildningen 61–80 poäng) på den egna högskolan.

Antal antagna som tidigare skrivit kandidatuppsats resp klarat av fordringarna för kandidatexamen (≥ 120 poäng inkl fördjupade studier om 60 poäng i huvudämnet).

Studieresultat, årligen

Förteckning över enskilda arbeten med angivande av handledare, examinator, förekomst av extern medverkan i examinationen och betyg.

Antal avlagda magisterexamina per år. Hur många terminer har 61–80 poängskursen tagit att slutföra för resp student?

Hur många av de som avlagt magisterexamen har sökt/antagits till forskarutbildning?

Personal, 1995/96

Antal forskarutbildade lärare i ämnet 1995/96 (totalt samt omvandlat till heltidsekvivalenter).

Antal forskarutbildade lärare i angränsande ämnen 1995/96 (totalt samt omvandlat till heltidsekvivalenter).

Undervisningen, 1995/96

Antal lärartimmar (varav handledning) på magisterutbildningen (61–80 poäng) totalt, varav av forskarutbildade lärare. (Bilägg schema).

Antal lärartimmar (varav handledning) per förstagångsregistrerad magisterstudent (61–80 poäng).

Undervisnings- och examinationsformer per delkurs (bör framgå av kursplan – bifoga).

Forskning

Lärare med viss del av tjänsten avsatt för forskning 1995/96 (antal och heltidsekvivalenter).

Doktorander och doktorandtjänster 1995/96 (antal och heltidsekvivalenter).

Kostnad för forskning 1993/94, 1994/95, 1995/96.

Internationalisering

Antal utresande (≥ 3 månader) studenter.

Antal utländska gäststudenter (≥ 3 månader).

Lärarytbyte (≥ 3 månader).

Internationell litteratur (bifoga litteraturlistor).

Internationell litteratur (bifoga litteraturlistor).

Bifoga kursplaner, schema och litteraturlistor.

Bilaga 2

2 Självvärdering som underlag för utvärderingen

I självvärderingen skall institutionens starka och svaga sidor belysas. Den delvis utformas som en kommentar till basuppgifterna. Det är emellertid viktigt att institutionen själv tar ställning till vad som är dess starka och svaga sidor, vilket innebär att andra och fler uppgifter än de som föreslås nedan kan ingå.

Rekryteringen bör kommenteras, t.ex. om den är tillfredsställande, om insatser gjorts för att få studenter från/till andra högskolor, den ålders- och könsmässiga fördelningen, om förkunskaperna varit tillfredsställande eller orsakat problem. Vilka tillträdesregler tillämpas för magisterutbildningen (helt avklarade 60 poäng? Kandidatexamen? Etc.)?

Lärarnas kvalifikationer bör också kommenteras t.ex. hur väl deras specialisering svarat mot utvecklingen inom ämnet och inriktningen på studenternas enskilda arbete, och den kompetensutveckling som finns möjlighet till vid institutionen, liksom den personalpolitik som förs.

Tilldelas magisterutbildningen tillräckliga resurser? Skiljer sig resurstilldelning/resursåtgång för magisterutbildning från övrig utbildning?

Undervisningen och studieresultaten bör kommenteras. Är magisterutbildningen uppbyggd med utgångspunkt i de övergripande målen och innehållsligt orienterad mot dessa mål? Är de kurskrav som ställs så tydliga att studenterna kan planera sina studier utifrån dem? Är innehållet i de olika kurserna relevant och svarar det mot den aktuella kunskaps/forskningsfronten? Är kursinnehåll och litteraturomfång väl avvägt med hänsyn till studenternas förkunskaper och studietiden? Är undervisningen och examinationen utformad för att svara mot den kvalificerade kunskapsnivån? Vilka andra ämnen kombineras magisterämnet med i examen?

Hur definieras och förmedlas kraven på **självständighet** och **fördjupning**, som skiljer magisterexamen från kandidatexamen, och hur prövas det om de

uppfyllts? Vilka kriterier används? Hur väljs ämne för det enskilda arbetet och hur fungerar handledningen? Hur har eventuella problem som uppstått i samband med det enskilda arbetet hanterats?

Vid examensrättsprövningarna har stor vikt fästs vid att **studiemiljön är kritisk och kreativ**. På vilka sätt svara institutionens studiemiljö mot dessa krav? Kontinuerlig kontakt med lärare/forskare bidrar till den kritiska miljön. Finns lärarna på plats?

Förekommer **kursvärderingar** och hur utnyttjas i så fall resultaten? Sker någon form av **utvärdering** och **kvalitetssäkring** vad gäller magisterexamen? Hur är denna utformad och vilka är erfarenheterna?

Har institutionen/högskolan en **målsättning för sin långsiktiga utveckling**? Är lärare, forskare och övrig personal och studenter överens om utvecklingsmålen? Vilka konsekvenser får dessa mål för magisterexamensutbildningen? Vilken roll spelar magisterexamen i högskolans långsiktiga strategi?

Vilken **status** har magisterutbildning **i regionen, i landet och internationellt**? Vilka avnämare finns för magisterutbildningen? Visar avnämarna ett aktivt intresse för utbildningen? På vad sätt? Hur många av dem som antas till forskarutbildning har magisterexamen?

Vilken kunskap har institutionen om **systerinstitutioner** som bedriver motsvarande utbildning? Har deras kursplaner, litteraturlistor etc påverkat den egna magisterutbildningen? Sker någon form av samarbete?

Hur fungerar det **internationella utbytet** inom ämnet?

Högskoleverkets rapportserie

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Bilagor:

- Bilaga 1: Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
- Bilaga 2: Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Högskoleverkets rapportserie 1995:1 R

Grundskolläroverutbildningen 1995

Högskoleverkets rapportserie 1996:1 R

Examensrättsprövning – Utbildning i biodynamisk odling

Högskoleverkets rapportserie 1996:2 R

Tillsynsrapport – Avgiftsfri utbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:3 R

Examensrättsprövning – Konstnärlig kandidat- och magisterexamen

Högskoleverkets rapportserie 1996:4 R

Examensrättsprövning – Kyrkomusikalisk utbildning vid Sköndalsinstitutet

Högskoleverkets rapportserie 1996:5 R

Kvalitetsarbete vid universitet och högskola

Högskoleverkets rapportserie 1996:6 R

Vårdutbildningar i högskolan – En utvärdering

Högskoleverkets rapportserie 1996:7 R

Årsrapport för universitet och högskolor 1994/95

Högskoleverkets rapportserie 1996:8 R

Forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området – En utvärdering

Högskoleverkets rapportserie 1996:9 R

The National Quality Audit of Higher Education in Sweden

Högskoleverkets rapportserie 1996:10 R

Avgiftsbelagd utbildning i privat regi – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1996:11 R

Kriterier för benämningen universitet – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1996:12 R

Kvinnor och män i högskolan. Från gymnasium till forskarutbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:13 R

Swedish Universities & University Colleges 1994/95 – Short Version of Annual Report

Högskoleverkets rapportserie 1996:14 R

Examensrättsprövning – Teologisk utbildning vid frikyrkliga seminarier och vid Umeå universitet

Högskoleverkets rapportserie 1996:15 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås

Högskoleverkets rapportserie 1996:16 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet

Högskoleverkets rapportserie 1996:17 R

Examensrättsprövning – Uppföljning av teologisk utbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:18 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping

Högskoleverkets rapportserie 1996:19 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlstad

Högskoleverkets rapportserie 1996:20 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lärarhögskolan i Stockholm

Högskoleverkets rapportserie 1996:21 R

Högskoleprovet – Genom elva forskares ögon

Högskoleverkets rapportserie 1996:22 R

Högskola på Gotland

Högskoleverkets rapportserie 1996:23 R

Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning

av Högskolan i Kalmar, Karlstad, Växjö, Örebro samt

Mitthögskolan och Mälardalens högskola

Högskoleverkets rapportserie 1996:24 R

Årsrapport för universitet & högskolor 1994/95

– Kortversion

Högskoleverkets rapportserie 1996:25 R

Förslag till meritvärdering vid urval på betyg – Högskoleverkets förslag till meritvärdering av nya och gamla gymnasiebetyg m.m.

Högskoleverkets rapportserie 1996:26 R

Redovisning vid universitet och högskolor – Rapport till regeringen

Högskoleverkets rapportserie 1996:27 R

Quality Audit of Uppsala University

Högskoleverkets rapportserie 1996:28 R

Tillsynsrapport – Färfarande med inaktiva doktorander

Högskoleverkets rapportserie 1996:29 R

Examensrättsprövning – Prövning av medieutbildningen vid

Mediehögskolan i Uppsala

Högskoleverkets rapportserie 1996:30 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid fem lärosäten

Högskoleverkets rapportserie 1997:1 R

Högskoleutbildningar inom vård och omsorg – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1997:2 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan

Kristianstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:3 R

Examensrättsprövning – Läroverutbildning vid högskolorna i

Borås och Halmstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:4 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i

Örebro

Högskoleverkets rapportserie 1997:5 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan

Dalarna

Högskoleverkets rapportserie 1997:6 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid

Operahögskolan i Stockholm

Högskoleverkets rapportserie 1997:7 R

Kvalitet och förändring

Högskoleverkets rapportserie 1997:8 R

Rekryteringsmål för kvinnliga professorer

– ett regeringsuppdrag

Högskoleverkets rapportserie 1997:9 R

Examensrättsprövning – Utbildningar vid Södertörns

högskola

Högskoleverkets rapportserie 1997:10 R

Examensrättsprövning – Grundskolläroverutbildning vid Högskolan

i Falun/Borlänge, Högskolan i Jönköping och Högskolan i

Kristianstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:11 R

- Examensrättsprövning – Utbildningar vid Företagsekonomiska Institutet, Stockholms Musikpedagogiska Institut och Högskolan i Gävle/Sandviken
Högskoleverkets rapportserie 1997:12 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby
Högskoleverkets rapportserie 1997:13 R
- Examensrättsprövning – Utbildning i pedagogiskt drama vid tre folkhögskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:14 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Gävle/Sandviken
Högskoleverkets rapportserie 1997:15 R
- Poänggivande uppdragsutbildning i högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:16 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:17 R
- Swedish Universities & University Colleges 1995/96 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1997:18 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1997:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mälardalens högskola
Högskoleverkets rapportserie 1997:20 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Danshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:21 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungliga Musikhögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:22 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:23 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Halmstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:24 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kalmar
Högskoleverkets rapportserie 1997:25 R
- Kandidat- och magisterexamen vid Kungliga Musikhögskolan – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:26 R
- Uppföljning av resurstilldelningssystemet för grundläggande högskoleutbildning – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:27 R
- Bilateralt forskningsamarbete med Östeuropa – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:28 R
- Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den?
Bilagor:
 - Självvärderingar och extern bedömning
 - Vad säger studenterna om läkarutbildningen?
 - Vad säger AT-läkare, handledare och examinatorer om läkarutbildningen?
Högskoleverkets rapportserie 1997:29 R
- Apotekarutbildningen vid ytterligare en högskola? – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:30 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:31 R
- Gymnasielärarexamen vid Högskolan Dalarna, Luleå tekniska universitet och Mitthögskolan – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:32 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Bilagor:
 - Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
 - Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:33 R
- Konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid fem hantverksskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:34 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Konsthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:35 R
- Examensmål för lärarexamina
Högskoleverkets rapportserie 1997:36 R
- Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Halmstad, Högskolan i Karlskrona/Ronneby, Högskolan i Örebro, Idrotthögskolan samt Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:37 R
- Magisterexamensprövning vid elva högskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:38 R
- Examinationen i högskolan – Slutrapport från Högskoleverkets examinationsprojekt
Högskoleverkets rapportserie 1997:39 R
- Tillväxt och växtvärk – Uppföljning av magisterexamensrätt på medelstora högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:40 R
- Kvalitetsarbete – ett sätt att förbättra verksamhetens kvalitet vid universitet och högskolor. Halvtidsrapport för granskningen av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:41 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Tekniska högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:42 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Stockholms universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:43 R
- Kvinnor och män i högskolan – från gymnasium till forskarutbildning 1986/87–1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:44 R